

כ"א... (מאמר בעמוד 106)

עלון שבועי

**מראי מקומות לעיון
בדף היומי**

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאנת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

גליון מספר 551

הוציאה ע"י בנים הנה"ג
ד"ר אברהם אליעזר מוקיבין שלישי"א לונדון
לענין הר"ד צבי בחד"ר מרחבי ורעיות מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, כה' אייר התשע"ו. מסכת בבא קמא דף ב - דף יז

מסכת בבא קמא פרק ארבעה אבות

דף ב ע"א

א מתני, ארבעה אבות נוזקין. כתב רש"י בד"ה ארבעה אבות, אבות קרי להנך דכתיבן בקרא להדיא. ביאר הדרכי דוד, דאין כוונתו דמשום דכתיבן בקרא קרי להו אבות, דהא תני רבי חייא לקמן (ד): דמטמא מדמע ומנסך נמי אבות נינהו, ואמרינן עלה (ה). לימא קסבר ר' חייא היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, [דאי הוי היזק הוי בכלל נזק דכבר תני התם]. והרי למאן דאמר היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, אין חיובו אלא מדרבנן מקנסא בעלמא, ומוכח דגם מילתא דרבנן אף דלא כתיבא בקרא הוי אב. אלא כוונתו, דאב קרי לשורשי המזיקין שיש ללמוד מהם שאר הדברים הדומים להם, והנך דכתיבי בקרא הם השורשים לכל המזיקין ומשום הכי קרי להו אבות.

ב מתני, שם. כתב השיטה מקובצת, דהא דלא תני מְזִיקין, משום דהאי תנא ירושלמאה הוא, ולעושה הנזק קורא נזיק, כדרך שהעושה חסד נקרא חסיד. ובשם המאירי כתב, דלשון מְזִיק משמע דכוונתו להזיק, וכיון דבמתניתין תני נמי אלו שאין כוונתם להזיק, לא שייך למתני מְזִיקין. והתוס' יו"ט (במתניתין) ביאר, דהלשון הורכב בנ"ן נפעל, ונשארה היו"ד להוראת ההפעיל. וסבת הרכבתו להורות כי המזיק הוא הניזק משום דעליו לשלם הנזק.

ג תוס' ד"ה השור והבור, בתוה"ד, ושנאו כסדר לא הרי דסיפא. הקשה המהר"ם, דאי הכי, היה לו להקדימו קודם בור כדרך "לא הרי" דסיפא. ותירץ, דדוקא גבי בור והבער, דאף בקרא אינם סמוכים, ניחא ליה לשנותם כסדר "לא הרי" דסיפא. אבל שור ובור דסמכי להדדי בקרא, ניחא ליה לשנותם בהדי הדדי.

ד מתני, כהרי האש. הקשה השיטה מקובצת, אמאי שינה לשונו מרישא דתני "וההבער". ותירץ בשם רבינו נתנאל, דלמאן דאמר לקמן (כג.) אשו משום ממונו, וחייב אף כשלא הבעירה בידיים, נקטו מעיקרא הבער

כלישנא דקרא, ובתר הכי נקטו אש לאשמועינן דאף כשלא הבעירה בידיים חייב. ולמאן דאמר אשו משום חציו, דאיידי דווקא בהבעיר בידיים, שפיר נקטו ברישא הבער, אבל בסיפא דאמרינן מה לאש דכן אין בה רוח חיים, על כרחך דאיידי בכלו ליה חציו, נאפילו הכי חייב, כדאמרינן לקמן (כג.) דמאן דאית ליה משום חציו, מודה דהיכא דכלו חציו חייב אף משום ממונו], דאילו בלא כלו חציו שפיר חשיב דאיכא ביה רוח חיים, ומשום הכי נקטו אש.

ה מתני, כהרי האש שאין בו רוח חיים. ביאר השיטה מקובצת בשם מוה"ר יהונתן, דכיון שאין בו רוח חיים, אין בו כח להזיק אלא אם כן כח אחר מעורב בו, ואיכא למימר דלא נחמיר לקונסו כדבר שיש בו רוח חיים.

ו מתני, ושמירתן עליך. ביאר הנמוקי יוסף (א. מדפי הרי"ף), דחייב התשלומים הוא דווקא היכא שחייב לשומרם, בין אם הם שלו, בין אם נתחייב בשמירה עליהם, ובין עשה מעשה המחייבו שמירה. אבל אם פטור מלשומרם, או דשמרן כראוי להם ויצאו והזיקו, פטור.

ז מתני, שם. באבן האזל (פ"א מנזקי ממון ה"א אות יד), הסתפק בדין שמירתן עליך, האם חיוב התשלומים הוא מחמת שלא שמרן, וכל שלא נתחייב בשמירה, אין כלל סיבה לחייבו ואף לצאת ידי שמים אינו חייב. או דלמא, דחייב התשלומים הוא מחמת שממונו הזיק, אמנם אם שְׁמָרן הוי אנוס ורחמנא פטריה, ואכתי יש לו לשלם כדי לצאת ידי שמים.

ח רש"י ד"ה הבער, כי תצא אש. ביאר הפני יהושע, דהא דלא נקט כפשוטו, דהבער היינו אש, משום דאתי לרבוויי, דלאו דווקא הבעיר בידיים כלישנא דהבער, אלא אף אם יצאה מעצמה וכלישנא דקרא "כי תצא אש". ועוד כתב, דמדיוק לשון רש"י דנקט הבער, ולא נקט וההבער כלישנא דמתניתין, נראה דאינו דיבור חדש, אלא הכל הוי המשך הדיבור דמעיקרא, דהשור והבור, דביאר שם דנקט תנא כסדר דקרא, והשתא אתי לבאר היכא כתיב אש בקרא.

הדרך היוזמי

לנוק כשן, הווי רק תולדה דשן. וכן בשאר התולדות, דחשיבי תולדות כיון דאין עיקר יצירתם לנוק.

טו גמ', אין נגיחה אלא בקרן שנאמר וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם התוספות הרא"ש, אמאי איצטריך קרא דנגיחה היינו קרן, תיפוק ליה, דאי שן הא כתיבא, ואי רגל הא כתיבא. ותירץ בשם רבינו פרץ, דסלקא דעתין דנגיחה היינו דחיפת הגוף. ובשם הגליון תירץ, דפשיטא דנגיחה היינו קרן, אלא דמספקא לן אי איירי בקרן תלושה אי במחוברת.

טז גמ', אבל במחוברת אימא כולה מועדת. הקשה הרשב"א, אדרבה, נימא דמחוברת לעולם תמה ומשלמת רק חצי נוק. ותירץ, דספק נזיקין לחומרא, ומשלמת נוק שלם. וביאר הברכת שמואל (סימן ב) בשם הגר"ח, דלא דמי לשאר ספק ממון דאזלינן לקולא, משום דבדין "ולא ישמרנו", מלבד דין תשלומי נוק, נאמר אף איסורא לשמים, וכדאשכחן באדם המזיק דאף היכא דפטור מדיני אדם כגון בגרמא, איסורא איכא וחייב בדיני שמים. ועוד תירץ הרשב"א, דאי בתלושה איכא נוק שלם, כל שכן דבמחוברת איכא נוק שלם, דלא מסתברא דהווי פחות מן התלושה.

יז גמ', תא שמע בכור שורו הדר לו. הקשה בתוס' רבינו פרץ, דלשתוק מקרא דצדקיה, ונילף הכל מ"בכור שורו". ותירץ, דהווי אמינא דכי מחייב רחמנא הני מילי במחוברת, אבל בתלושה לא מחייב כלל. ובשיטה מקובצת בשם מהר"י כץ ביאר, דסלקא דעתין דתלושה לעולם דינה כתמה.

יח רש"י ד"ה אלא, בתוה"ד, דבתם משלם חצי נוק וכו'. ביאר הפני יהושע, דאף דקאי אקרא ד"כי יגח" דאיירי בשור דאזיק אדם. מכל מקום, לא ניחא ליה לפרש לענין כופר, דסלקא דעתין דדוקא בתלושה חילק רחמנא בין תם למועד לענין כופר, משום דכופר חידוש הוא, ומהיכי תיתי לחייב במחוברת אף בתמה.

יט בא"ד, וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה. העיר החזון איש (סימן א סק"א), דלכאורה אם אוחזת הקרן בין שיניה, הווי תולדה דשן, ואמאי יהיה לה דין קרן. וביאר, דתמונת קרן דהווי מזוין טפי להזיק, אף דאוחזתה בין שיניה, והווי אב בפני עצמו דקרן. והוסיף, דיותר נראה, דאיירי בגוונא שקשרה במקום קרניה.

כ תוס' ד"ה אבל במחוברת, ואם תאמר ומהי תיתי. בחידושי מרן רי"ז הלוי (ריש נוקי ממון) ביאר, דלפי האמת דין החיוב תליא בדרכו להזיק ובשמירתן עליך כמבואר בסיפא דמתניתין, וכדמסקינן לקמן (ה): דכולהו ילפי מבור וחד מהנך, ולא נאמרו חילוקי השמות דאבות נזיקין, אלא לענין חילוקי הדינים שיש בהן. ולהכי שפיר אמרינן, דדלמא ההלכתא של קרן איירי דווקא בקרן תלושה, אבל במחוברת דינה כשאר דרכן להזיק ושמירתן עליך, וחייב בכל גוונא. ואף דאמרינן התם דקרן לא אתי בהאי מה הצד, משום דאיכא למיפרך דמה לכולן שכן מועדין מתחילתן. מכל מקום, בתר דקתני קרן תלושה, שפיר איכא למילף אף קרן מחוברת, דקרן תלושה תוכיח שאף שאין מועדת מתחילתה חייבה רחמנא.

כא בא"ד, לאו משום דאיצטריך קרא לאשמועינן. ביאר המהר"ם, דאי נימא דקרא אתי לאפוקי דלא תימא פלגא נוקא ממונא וקרן מחוברת משלמת נוק שלם, אכתי ליכא למילף מינה, דהא אף למאן דאמר פלגא נוקא ממונא, אין לחלק בין קרן תלושה לקרן מחוברת.

כב רש"י ד"ה רביצה, בסוה"ד, ורביצה עליהן כדי לשברן. העיר הרש"ש, הא גם ברביצה להנאתה הווי תולדה דקרן, כיון דלאו אורחא הוא, וכדכתב הנמוקי יוסף (ו). מדפי הרי"ף. וביאר, דלישנא דגמרא "הני כוונתם להזיק"

טז גמ', תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן. כתב הרי"ף (א). מדפי הרי"ף, דכיון דקיימא לן דנוק שלם ממונא וחצי נוק קנסא, ומועד משלם נוק שלם ותם חצי נוק, בעינן למידע האם אף בתולדות נאמר האי דינא דמועד משלם נוק שלם ותם חצי נוק. או דלמא, תולדותיהן לאו כיוצא בהן. וביאר הרא"ש (סימן א), דאי לאו דאשכחן חילוק בתשלומים, לא הווי אסיק אדעתיה למיבעי אם תולדותיהן כיוצא בהן או לאו, דכיון דדמי להו בכל צד, מהיכי תיתי לחלק בתשלומיהן. אמנם מרש"י לקמן (עמוד ב') ד"ה הכא מאי שכתב, מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שניא אב לא שניא תולדה אם הזיק משלם, או דלמא לא. משמע, דסלקא דעתין דתולדותיהן לאו כיוצא בהן ופטור. והקשה בחידושי מרן רי"ז הלוי (ריש נוקי ממון), דאי פטור אתולדה, אמאי קרי ליה תולדה, ומדקרי להני דמתניתין אבות, מכלל דאיכא תולדות.

יז גמ', שם. (עיין באות הקודמת) הקשה הפני יהושע, מאי מיבעיא לן אי תולדותיהן כיוצא בהן או לאו, תיפוק ליה מדתני במתניתין "לא הרי", ואי נימא תולדותיהן לאו כיוצא בהן, שפיר הוצרך למיכתב כולהו דלא תימא מאי דלא תני להדיא הווי תולדה ולא כיוצא בהן.

יח גמ', גבי שבת הנזון וכו'. הקשה הנחלת דוד, דמשמע דבלאו דמצינו חילוק בין שבת לטומאה, ליכא למיבעי אם תולדותיהן כיוצא בהן אי לאו, ולשיטת הרי"ף (לעיל אות ט) דעיקר הספק הוא משום דאשכחן חילוק תשלומים בין תם למועד, אף בלאו שבת וטומאה איכא למיבעי. ותירץ, דודאי דבלאו דאשכחן חילוק תשלומים ליכא למיבעי, דהא פשיטא דתולדה דנזיקין דמי טפי לתולדה דשבת והווי כיוצא בהן. אמנם אכתי הוצרכו להדיא דטומאה לאוכוחי דלשון תולדה שייך נמי היכא דלאו כיוצא בהן, דאי לאו הכי, מה לי בהא דאשכחן חילוק תשלומים, תיפוק ליה דמדקרי ליה תולדה על כרחך דדינו כיוצא בו.

יט תוס' ד"ה ולרבי אליעזר, ואם תאמר ונימא דנפקא מינה. הרשב"א בשבת (צו): תירץ, דלר' אליעזר כיון דהתולדות חלוקות לחטאות, אינו בדין שיתחייב אתולדה כי מתרה ביה משום האב.

יג בא"ד, ועוד דנוטע ומבשל. כתב המהר"ם, דלא גרסינן "ועוד", אלא הוא המשך דבריהם דכתבו דאב הוא מאי דהיה חשוב במשכן, אף דלא נקטו ליה במתניתין דכלל גדול, והוכיחו מהנוטע והמבשל, דאפשר להתרות התולדה בשמן, אף דבמתניתין דכלל גדול לא תני נוטע ומבשל, והיינו משום דהם היו במשכן והם עיקר האב. [וצריך לומר, דגרסינן "ואם התרה התולדה משום נוטע חייב". וכן הובא בשינויי נוסחאות במהדרות שבת פרנקל].

דף ב ע"ב

יד גמ', ג' אבות נאמרו בשור. ביאר הרשב"א, דלאו אשור דמתניתין קאי, דהא לשמואל שור דמתניתין היינו רגל, כדאיתא לקמן (ד). אלא אשור דקרא קאי, ומאי דנקט שן קודם לרגל אף דבקרא רגל מוקדם, משום דעדיף ליה למינקט כסדר גדילתו. וכתב הדרכי דוד, דעיקר כוונת הברייתא, לאשמועינן מי הם המזיקים העיקריים מצד עצמם, דמשום הכי נקטם הקרא לדוגמא. ואמרינן דהם שן ורגל, דעיקר יצירתם לנוק, דהקרן עיקר יצירתה היא להזיק, והשן עיקר יצירתה היא לאכול את הראוי לה, והרגל עיקר יצירתה לדרוס בדרך הילוכה. ומשום הכי נקראו אבות: אבל שאר המזיקים שאין עיקר יצירתם לנוק, כגון נגיפה בגופה או נשיכה, לא הווי אלא תולדה דקרן. וכן נתחככה בכותל להנאתה, שאין עיקר יצירתה

הדרגת היוזמי

מדהשמיט תיבות "אבל לא כתחילה" דנקט רש"י. דאין סברתו כרש"י, דהחסרון הוא במה שחסר באכילת הבהמה ממה שיגדל לאחר מיכן. דבגוונא שהבהמה מגרעת משיעור הפירות, כיון שהבעלים לא היו קוצרים אותה, מיקרי מכליא קרנא. אלא דבכהאי גוונא דאכלה שחת אדרבא עומד להיקצר בשביל התועלת, וכשאכלתו הבהמה, לא מיחשיב שהחסיר הקרן מהעולם.

ד) **תוס' ד"ה והא דמכליא, בסוה"ד**, דהוה אמינא דוקא דשילח שלוחו. ביאר **המהרש"א**, דלא ניחא להו לתרץ **כרש"י בד"ה אידי**, דתירץ, דאי לאו "ובע"ר", הוה אמינא דאתי "ושילח" להיכא דמכליא קרנא. דהכא על כרחך "ושילח" לחוד משמע אף בדלא מכליא קרנא, דהא ברגל לחוד לא כתיב אלא חד קרא, ומוקמינן לה בדלא מכליא קרנא, וליכא למימר דהיינו משום דכתיב בשן "ובע"ר", וברגל שינה למכתב "ושילח", דהא על כרחך הוה ליה לשנויי, דאי לאו הכי הוה מוקמינן תרוייהו אשן. **והמהר"ם** כתב, דלפירוש רש"י קשה, למה לה לגמ' לשנויי בתרי שינויי, דגבי שן אמרה, דהוה מוקמינן חד למכליא קרנא וכו', וגבי רגל משני דהוה מוקמינן חד לשלח שלוחי וכו', הא לקמן נמי הוה מצי לשנויי דהוה מוקמינן תרוייהו ארגל וחד למכליא וחד ללא מכליא.

ה) **תוס' ד"ה דומיא דרגל, בסוה"ד**, ואומר ר"ת דמדה היא בתורה וכו'. **והשיטה מקובצת בשם רבינו ישעיה תירץ**, דהואיל ואשכחנא דאחמיר בהו רחמנא לשלם ממיטב, יש לנו להחמיר. **והמצפה איתן תירץ**, דהכא מקשינן לחומרא משום דמפורש בקרא חיוב תשלומין, וכהאי גוונא כתבו **התוס' בפסחים (כד: בד"ה אמרת)**.

ו) **תוס' ד"ה ושן בהמות**, אף על גב וכו'. **הקשה המהרש"א**, דהא אפילו נחש שאין נהנה מנשיכתו, כיון דאורחיה בהכי הוה תולדה דרגל, כדכתבו **התוס' לקמן (טז: בד"ה והנחש)**. ותירץ **הפני יהושע**, דהא דכתבו "כנחש", אין כוונתם דאורחיהו בהכי כנחש, אלא דיכולים להמית כנחש.

ז) **תוס' ד"ה איצטרין, בסוה"ד**, ויש לומר וכו'. **והשיטה מקובצת בשם רבינו ישעיה תירץ**, דהגמ' לא אמרה אלא דלא מייתרי קראי, וכיון שכן משמע ליה לתנא טפי דחד אתי לשן וחד לרגל, מלומר דתרוייהו מ"ושלח", וקרא ד"ובע"ר" מייתר לאזלא ממילא. ובשם **תלמידי רבינו פרץ תירץ**, דאף על גב דמשמעות "ושילח" משמע נמי שן, הני מילי אי לא הוה כתיב "ובע"ר", אבל השתא דכתיב "ובע"ר" דמשמע שן, על כרחך ד"ושילח" לרגל דוקא אתא.

ח) **גמ', וטינפה פירות להנאתה**. ביאר **רבינו חננאל**, דעשתה צרכיה, שאילו לא עשתה כן היתה מצטערת. **והשיטה מקובצת בשם התוספות שאנץ** כתב, שרבעה על הפירות להצטנן או לשכב להנאתה, אבל הטילה גללים מיקרי צרורות, דלא נהנית מהפירות. וכן מייתי **רש"י לקמן (יח: בד"ה דדחיק לב' הפירושים)**.

ט) **תוס' ד"ה בין לרב, בסוה"ד**, אבל הכא חבטה דידיה. וכתב **התפארת שמואל**, דאיירי בשניזק באבנו וסכינו ומשאו עצמו. דאי ניזק בקרקע, פטור, דקרקע עולם הזיקתו.

דרג ג ע"ב

י) **גמ', היינו שור**. פירש **רש"י** היינו שור וכו' ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כשור. ביאר **הפני יהושע** דכוונתו ליישב הא דנקטה הגמ' לשון "היינו שור", ולא לשון "מאי שנא שור" כבכל הסוגיא. דהיינו משום, שלא הוצרכה לפרש, כיון שכבר אמרו לעיל תולדה דשור כשור. והא דלא

דחקו לפרש הכי, והיינו למאן דאמר פלגא נוקא ממונא, וכדכתבו **התוס' לקמן (טו: ד"ה והשתא)**, דלדידיה משונה לא הוה תולדה דקרן.

כג) **רש"י ד"ה כתיב כי יגח, בתוה"ד**, לישנא אחרינא אית ליה מולא. **ברש"י בשבת (נג: ד"ה מולא פירש**, דהיינו מלאך. וכתב **המהר"ץ חיות (בסוגיין)**, דנראה דלכך כיוון הכא בהאי לישנא אחרינא, דכיון דיש לו מלאך מליץ, אין נח להורגו בדחיפה. וכן נראה כוונת **הגרע"א בגליון הש"ס** שציין לרש"י שם. ועיין **בספר חסידים** (תתשנו), דכתב, אקרא ד"שומע תפלה וגו'" (תהלים סה ג), דאינו אומר שומע תפלות, אלא שומע תפלה, דזו תפלה של מלאך מולו של אדם, שהוא מתפלל על האדם שישמע הקב"ה תפלתו של אדם. ובסימן תתשנח כתב, דהיינו "והיה טרם יקראו ואני אענה" (ישעי' סה כד), כלומר, אני אענה למלאך מולו, ואחר כך כשמתפלל האדם על עצמו שומעין לו בעבור המזל שהתפלל עליו. וזהו, "עוד הם מדברים ואני אשמע" (שם).

כד) **רש"י ד"ה ואגב, בתוה"ד**, בשור המועד להרוג את הבהמה. העיר **הפורת יוסף**, אמאי לא פירש דהוה מועד לענין נזיקין, דאף לענין נזיקין מועד לבהמה לא הוה מועד לאדם. וביאר, דלר' עקיבא **לקמן (לג:)** דשור דאזיק אדם משלם נוק שלם, הרי ליכא נפקותא אי הוה תם או מועד. ומשום הכי ביאר דקאי לענין מועד להרוג. אמנם העיר, דאכתי אף לר' עקיבא איכא נפקותא בין תם למועד, האם משלם מגופו או מן העליה.

כה) **תוס' ד"ה ומלתא אגב אורחא, וה"ר מנחם פירש**. **הקשה בחידושי הגרע"א**, הא לרב זביד דמועד לאדם הוה מועד לבהמה, לא אשכחן דחזרה דבהמה לא הוה חזרה. ומהיכי תיתי דלרב פפא דמועד לאדם לא הוה מועד לבהמה, אלא אם כן הועד אף לבהמה, דחזרה מבהמה לא יהני.

דרג ג ע"א

א) **גמ', טעמא דכתב רחמנא**. כתב **הפני יהושע**, דאין כוונת הגמ' לאקשווי דאייתר קרא, דהא אינו ילפותא, אלא גילוי מילתא בעלמא. אלא כוונתה להקשות, אמאי הוצרכה הברייתא להוכיח מ"משלחי רגל", הא בלאו הכי על כרחך קאי ארגל.

ב) **תוס' ד"ה הא דלא מכליא, בתוה"ד**, אלא יש לומר שטנפה פירות וכו'. **הקשה בחידושי הגרנ"ט (סימן קי"א)**, אי מיירי דטינפה את הפירות באופן שאינם יכולים לחזור לקדמותם, הא הוה מכליא קרנא, ואי מיירי באופן שאפשר לרצצם, וההיזק הוא מה שצריך לשלם עבור הרחיצה, הא הוה גרמא ופטור, ואפילו אי הוה גרמי, הא אגרמי דבהמתו לכולי עלמא פטור. ואמנם **הגרע"א בגליון הש"ס** ציין לגמ' **לקמן (כג:)** דביעור דשן הינו עד תומו, דהיינו, דהיכא דנתקלקל במקצת לא הווי בכלל ביער הגלל. וכן ביאר **הדרכי דוד**.

ג) **בא"ד**, שם. והקשה **הרשב"א**, אי כדבריהם, מאי טעמא בעינן למילף לה מרגל, הא פשיטא דהוה תולדה דשן, כדאיתא לקמן, תולדה דשן נתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה. ואם תאמר, דכל מה דעבדינן לה תולדה דשן, היינו משום דילפינן מרגל דלא בעינן מכליא קרנא. אם כן הווי כנכתב בקרא להדיא, אמאי הווי תולדה. (וכדחזינן גבי רגל שהלכה מעצמה, דילפינן לה משן, ולא עבדינן לה תולדה.) לכך פירש **כרש"י**, דשחת לא מכליא קרנא כל שזרעה לתבואה, דאף בעלי התבואות משלחין שן בהמותיהן בשדותיהן כדי לאכול השחת, ואחר כך תצמח התבואה ותצליח יותר, מיהו את השחת ודאי משלם, ולא כל מה שהבהמה מגרעת מן הפירות מיקרי מכליא קרנא. ודייק **הדרכי דוד**,

הדרגת היוזמי

וקילי מרגל. והרמב"ן (במלחמות, יא: מדפי הרי"ף) כתב, דאפשר, דלפי המסקנא דאמרינן דלרבא קרי ליה תולדה דרגל, ופוטרו ברשות הרבים, לרב פפא נמי לא פשיטא ליה. והא דלא אמרינן אלא לפטרו ברשות הרבים, משום דלאו מילתא דברירא היא דניהדר מינה בהדיא.

טו) רש"י ד"ה בחצי נזק, בתוה"ד, דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא וכו'. הקשה **המהר"ם**, אם כן, אמאי אמרה הגמ' דקרי ליה תולדה דרגל לשלם מהעליה, ולא דקרי ליה תולדה דרגל משום דממונא הוא, מה שאין כן קרן. דעל כרחק לא אתיא כמאן דאמר דפלגא נוקא דקרן ממנוא, דאם כן למה לן הלכתא לאגמורי דפלגא נוקא דצרורות ממנוא הוא. וכן הקשה **השיטה בשם הגליון**, עוד הקשה, הא איירי אליבא דרב פפא, ואיהו סבר **לקמן** (טו.), דפלגא נוקא דקרן נמי ממנוא, ואמאי בעי להלכתא. **והפני יהושע** הקשה, דיש לה להיות תולדה דקרן. ותירץ **המהר"ם**, דאי משום הא, מה ראית לקרות לה תולדה דרגל משום דדמי ליה במאי דהוי ממון, ליקרי ליה תולדה דקרן דדמי ליה במאי דאין משלם כי אם פלגא. [ועיין באות הקודמת]. **והרא"ש** (סימן א') כתב, דלהא דממונא הוא לא בעי להלכתא, דממילא ממנוא הוא כיון דהוא תולדה דרגל, ועיקר ההלכה אתי לחצי נזק. **והמהרש"ל** כתב, דאף כוונת רש"י כן. **טז) תוס' ד"ה כיחו, בתוה"ד,** וקשה לרבינו תם וכו'. תירץ **הרש"ש**, דאף לפירושם צריך לומר דיש ג' מינים ביוצא מהפה, כיחו, ניעו, ורוקו. אם כן לרש"י נמי יש לומר דב' מינים יש במוצאי האף, א. עב ועכור ויוצא על ידי נענוע. ב. דק וצלול כמים, ונוטף מאליו.

יז) גמ', רב אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן. ביאר **הנימוקי יוסף** (א: מדפי הרי"ף), דלרב, לא קרי ליה "אדם" אלא "מבעה", משום דהוא לישראל דבן חורין. ד"אם תבעיון בעיו", בישראל כתיב. ולאפוקי עבדו ושפחתו דאינו מחוייב בנזק. ולשמואל לא נקיט "שן", לאפוקי היכא דאין הנאה להזיקו. דלישנא ד"מבעה" משמע, פעמים מגליא ופעמים מכסיא, והיינו "השן" בשעת אכילה, שהוא להנאתה. **והשיטה מקובצת בשם רבינו יונה** ביאר, דלרב, היינו משום דאדם שהזכר בתורה תחילה, היינו לענין גנב. ו"מבעה", הוא לשון מחפש בבית חבריו, כדכתיב "אם תבעיון בעיו". ולשמואל אפקיה בלשון "מבעה", משום דקרא נמי לא כתביה בהדיא. אלא דרשינן ליה מ"זווער", ו"כאשר יבער הגלגל", דהיינו שן דפעמים מגולה.

דף ד ע"א

א) גמ', איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוי וכו'. כתב **המהר"ם**, דאף על גב דפירש רש"י בד"ה ולא ראי, דהא דפריך ולא קל וחומר הוא וכו', פריך אף אטעמא קמא, דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בקל וחומר וכו', ועלה לא משני מידי. יש לומר דמיושב ממילא אף להאי טעמא, דכיון דאשכחן דכוונתם להזיק פטורין, הפך מהסברא הפשוטה, הוא הדין נמי דיש הנאה להזיקו נמי פטור, הפך הסברא.

ב) רש"י ד"ה אפילו הכי, כדאמרינן בפרק החובל. הקשה **השיטה מקובצת בשם תוספות הרא"ש**, דבהחובל לא מיירי לענין פטור האדון, אלא העבד פטור שאין לו מה לשלם, ואם נשתחרר חייב. ובשם **רבינו פרץ** הקשה, דלרש"י לא ניחא אמאי תני אמה הא הוי בכלל עבד. **ולתוס' בד"ה מידי** אתי שפיר, דנקט לישנא דמתניתין דמס' ידים. **והפני יהושע** תירץ, דמייתי שפיר ראייה מעבד, דאף על גב דאין לו לשלם, מכל מקום הוי לן לחייב רבו בנזקו דהוי ממנוא דירדיה, אלא ודאי הא דפטור היינו משום דמתכוון

קאמר "מאי שנא" לעיל גבי אי דאפקרינהו לא קשיא. דיש לומר, דהיינו משום דסמיך אמאי דקאמר מיד, מאי שנא בור וכו'.

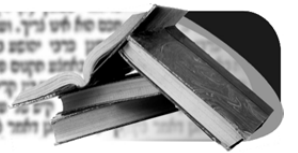
יא) גמ' ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו וכו'. הקשה **הפני יהושע**, הא מה שאמרה הגמ' לעיל, "תולדה דשור כשור", היינו משום שבכל אחד הקשו מאי שנא, וכיון שראו דתולדות הקרן כוונתן להזיק כמו האב, ותולדות השן יש הנאה להזיקן כמו השן, ותולדות הרגל הזיקן מצוי כמו הרגל, לא נראה לומר שלא תהיה כיוצא בהם. אבל אבנו סכיננו ומשאו, היאך שייך להקשות היינו שור, הא אין כוונתן להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מצוי, ולא דמי לא לקרן ולא לרגל ושן, וגם אין בו רוח חיים כשור. אלא רב למדה משור, לפי שהוא ממון בעלים, אם כן אמאי ליכא למימר, דהוה תולדה דלאו כיוצא בהם. לכך פירש, דמה שאמרו לעיל ולקמן "מאי שנא" וכו', אין הפירוש דצריך שיהיה לתולדה כל המעלות שיש לאב. אלא מה שאמרו "כיוצא בהם", היינו כללי האבות בעיקר התשלומין. שהרי גם האבות אין כל מעלותיהן שוות, ומכל מקום גילה הכתוב שחייבין בתשלומין. וכיון דאתרבו לעיקר התשלומין, אמרינן שכל תולדה יש לה להדמות יותר לאב ששוה לה, קצת יותר מלאב אחר. ומה שהוצרך להקשות לעיל "מאי שנא" וכו', היינו על מנת למצוא באותה תולדה מעלה, מה שיש באחד מכל האבות, כגון נגיפה ונשיכה, שדומה לקרן שכוונתו להזיק. אבל כאן הש"ס פריך לרב דאמר כולם משורו למדנו, דהיינו שור. ואף שאינו דומה לגמרי מכל מקום כיון שדומה לבור שתחילת עשייתו לנזק, כדמסיק בסמוך, אתי מבינייהו לענין עיקר התשלומין. אלא דרב דאמר כולם משורו למדנו, סבר שדומה יותר לשור מבור, כיון שהוא ממון בעלים דלא אפקריה. ומהא טעמא יש לה כל דיני שור, ומחייב בה אפילו כלים והוי כיוצא בה.

יב) תוס' ד"ה משורו, בסוה"ד, אבל קשה וכו' לפטרו בהו כלים. ותירץ **התוס' הרא"ש**, דיליף משור ובור דנוקין, דחייב בנוקי כלים. **והפני יהושע** כתב דלפי מה שביאר באות הקודמת לא קשיא. **והיום של שלמה** (סימן ח') בשם **תוס' ארוכים** תירץ, דמשור ואש נפקא. וכן כתבו **תלמידי רבינו פרץ**, והקשו, דמה להנך שכן דרכן לילך ולהזיק. **והרא"מ הורוויץ** תירץ, דכיון דילפינן להו משור, חייבין אכלים, ואף דבעינן יוכיח מבור, מכל מקום כיון דבור דפטור מכלים גזירת הכתוב הוא, ולא משום דקיל, ילפינן כלים דאבנו וכו' מכלים דשור, וכי נפרוך מה לשור שכן בעלי חיים, נימא דבהמה דבור יוכיח, וליכא למיפרך כלים דבור יוכיחו, דמה לבור שאינו ממנוא.

יג) גמ', לרב דאמר מבעה זה אדם וכו' בין ער ובין ישן. ופירשו **התוס' בד"ה והתנן**, דהוי תולדותיהן כיוצא בהם. והקשה **הקובץ ביאורים** (אות א'), דהא מבואר **לקמן** (מח.). דאם הזיק ברשות עצמו, בכוונה חייב, שלא בכוונה פטור, ואם כן איכא למימר אב ניעור ותולדה ישן, ותולדותיהן לאו כיוצא בהם דברשות המזיק פטורים.

יד) גמ', לרבא מיבעי ליה, לרב פפא פשיטא ליה. כתב **הרשב"א**, דצריך לומר דקים ליה לתלמודא דמשלם מהעליה, וניחא ליה לאוקמיה לר' פפא כהלכתא. דאי לאו הכי, איכא למימר דרב פפא נמי לא קרי ליה תולדה דרגל אלא לענין לפוטרו ברשות הרבים. וכן כתב **המהרש"א**. **והפני יהושע** כתב, דכיון דרב פפא סבר דפלגא נוקא דקרן ממנוא, לא מצי למימר דנפקא מינה רק לענין לפוטרו ברשות הרבים, דאם כן דמיא לקרן בתרתי, בחצי נזק ומגופו, ולרגל בחדא. וכן תירץ **הרא"מ הורוויץ** וכתב עוד, דלא שייך למימר תולדותיהם לאו כיוצא בהן אלא אי ילפינן מרגל להחמיר,

הדרגת היוזמי

תורה מלקות וממון, אלא דלא גמרינן מינה בעלמא.

דף ד ע"ב

ט) גמ', ואימא מבעה זה האש. ביארו הפני יהושע והפורת יוסף, דסלקא דעתך, דאף על גב דתני "הבער". מכל מקום תני המבעה, משום דמבעה היינו שהדליק בתוך של חבירו, והבער היינו שיצא מעצמו, ולקמן (סא): מפליג הגמרא בין מדליק בתוך שלו למדליק בשל חבירו. ועוד, דפלוגתא **דלקמן** (כד). אי אשו משום חיציו או משום ממונו, היינו דוקא במדליק בתוך שלו, אבל מדליק בשל חבירו לכולי עלמא משום חציו. ומשני, "אם כן מאי המבעה וההבער", פירוש, אמאי נקטיננהו בתרתי כיון שדין אחד להם ומקרא אחד לשניהם.

י) תוס' ד"ה ואימא מבעה, בתוה"ד, ויש לומר דאיירי בכח שני וכו'. הקשה המהר"ם, דהא בהדיא איתא **בסנהדרין** (עז), דכח שני גרמא בעלמא הוא ופטור. ותירץ, דהתם איתא לפי המסקנא דהכא דמבעה אינו אלא אדם או שן, ומים אינו מאבות נזיקין דלא ילפינן ליה מקרא ד"ושילח", ופטור.

יא) גמ', תרי גוני אדם וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, הא אף שן ורגל וקרן דיניהם מחולקים, דשן פטור ברשות הרבים ורגל וקרן חייב, ומאי שנא מאדם. ותירץ, דשן ורגל וקרן כיון דדינם חלוק בתורה בפירוש, שנא להו יחדיו ולא חייש לאשמעינן שום דרשא. אבל אדם דאזיק שור, שאינו חייב בד' דברים, ומדרשא ילפינן לה "וכי יתן מום בעמיתו" ולא בשורו, איצטרך לאשמעינן כל אחד בפני עצמו, כדי שנדע החילוק שיש ביניהם על ידי דרשא.

יב) רש"י ד"ה תנא אדם דאזיק, בתוה"ד, דומיא דבור וכו'. העיר השיטה מקובצת בשם תלמיד רבינו פריץ, דאף דבור חייב אנוקי אדם. מכל מקום עיקר בור דקרא, מיירי במיתה, וסברא הוא דקתני שור דומיא דעיקר בור. עוד תירץ, דאף בלאו ההוכחה מבור הווי כן, מדחזינן בברייתא דמוסיף אדם דאזיק מדקתני נזק וכו', אם כן ודאי מתניתין לא מיירי אלא באדם דאזיק שור. **התפארת שמואל,** תירץ, דכיון דקתני סתמא "מבעה" היינו בין מיתה בין נזיקין, דאי מיירי בנוקי אדם, הווי ליה לפרט. הלכך ודאי מיירי בנוקי שור.

יג) רש"י ד"ה ומנסך, בתוה"ד, ומנסך את היין ליכא למימר וכו'. הקשה המהרש"א (כדביאר' הפני יהושע), דהא איכא מאן דמפרש לה מערב, כדכתבו התוס' בד"ה מנסך, והתם בגיטין פריך לה דהיינו מדמע, ומשני קנסא מקנסא לא ילפינן. ותירץ הפני יהושע, דעד כאן לא משני התם אלא למאן דאמר היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, ומנסך קנסא הוא דקנסו רבנן. ור' חייא על כרחך סבירא ליה כמאן דאמר התם דשמיה היזק, דודאי מילי דרבנן לא שייך לקרותם אבות, ואם כן הוי דינא ולא קנסא, ושפיר כתב רש"י דהיינו מדמע.

יד) בסוה"ד, דקא מזבין ליה בר מדמי יין נסך. הקשה השלטי הגיבורים (אות ג'), הא איהו גופיה פסק בעבודה זרה (עד). ד"ה יין נסך, דייך נסך עם יין כשר אסור בהנאה בכל שהוא. ודוחק לתרץ, דהכא בסתם יינם מיירי, דהא עיקר המקום ששנוי בו דין מדמע ומנסך מיירי ביין שנתנסך לעכו"ם. **ובטל תורה תירץ,** דרש"י פירש כן אליבא דשמואל (שם), דסבר גם ביין כרבי שמעון בן גמליאל דשרי בהנאה.

טו) רש"י ד"ה תנא ליה שומר חנם והשואל, בסוה"ד, והשואל לאו דוקא. **והרשב"א** כתב, דאפשר דלאו "שואל" דקרא קאמר, אלא שומר חנם

להזיק. ותירץ נמי קושית התוס', דלכך לא מייתי הכא אשה, דודאי מאשה ליכא ראייה, דאין סברא כלל לומר שהבעל יתחייב בנוקי אשתו, דלאו ממונא דידיה היא. וכתב, דרש"י פירש כן ליישב קושית התוס' בד"ה לאו, דסוגיית הגמ' לא ידעה עדיין למתניתין דידים.

ג) תוס' ד"ה לאו, בתוה"ד, ויש לומר וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, כיון דסוף סוף בין נתכונו בין לא נתכונו לא פטירי אלא מטעם דשמא יקניטנו רבו, וזה הטעם כבר ידעו המקשן ומאי מייתי מינה ראייה. ותירץ, דכוונת התוס' דהאדון פטור משום דאנוס הוא, והא דכתבו דפעמים יתכונו ויאמרו לא נתכונו, כוונתם להוכיח שהוא אנוס, דאי היו נתכוונים להקניטו היה להם לומר שנתכונו כדי להראות לו נקמתם, אלא ודאי אינם עושים בעבור נקמה, אלא משום דרגילים להזיק, והוא אנוס. **והמהר"ם תירץ,** דמייתי ראייה, דכיון דעבד ואמה פטירי אפילו היכא דלא שייך טעם דשמא יקניטנו, מטעם דפעמים שיתכונו. אם כן מוכח, דבכוונתו להזיק לא מסתבר לחייב יותר מבאין כוונתו, דאי לאו הכי לא מסתבר לומר שיפטרו שם אפילו בדאין מתכוון, מחמת דפעמים יתכוון, כיון דבמתכוון גופיה הסברא נותנת שיהא חייב, אם לא מטעם דשמא יקניטנו רבו.

ד) גמ', רגל מאי שויריה. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, לימא תנא שור לרגלו ולקרנו. ותירץ, דאם כן לא היה יכול לומר "לא ראי הקרן וכו'", שהיה יכול ללמוד שן מצד השוה מקרן ורגל. והקשה, דאכתי איכא פירכא, מה לשניהם שכן מועדים להזיק דבר הראוי ודבר שאינו ראוי, תאמר בשן שאינו מועד להזיק אלא דבר הראוי, דהיינו אכילה, ולא כלים.

ה) גמ', לא ראי אדם שחייב בד' דברים. הקשה השיטה מקובצת בשם מהר"י כ"ץ, דבלאו הכי אשכח צד חמור באדם, דמה לאדם שכן נזקי גופו, תאמר בשור דנזקי ממונו, דבנזקי גופו חייב מיתה, מה שאין כן בנוקי ממונו. ותירץ, דכל זה אכניס בקל וחומר מה אדם שאינו משלם כופר אף על גב דנזקי גופו, חייב, שור שמשלם הכופר אף דהווי נזקי ממונו, אינו דין שחייב.

ו) גמ', בישן. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, הא בישן ליכא בושת, דבעי שיכווין לבייש. ואין לומר דשם אדם קאמר, דאם כן בעינן למימר שם אדם תרי זימני, א. דאדם שאזיק שור ילפינן ליה מאדם דאזיק אדם, דהיינו שם אדם, ב. ישן ילפינן מאדם ניעור דהיינו שם אדם, ותרי זימני לא אמרינן.

ז) תוס' ד"ה למחשביה, ושמואל סבירא ליה וכו'. והשיטה מקובצת בשם רבינו ישעיה תירץ, דהואיל ולא תני קרן בהדיא ברישא, תני ליה בסיפא, ואידי דאתחיל במילי דשור, תני כל מילי דשור.

ח) תוס' ד"ה כראי האדם, בתוה"ד, ואומר ר"י דלאו פירכא היא כלל וכו'. ביאר המהר"ם, דרצו לומר, דאין נפטר משום קם ליה בדבריה מיניה, אלא היכי שהזיק ממון אחר בהדי מיתה. דהיינו שהמית אחד וקרע בגדיו, וכגון נגף אשה הרה ויצאו ילדיה. אבל לענין אם חייב אדם מיתה וכופר בשביל נפש הנהרג שהמיתו. כגון בשור, שהשור בסקילה, ובעליו חייב כופר, הכל בשביל הנפש שהמית, בזה לא נפטר מטעם קים ליה בדבריה מיניה, דהכל הוא דין אחד בשביל נפש הנהרג, ומ"עליו" הוא דפטרין ליה, כדחזינן **לקמן** (כו), דאי לאו קרא ד"עליו" ולא על האדם, הוי ילפינן אדם משור בקל וחומר. והקשו הפני יהושע ובחידושי הגרע"א, דהא כל עיקר קים ליה בדבריה מיניה הוא בענין זה היכי דבאו ב' דברים על ענין אחד, וכדאמרינן **במכות** (ד): דמוציא שם רע הוי ב' רשעיות במאי דחייביה

הדרך היוזמי

ששלח בו יד, דהווי שואל שלא מדעת, וגולן.

טו) תוס' ד"ה ועדים זוממין, פירש ריב"א דאפילו שילם וכו'. ביארו **השיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש**, דהוקשה לתוס', מה שייך למיתני עדים זוממים בהדי אבות נזיקין הא לא עשו שום היות, דאילו שילם כבר על פיהם פטורים דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה. **והפני יהושע** ביאר, דקשיא לתוס', דאי אין עדים זוממין משלמין אם שילם הנתבע על פיהם, אלא דוקא כשלא שילם, לא הוי סלקא דעתך דמקשה בסמוך לומר עדים זוממים ממונא, דכיון דלא הוויקו ומשלמין, ודאי קנס הוא. לכך פירשו דאף כששילם משלמים. והקשה **בחידושי רבי שמעון שקאפ** (סוף סימן ג'), דלכאורה לא תירץ כלום, דהא מה שייך לכלול עדים זוממין בכהאי גוונא כאבות נזיקין, הא לא הוויקו דאפשר בחזרה, ודוקא היכא דהעידו על שור שהרג ונסקל על פיהם הווי נזק, ובכהאי גוונא לריב"א פטורין. [ועיין **בקצות החושן והמשובב נתיבות** (סימן לח) **ובשו"ת הגרע"א** (סימן קע"ו) דכתבו, דמייד שנגמר דינו חשיב כאשר עשה, כיון דהבעלים מפקירים אותו. **והמנחת חינוך** (מצוה נ"ג סק"ב) כתב, דכהאי גוונא לא חשיב כאשר עשה]. ותירץ, דאיכא גוונא דאי אפשר בחזרה וחייבים בו, כגון שמקבל המעות על פיהם היה גברא אלמא, או עני שאין לו להשיב. דליכא כאשר עשה אלא היכא שנעשה דבר על ידי הבית דין על פי העדים, והכי נמי איכא למימר דלא הווי קנסא.

דף ה ע"א

א) רש"י ד"ה סבר לה, בתוה"ד, שהוזמו בבית דין זה וכו' והלכו למקום אחר והודו וכו'. כתב **השיטה מקובצת**, דבחנם נקטיה, דהוא הדין באותו בית דין עצמו שהוזמו, כל זמן שלא נתחייבו לשלם מהני הודאתן. ובשם מורו כתב, דבאותו בית דין כיון שאין יכולים לכפור, נדהא קיבלו ההוזמה], לא מהני הודאתם, דאין כאן מרשיע את עצמו, מידי דהוי אבאו עדים ואחר כך הודה, דחייב בקנס גבי כפל **לקמן** (עה:). אבל בבית דין אחר מפטרי, כיון שהיו יכולים לכפור עד שיבואו עדים.

ב) תוס' ד"ה הא תברא, בסוה"ד, ויש לומר וכו'. הקשה **השיטה מקובצת בשם הגליון**, לפירוש התוס', אפילו אי לא תבריה לגזיזיה לא מצי למיתני תרי גווי דשור, דעל כרחך שור דאזיק שור היינו תם, דאי לא, אידי ואידי נזק שלם משלמי. ותירץ, דהכי קאמר, ליתני שור דאזיק שור דהיינו בין תם בין מועד, ובנזקי אדם אין חילוק כלל. ומשני תבריה לגזיזיה, דבאדם נמי יש חילוק.

ג) גמ', לימא קסבר ר' חייא היות שאינו ניכר לא שמייה היות. הקשה **תלמיד רבינו פרץ**, אף אי סבר דלא שמייה היות תיקשי, דהוי קנסא, והא תני ליה קנסא. ותירץ, דגבי קנס יש לו לשנות כל הצדדים, מה שאין כן אי שמייה היות. משום דודאי אין לו לפרש כל האופנים שאדם יכול להזיק.

ד) גמ', אלא מוסר מאי טעמא לא תני. הקשה **בחידושי הגרע"א**, דלמא לא תני ליה בהדי הני משום דסבר כחזקיה בריה, דהיות שאינו ניכר שמייה היות, ובכל הני אי מת בנו חייב. מה שאין כן במוסר דהוי גרמי וחיובו משום קנס, לא קנסו בנו אחריו, כדאיתא **בגיטין** (מד:).

ה) רש"י ד"ה מפגל, בתוה"ד, שלמים לשם חטאת. נכך גרס הפני יהושע, דהא חטאת לשם שלמים הקרבן עצמו פסול כדתנן **בזבחים** (ב:). והקשה **הפני יהושע**, וכן הקשה **השיטה מקובצת בשם הגליון**, אמאי לא פירש ככל פיגול דעלמא דהיינו מחשבת חוץ למקומו או חוץ לזמנו, וכדפירש **רש"י בגיטין** (נג). **בר"ה הכהנים**, לענין כהנים שפיגלו במקדש חייבין. וכן

פירש **המאירי** כאן. ותירץ **המהרי"ץ חיות**, דרש"י היה מוכרח לפרש כן, דאי סבירא ליה היות שאינו ניכר שמייה היות, הא תני נזק, ותני נמי המטמא והמדמע, דהווי היות דלא מינכר. ואי סבר לא שמייה היות, ואינו חייב אלא כדי שלא ילך ויטמא טהרותיו של חבירו, אם כן בהקדש פטור, דלא חיישינן שיפגל קדשים להפסיד להקדש, דאין אדם עושה קנוניא על ההקדש. ומפסיד להקדש אף דמחויב להקריב קרבן אחר, משום דמצי פטר נפשיה בכבש, וההקדש יפסיד שור **כדלקמן** (עה:). לכך פירש רש"י שלא לשמו, דהקרבן כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה. **והמצפה איתן והגהות בן אריה**, כתבו, **דבמנחות** (מט:). איתא להאי לישנא, ורש"י לישנא דגמ' נקט.

ו) תוס' ד"ה המטמא, הוי מצי למימר דלא תנא להו משום דלא מחייב בשוגג. הקשה **השיטה מקובצת בשם הגליון**, הא בושת דלא מחייב בשוגג, דאינו חייב עד שיתכוון, וקתני. ותירץ, דמצינו שם בושת בעלמא שחייב בשוגג, כגון נתכוון לבייש את זה ובייש את זה. **והרש"ש** תירץ, דבושת מצינו שחייב באינו מתכוון לבייש, אלא להזיק.

ז) תוס' ד"ה קתני היות, בתוה"ד, לפי שהם שנויים וכו'. כתב **המהרש"א**, דאף דלא דמו חיובי דידהו, מכל מקום אי לאו דשנויין במקום אחד, לא הוי תני לכולהו, כיון דכולהו אדם דאזיק שור נינהו, ומהאי טעמא לא תני לשמואל אדם דאזיק שור בידים.

ח) תוס' ד"ה תחת נתינה, בסוה"ד, וצריך לומר דאפילו אם העידו וכו'. **והשיטה מקובצת בשם הריב"א** כתב, דעדים זוממים לא צריכי קרא, דהם תלוים במה שרצו לחייב האחרים, אי ממיטב הם יתחייבו ממיטב, ואם העידו דחייב לפלוני מנה שדינו בזיבורית, יתחייבו בזיבורית. ובשם **המאירי** כתב, דאינו אלא כשרצו להפסיד מעות, ואין להם מעות לשלם, משלמין מיטב. אבל כל שבאו להפסיד זיבורית אינם משלמים מיטב.

דף ה ע"ב

ט) רש"י ד"ה וכולהו כי שדית וכו', בתוה"ד, מה לקרן שכן כוונתו להזיק. הקשה **השיטה מקובצת בשם הגליון**, אמאי לא אמר מה לשור שכן משלם הכופר, תאמר באש שכן אין משלם הכופר. ותירץ, דהיא גופה נילף, דאש ישלם כופר, ואף על גב דדרשינן "עליו" ולא על האש, היינו אי הוי כתיב אש, אבל אי לא כתיב אש נילף משור דישלם כופר, שיהיה דינו כמלמד. והקשה, אם כן מאי פריך "מה לאדם שכן חייב בד' דברים", היא גופה נילף שיהא חייב בד' דברים. ותירץ, דבושת ליכא באש כלל, דאינו חייב עד שיתכוון.

י) בתוה"ד, תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה. הקשה **השיטה מקובצת בשם רבינו ישעיה**, הא אי לא כתיבא, מהיכי תיתי דלא תהיה מועדת לכל דבר כמו אש דאתיא מיניה.

יא) בסוה"ד, ובור נמי לא אתי מיניהו שכן דרכן לילך ולהזיק. הקשה **השיטה מקובצת בשם הרב ר' ישראל**, אמאי לא פירש גבי בור שאינה אוכלת כל דבר, דהא פטר בו אדם כדפירש גבי שן. ותירץ, דהיינו דווקא לאחר דכתבה התורה בור בהדיא שפטר בו אדם, אבל השתא איירי אי לא כתיב, ובעינן למילף מצד השוה, אם כן נילף לגמרי שיתחייב אף על אדם.

יב) רש"י ולמאן דאמר, לא איתפריש. וכתבו **התוס' ד"ה שכן בשם ר"ת**, דהכוונה למאן דאמר פלגא נזקא ממונא, דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי. ואם כן ליכא פירכא אקרן, דאיכא בה מעלה טפי אשאר

הדרך היוזמי

היו תחילת עשייתן להיזק בהליכה, ולא משמע תחלת עשייתן לנזק אלא בתר דנייחי. ועוד תירץ, דהכי פירושו, היינו אש, כלומר ויליף קל וחומר מאש, ומה אש שאין תחלת עשייתו לנזק חייב, הני שתחילת עשייתן לנזק לא כל שכן.

ב) גמ', לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור וכו'. כתב הנחלת דוד, דלכאורה דוקא נקט "דאפקרינהו", דאי לא אפקרינהו אכתי דמי לבור, דנהי דנעשה על ידי כח אחר, מכל מקום אחר שנעשה היה לו לסלקו כיון דממונו הוא, וחשיב כנעשה בלא כח אחר, דמה בכך דקודם שנעשה מזיק, נתערב בו כח אחר. וכן באוקימתא דבור המתגלגל דפריך "מה לבור שכן מעשיו גרמו לו", אינו פירכא בדלא אפקרינהו. מיהו הוכיח דאינו כן, מהא דגבי פותקין ביבותיהן, פריך "מה לבור שכן שלא ברשות", ואמאי לא מוקים לה בדלא אפקרינהו. לכך פירש, דנקיט "דאפקרינהו" כי היכי דתוקים אליבא דכולי עלמא.

ג) גמ', וחזר הדין וכו'. כתב הרא"ש (סימן א'), דיש מן הגדולים שכתבו, דלא מחייב אלא אמאי דחייב בשניהם, ועל כן פטרי מנזקי כלים וממיתת אדם כבור, ומטמון כבאש, דכיון דאתי במה הצד יהבינן להו הקל שבשניהם, ויש שנתסתפקו בדבר. אמנם כתב, דנראה, דכל דין בור יש להם. דהא להנך ג' אוקימתות דילפינן להו מבור ושור ודאי דינא הכי, דהא מה הצד דמתניתין קאי אאבות השנויין במשנתנו דשקיל וטרי בהו לא הרי זה וכו', ואי יהבינן להו הקל שבשניהם, היכי מצי שמואל לאתויינהו מבור ורגל לחייבינהו ברשות הרבים, הא איהו סבר דתנא שור לרגלו, ורגל פטור ברשות הרבים, לכך נראה דעיקרו כבור, דבור גמור הם.

ד) רש"י ד"ה היינו בור, בתוה"ד, דהוי ליה לאסוקי אדעתיה דסופן ליפול וכו'. הקשה הרש"ש, אם כן אש נמי הוה תחילת עשייתו לנזק, ולקמן (י). אמרינן חומר בבור מבאש שתחילת עשייתו לנזק. לכך כתב, דלולי פירוש רש"י היה נראה דהכי פירושו, "הני נמי תחילת עשייתן לנזק" היינו בעת שנעשו בור, דהיינו, שבשעה שנחו מייד ראוין להזיק. וכן כתב השיטה מקובצת [הובא באות א'], והוסיף, דלקמן (עמוד ב') גבי כותל ואילן דקאמר דאין תחילת עשייתן לנזק, היינו משום דהזיקו בשעת נפילה. והשיטה מקובצת מכתב יד בשם ר"י ביאר, דמשכחת לה אש שאין תחילת עשייתו לנזק, כגון שהדליק האש והיה גדר מפסיק, ואחר כך נפל הגדר ברוח שאינה מצויה ועברה והזיקה, וכגון שהיה לו לגדרה ולא גדרה, דאין תחילת עשייתו לנזק וחייב.

ה) בתוה"ד, והא דאמרינן וכו' שור ואדם וכו' דמיירי אדם בלא כונה וכו'. כתב הקצות החושן (סימן ת"י סק"ב), דמדברי התוס' נראה, דאם היה האדם בכוונה בעל הבור פטור, ואדם חייב. ותמה, באיזה אופן יחייבו, אי נימא דהאדם בכוונה ישלם חציו, ובעל השור חציו ובעל הבור פטור לגמרי, הא בעל השור טוען אנא שותפאי אית לי דהוא בעל הבור, דלענין בעל השור הוי בעל הבור שותף בהזיק, ואי נימא דהאדם ב' חלקים, ובעל השור שלישי, האדם טוען אנא שותפאי אית לי והוא בעל השור, דהאדם ושור שהזיקו משלמים בשה. אלא על כרחך צריך לומר, דהאדם ישלם חציו דלית ליה שותף אלא השור, ובעל השור והבור חציו, ומדברי התוס' נראה דבעל הבור פטור לגמרי. ואמנם השיטה מקובצת בשם הגליון, והרא"ה (בדף ג'): כתבו דישלמו, כדברי הקצות.

ו) תוס' ד"ה לאתווי, בתוה"ד, והא דאמרינן לענין ד' דברים וכו' היינו נזק וכו'. כתב הרשב"א, דמשמע התם דבכולן האדם לבדו חייב, והשור פטור. והקשה, הא בנזק אף השור חייב. ותירץ, דצריך לומר דד' דברים לאו

מזיקים דדרכו וכוונתו להזיק. וכתב המהר"ם שי"ף, דכוונת רש"י נמי להא, ומה שכתב דלא אתפריש היינו דכיון דפלוגתא בגמ' אי פלגא נזקא ממונא אי קנסא, בין תלמידי רבא. לא יתכן שאף כוונת רבא להאי פלוגתא, לא אתפריש על הי מאן דאמר קאמר בבבא דקרבן עדיפא. והשיטה מקובצת בשם הראב"ד, כתב, דהיינו רב יהודה דלעיל (ד). דסבר תני שור לקרנו ומבעה לשינו. [דהא הראב"ד (שם) הקשה, אמאי לא פריך מה לשן שכן מועדת מתחילתה תאמר בקרבן, ותירץ, דסבר רב יהודה, דאדרבה קרבן עדיפא שכוונתו להזיק]. ובביאור הגר"א (אות א') כתב דהוא בדף הקודם. ועיין בנחלת דוד שביאר, דכוונתו על המקשן לעיל (ד). אדרב יהודה, [וכדביאר הראב"ד]. ובשם הקדוש רבינו יעקב כתב, דהיינו ר' טרפון דסבר לקמן (יז): משונה קרבן בחצר הניזק נזק שלם משלם. וכן ביאר המאירי.

יג) תוס' ד"ה כי שרית, בתוה"ד, קשה חדא דלא פטר אדם אלא ממיתת וכו'. ותירץ השיטה מקובצת בשם הרב ר' ישראל, דכוונת רש"י, דשן אין דרכו לאכול כל דבר היינו דאינו רגיל לאכול כל דבר, שאין רגילות השן לאכול כלים, וכן אין רגילות שאדם יפול בבור, דהוי ליה לעיוני, ועל נזקו חייב דרגילות הוא שאדם ייתקל בבור.

יד) בתוה"ד, אלא נראה דאדם וכו' אבל כלים וכו' דלא מוקא להו הבלא. הקשה המהר"ם שי"ף דלשמואל דאמר לקמן (ג): בור שחייבתו תורה הוי נמי לחבטו, הא כלים חשיבי נמי ראויים לבור. וכתב לעיין לקמן (נד). תוס' ד"ה בין לרבנן, שכתבו, דמכל מקום קרא לא איירי אלא לענין הבלא, וחבטה ילפינן בקל וחומר.

טו) בתוה"ד, ואם תאמר והיכי אתי אש וכו' מה לאינך שכן כח אחר מעורב בהן וכו', מדפריך בסמוך גבי אבנו סכיננו ומשאו וכו'. ותירץ הפני יהושע, דלקמן דאיירי מאבנו וכו' דאפקרינהו, לא דמי כלל להנך נזקין דקרבן ושן ורגל, לפי שהן ממונו, והני לאו ממונו, ועיקר החיוב בהם מפני שנעשה הנוק מכוחו דהיינו דומיא דבור, ועל זה שייך שפיר מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו. מה שאין כן בהנך שכתב אחר מעורב בהן, אין לחייבן מחמת כוחו. אבל הכא גבי אש שפיר אתיא מבור וחד מהנך, דכי פרכינן מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בהן, נימא שן ורגל יוכיחו שחייבים אף על גב דלא נעשה הנוק כלל מכוחו, מפני שהם ממונו, והוא הדין אש.

טז) בתוה"ד, ואם תאמר וכו' מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו וכו'. והתוס' שאנץ תירץ, דפעמים חייב אף על פי שאין מעשיו גרמו לו, כגון בחררה שהביאה כלב, או הביאו גוי והניחו ברשותו, והלכו להם הגוי או הכלב, וזכה בעל הבית, והלך האש ברוח מצויה, והזיק.

יז) גמ', אדם לחייבו בד' דברים. הקשה השיטה מקובצת בשם מהר"י כהן צדק, התיינח אדם דאזיק אדם, אדם דאזיק שור למאי הלכתא כתביה, הא אתי בצד השוה. ותירץ, דכיון דנזקי גופו, איכא למיפרך, והוה אמינא נחמיר ביה טפי, קא משמע לן קרא. ובשם הראב"ד תירץ, דאיצטריך לאקושי מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין, כדרייש לקמן (פג):. ובשם התוס' הרא"ש תירץ, דאיצטריך לחייבו אף בטמון וכלים וברשות הרבים.

דף ו ע"א

א) גמ', היינו אש. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, מאי פריך היינו אש, הא אש אין תחילת עשייתו להזיק, והני תחילת עשייתן לנזק כדאמרינן בסמוך. ותירץ, דלסלקא דעתך דאיירי דמזקי בהדי דאזלי, לא

הדרגת היוזמי

דוקא, אלא משום דבכל דוכתי נסיב לה הכי, אמר בהאי לישנא. והתפארת שמואל תירץ, דכוונתם לענין מה שנשאר לשלם מד' דברים, ונוק כבר נשתלם, ושאר הג' מהד' משלם האדם.

(ז) תוס' ד"ה תאמר בהני, בתוה"ד, והא רגל לא מחייב אלא ברשות הניזק וכו'. והרשב"א (בעמוד ב') תירץ, דהכי קאמר שור דקרא יוכיח דהיינו קרן. אי נמי, בחצר השותפין וכדעת ר' חסדא לקמן (יג:), דחייב בה על שן ורגל. ואפילו לר' אלעזר דפטר, איכא לאוקמי בחצר השותפים המיוחדת לפירות לאחד מינייהו, ולזה ולזה לשורים, דמודה דחייב, כדאיתא לקמן (יד:).

(ח) תוס' ד"ה היינו בור, בתוה"ד, ונראה דבהיזק דלאחר נפילה נמי וכו'. והשיטה מקובצת בשם ה"ר ישעיה כתב, דבתרי היזיקי מיירי, בשעת נפילה ולאחר נפילה. ונתנו לו זמן לקוץ הכי פירשו, נתנו לו זמן לקוץ מיד, כדי שיוכל לפנותו בתוך הזמן שקבעו לו. ועל ידי שלא קצץ אותו מיד, הזיק בשעת נפילה, או לא הגיע לפנותו בתוך הזמן והזיק. והא דמדמי ליה לבור ולא דייק אי בהדי דקא אזלי מזקי היינו אש, משום, דאש מיד כשנעשה, הוא נוקק לשמרו ולהעלות בדעתו שיוזק על ידי רוח מצויה, וכן באבנו סכינו ומשאו דלעיל. אבל כותל ואילן לא, משום דבשעת נטיעה ובנין לא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שיפלו לזמן מרובה. והקשה, דמבור נמי לא אתי, דלא דמי לבור, דמזיק לאחר נפילה, וזה בשעת נפילה, ואם כן ליתי מבינייהו דאש ובור. ותירץ, דמבור לחודיה אתי, דאי משום דמזיק בנפילה כל שכן דחמירי מבור שאינו זו ממקומו ואפילו הכי מחייב, והיינו דקאמר היינו בור, וחמור מבור.

דף ו ע"ב

(ט) תוס' ד"ה הכותל והאילן (נדפס בעמוד א'), בסוה"ד, לא נהירא דכיון וכו'. והשיטה מקובצת בשם מהר"י כ"ץ רצה לתרץ, דתוך הזמן פטור משום דהווי ברשות בית דין, ובלא נתנו לו זמן חייב, דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שמא יפלו ויזיקו, והווי פושע. והקשה, הא גבי פותקין ביבותיהן וכו' אמרינן דאם הזיקו חייבין אף דהווי ברשות בית דין. לכך תירץ, דהא דפטור לאו משום רשות בית דין, אלא כיון דנתנו לו זמן לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה.

(י) תוס' ד"ה ורבי ישמעאל, בתוה"ד, ואם תאמר וכו'. הקשה התפארת שמואל, בשלמא מרבי ישמעאל דאמר מיטב שדהו דניזק וכו', שפיר דייקנן דאכל כחושה משלם שמינה, דהא לא חילק הכתוב בין אם אכל השור הטוב שבשדה, לאכל הרע, מכל מקום ישלם מיטב. אבל לרבי עקיבא דיליף מהאי קרא דמיטב מילתא אחריתי, דהיינו לשלם לו מן העידית, מהיכי תיתי לומר שאכל כחושה משלם שמינה.

(יא) בתוה"ד, ויש לומר וכו'. והשיטה מקובצת בשם מהר"י כ"ץ תירץ, דאי לרבי עקיבא נמי משלם שמינה של מזיק, הוי ליה להזכיר בהדיא מעידית דמזיק, כיון דבהכי פליגי, ומדלא הזכיר מזיק, סלקא דעתך דלרבי עקיבא נמי בדניזק שיימינן, והכי קאמר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מעידית של ניזק שאכלה, אבל לרבי ישמעאל סלקא דעתך לפרש דשמינן ערוגה חשובה של ניזק. ובשם התוס' שאנץ תירץ, דלרבי עקיבא אי סבר בדמזיק שיימינן דמי נזקו ותו לא, שפיר מתקיים המקרא, אבל לרבי ישמעאל אי תאמר בדניזק שיימינן, פעמים שלא יתקיים המקרא, והיינו כשאין למזיק עידית כשל ניזק דהא אינו מחויב לקנות, לכך קאמר דסבר אם אכל כחושה משלם שמינה.

(יב) גמ', כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית וכו'. הקשה הרשב"א, דהא רבי עקיבא לא בא הכתוב קאמר, דמשמע דאתי להקל. ותירץ, דרבי ישמעאל נמי מחמיר בתשלומי מה שהזיק, שאף על פי שאכל שחת, אין אומרים נראה כמה היתה יפה וכמה היא יפה עכשיו, אלא משלם כמשויר שבה כדאמר אביי לקמן (נט:), ורבי עקיבא סבר להקל כחכמים דהתם. וכן כתבו התוס' לקמן (נט:). בד"ה ומאי.

(יג) תוס' ד"ה כגון, בתוה"ד, ומיהו אי בשל עולם וכו'. כתב התוס' שאנץ, דלא נקט הכי, משום שרוצה ליישב לשון הברייתא דלקמן דקתני מיטב שדהו של מזיק. אי נמי, משום דקיימא לן בשלו הן שמינן.

(יד) רש"י ד"ה שור רעהו, בסוה"ד, אין מעילה בקרקעות. ביארו המהרש"ל והתפארת שמואל, דכוונת רש"י, דמאחר שאין מעילה בקרקעות, ממילא חייב עליהן כשאר נכסי הדיוט, כדתנן לקמן (ט:), דחייבין בניזקין בנכסים שאין בהם מעילה. וללשון ראשון דמשמע דסבר דאף בכהאי גוונא פטור, הואיל שסוף סוף הקדש הוא, צריך לומר, דנכסים שאין בהם מעילה לאו דוקא קאמר, אלא לדיוקא אקדשים קלים כדלקמן (יב:). והמהר"ם הקשה ללשון אחרון, הא אכתי משכחת לה שן בהקדש, בגוונא דאכלה בהמתו חטיטין של הקדש. לכך פירש, דלא פליגי, דאף לשון אחרון סבר דכל ניזקין פטור בהקדש, ולכך ליכא לאוקמיה בהכי. אלא דאתי לתרץ הא דנקטא הגמרא בגון דנגח ולא נקטא בגון דאכל כדאיתא לרבי עקיבא בברייתא. ותירץ, דלהכי נקט שור וכו' כדכתיב בקרא "כי יגוף וכו'", משום דלא משכחת שן בהקדש, בגוונא דכתיב בקרא.

(טו) תוס' ד"ה שור רעהו, תימה ולוקמה בשן ורגל וכו'. ותירץ התוס' שאנץ, ותוס' בגיטין (מט:). ד"ה שור, דכיון דלענין קרן פטור משור רעהו, אם כן לא ילפינן מיטב בשאר נזקי הקדש מהדיוט, דאיכא למיפרך מה להדיוט שכן יפה כוחו לענין קרן.

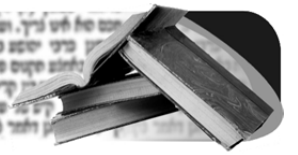
(טז) תוס' ד"ה שור רעהו (בגמ' לך ז), בתוה"ד, ונראה דשאר ניזקין וכו' ומבור. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, אמאי צריכין לבור, הא סגי באדם ושור. ותירץ, דאי מקרן ואדם לחודיה לא ילפינן אש, דאיכא למיפרך מה לקרן ואדם שכן לא חייבתם תורה אלא משום דרגילים להזיק כל דבר. תאמר באש, דאף שאין רגילה לשרוף כל דבר, ואפילו הכי חייבתה תורה, ומשום הכי אפשר דיהא חייב אף בהקדש. וצריך לומר בור יוכיח שאינו רגיל שיפלו בו כלים וישברו. עוד תירץ, דצריך לבור משום פסולי המוקדשין, דהוה אמינא כיון דקרינן בהו "רעהו" יהיו חייבין. ובשם התוס' הרא"ש תירץ, דנקטו בור, משום דבור גופיה לא נפיק מקרן ואדם, דמה לבור שכן תחלת עשייתן לנזק.

דף ז ע"א

(א) גמ', אם כן מאי לא בא הכתוב וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש, לפרוך מעיקר מילתא דרבי ישמעאל, דאי לא פליגי בהכי אמאי נקט ניזק, הא הוי ליה למינקט הדיוט לאפוקי הקדש. ותירץ, דמתוך דברי רבי ישמעאל משמע נמי לאפוקי הקדש, דבהקדש ליכא למימר בדניזק שיימינן, לפי שיש להקדש קרקע בכל מקום ואי אפשר לעמוד על מיטב שלו.

(ב) תוס' ד"ה ורבי עקיבא, בסוה"ד, אך קשה ולפרוך שכן יפה כוחו בניזקי בור. תירץ הפני יהושע, דמצינן למימר אדם וכלים יוכיחו, שאם נזקו על ידי בור פטור בעל הבור, דהיינו שהורע כוחם גבי בור, ומכל מקום נתרבו לענין מיטב, מגזירה שוה דתחת נתינה וכו'. וקל וחומר להקדש. והשיטה

הדרק היוזמי

כשבא ליפרע סובין אמרינן הכי. לכך פירש, דהכי קאמר, לרבות שישלם לו שוה כסף, דהיינו כיוקרא דלקמיה, אם הניזק אינו רוצה ליפרע מהעידית כדינו. ואפילו סובין, כלומר, לא מיבעי אם בא ליפרע מבינונית, **דמשלם** כיוקרא דלקמיה, אלא אפילו אם בא ליפרע מזיבורית.

ז) רש"י ד"ה עד פלגא אורחא וכו', בסוה"ד, ותפוס לשון ראשון. כתב הנחלת דוד, דללשון שני קשה טובא, א. דקפסיק לישנא דטובא ליספו בסכינא חריפא, ופשטא דמאמר אחד הוא. ב. בהזול, אין הסברא נותנת שיטול מעשר עני, דמה בכך שהזול דכולי עלמא, אדרבה כיון דהזול דכולי עלמא היינו דמיהן, ומי יודע אם יתייקר ויחזור לקדמותו, או שמא ישאר כך שנים רבות. ג. גם באייקור דאמרינן דלא יטול כיון דפשע, דבר תימה הוא, דמאי פשיעה שייך בזה, וכי מה יעשה העני בעניו אשר עולליו שאלו לחם ופורש אין להם.

יא) רש"י ד"ה לכתובת אשה, בתוה"ד, והיתה כתובתה מאתיים. כתב התפארת שמואל, דכוונת רש"י לדקדק דכל מה שכתובתה יותר ממאתיים הרי הוא מצד נדוניתא שהוא מתחייב לה, ודינה בה כשאר בעל חוב ליטול מבינונית. וכדעת הרמב"ם (פט"ז מאישות ה"א). ודלא כשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן קנ"ב ד"ה ולענין מה שטענו), דנסתפק בכך, וכתב דדינה בזיבורית. דדוקא בעל חוב דינו בבינונית שלא תנעול דלת, ואין שייך באשה.

יב) תוס' ד"ה לבעל חוב, לא שייך למיפרך וכו'. אלא אדרבה הורע כוחו וכו'. כתב הפני יהושע, דלפי מה שכתב בגמ' (הובא באות ט'), דרב אחא סבר דמדאורייתא דינו בעידית. אי אפשר לפרש כתוס', ולא קשיא קושיתם דאם כן הורע כוחו וכו', כיון דבאמת התקנה היתה להרע כוחם, והכא נמי שייך התקנה, שלא יוכל המלוה לומר דוקא בזו אני חפץ, וליתן עינו בשדה חבירו לגבותה בעל כרחו, אף אם היא זיבורית.

יג) תוס' ד"ה הב לי זיבורית, לא גרסינן או עידית וכו'. ובחידושי הראב"ד, מקיים הגירסא, דכי אמרינן בעל חוב דינו בבינונית, ולא כייפינן ליה למיתב עידית, הני מילי היכא דבעי לאוקמיה קמיה, אבל היכי דגילה דעתו שרוצה למכור קרקע זו, כי הכא דבעי למיתב ליה כיוקרא דלקמיה, ודאי מצי למימר ליה אי הוי לי זחי שקילת וכו' והוי נעילת דלת. וכתב הבית יוסף (חושן משפט סימן ק"ב סק"ד), דלדעת התוס' נראה, דלא גבי כלל מעידית אפילו כיוקרא דלקמיה. וכתב הפרישה (שם), דלא חשו לנעילת דלת (כסברת הראב"ד), משום דאין רוצה למוכרה אלא לקבל מעות מזומנים, והוא אינו נותן לו. והקשה התומים (סימן ק"ב סק"ה), הא **מתוס' ד"ה לכתובת משמע להדיא**, דשקיל כיוקרא דלקמיה.

יד) תוס' ד"ה אליבא דרבי ישמעאל, כיון דיליף מגזירה שוה. כתב המהרש"א, דאליבא דרבי ישמעאל נמי הוי מצי למיבעי בגוונא דאהני קרא דשמיין בדמויק, כדאמרינן לעיל (ו:). וכתב, דאפשר דפשיטא לגמ דמצי יהיב ליה מעידית דעלמא, כיון דיהבי ליה טפי מעידית דניזק, דהא אי הוי ליה זיבורית, כעידית דניזק הוי מצי יהיב ליה. וכתב הקרני ראם (אות ב'), דלמאי דכתב הרא"ש (סימן ב'), דגם באית ליה בינונית דשויה טפי מעידית דניזק, צריך לשלם לו דוקא מעידית, הדרא קושיא לדוכתי. והרש"ש (לקמן ח.) הקשה, דאף להחולקים על הרא"ש, אכתי איכא למיבעי, היכא דזיבורית דמויק כעידית דעלמא, וגרועה מעידית דניזק. דאי בשל עולם הן שמיין, לא מהני קרא בכהאי גוונא, ואי בשלו הן שמיין, צריך לשלם מעידית דידיה. לכך כתב (אליבא דהרא"ש), דהא דקאמר אליבא דרבי ישמעאל לא תיבעי לך, היינו בגוונא דקאמר דבניזק שיימינן, אבל

מקובצת כתב בשם הגליון, דאכתי איכא למיפרך, מה לאדם שכן חייבין עליו ד' דברים, ומכלים ליכא למילף, משום דרוב כלים אינם ראויים לגבי בור, ולכך פטור. והרש"ש תירץ, דכיון דפטר נמי גביה פסולי המוקדשין שנפדו, שהן ממון הדיוט, על כרחך אין הטעם משום דהקילה התורה בתשלומי הקדש. ועוד, דאיכא למילף קל וחומר להקדש משור פסולי המוקדשין שנגחו שור, שמשלם ממיטב.

ג) גמ', דייקא נמי דכתיב ישלם וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם הרא"ש, הא גבי ישיב נמי כתיב ישלם, דכתיב "בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו". ותירץ, בשם רבינו מאיר, דקרא הכי מדריש, בעל הבור ישלם מייטב, כדילפינן "שלם ישלם" ממיטב דשן ורגל, אם בעל כרחו משלם. "כסף ישיב לבעליו" ואפילו סובין, אם מדעתו משלם.

ד) רש"י ד"ה מדעתו, בתוה"ד, דלא אטרחיה וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, והא כולי עלמא לאו דיני גמירי, ולמה ימהר לפורעו קודם שיעמוד בדין. לכך פירש, דבעל כרחו היינו, דאף לאחר שחייבוהו בית דין עדיין לא רצה לפרוע עד שיכפוהו.

ה) בא"ד, שם. הקשה החידושי הרי"ם, היכן מצינו חילוק בין משלם מדעתו להיכא שבית דין מגבין אותו. ותירץ, דקיימא לן אין בית דין נוקקין לפחות משה פרוטה, ואם הוזקו גומריין אף לפחות משה פרוטה. ולכך אי משלם מעצמו, כיון דשמין שיהא שוה הזיבורית כעידית, ממילא אין חילוק השיווי בין עידית לזיבורית שוה ממון, ואין בית דין נוקקין לזה. מה שאין כן בעל כרחו, שבית דין נוקקין לגוף הגביה ששוה ממון, גומריין לגבות אף מיטב אף שאין בו שוה פרוטה.

ו) גמ', אלא דאוקור וכו' אידי דעייל ונפיק אזוזי וכו'. הקשה תוס' רבינו פרוץ, השתא מיהא אין קרקעותיו שוות אלא מנה ועני הוא, ואמאי לא יטול. ועוד, אטו משום דעייל ונפיק אזוזי מפני דוחקו הוי פושע, מה היה יכול לעשות. ותוס' תלמיד רבינו תם תירץ, שיכול לתקן שלא יודלולו קרקעותיו, על ידי שלא יעייל כל כך אזוזי, וישבו קרקעותיו לשוויים.

ז) רש"י ד"ה מי שהיו לו, בתוה"ד, וזה יש לו בתים וכו' שוה ר' זוו. הקשו התורת חיים והנחלת דוד, מי קתני הרי שהיו לו בתים ושדות שוה מאתיים זוו, הא סתמא קתני, ומשמע דאיירי אפילו ביש לו טפי משהו מאתיים או בציר מהכי.

דף ז ע"ב

ח) גמ', אלא אמר ר' אחא בר יעקב וכו' לבעל חוב וכו'. הקשה הפני יהושע, מאי סלקא דעתך דר' אחא שאין המלוה יכול לכופו ליתן לו זיבורית כולא דהשתא, הא בעל חוב דינו בזיבורית מדאורייתא, כדעולא לקמן (ח.). ותקנת חכמים היה בבינונית לטובת המלוה, ובודאי שיכול לומר אי אפשרי בתקנת חכמים. ותירץ, דלא סבר כדעולא, אלא סבר כברייתא דרבי שמעון בגיטין (מט:): דמדאורייתא דינו בעידית כנוזיקין, וחכמים תקנו בינונית שלא יראה אדם בית נאה וכו', ולכך אין יכול לומר אי אפשרי, כיון דאפילו מהתורה אין לו שיעבוד על זיבורית. ועיין באות יג. אבל רבינו פרוץ תירץ, דהיינו הא דפריך "אם כן נעלת דלת". כלומר, טעמא מאי תקינו רבנן בעל חוב בבינונית משום נעילת דלת, ואם כן כל שכן שנעלת דלת אם ישאל זיבורית ויאמר אי אפשרי בתקנת חכמים ולא יתנו לו כולא דהשתא. וכן כתב התוס' תלמיד ר"ת.

ט) רש"י ד"ה ואי א"ל, בתוה"ד, ולהכי אתי ישיב וכו' דאי בעי למשקל סובין וכו'. הקשה רבינו פרוץ, אם כן מאי לישנא דאפילו סובין, הא דוקא

הדרגת היוזמי

בגווני דאהני קרא, תיבעי ליה נמי כמו לרבי עקיבא.

דף ח ע"א

א גמ' בנותן שהיתה לו עידית ומכרה. כתב הנתניבות (סימן ק"ב סק"ב), דדוקא בכהאי גוונא, כיון דבשעת הלואה היה עליה שם בינונית, שוב לא יפקע שמה במה שמכר העידית. אבל כשלא היה לו בשעת הלואה רק בינונית, וחייל שיעבודו עליו ואחר כך קנה זיבורית, גובה זיבורית, כיון דבשעת הלואה לא היה על השדה שם בינונית דהוי לדידיה עידית, דבשלו הן שמיין. עוד כתב, דאם היה לו עידית ונשתדף, נמי גובה מהזיבורית, דדוקא במכרה גובה הבינונית, דלאו כל כמיניה לקלקל בידים שיעבודו שהיה לו בשעת ההלואה. ועוד, דאף כשמכרה עדיין העידית תחת שיעבודו, דאם ישתדפו שאר נכסים יגבה מהעידית, מה שאין כן בנשתדפו. והים של שלמה (סימן י"ב) כתב עוד, דדוקא כשמכרה אחר שהגיע זמן הפירעון, או אחר ל' יום כסתם הלואה. והש"ך (סימן ק"ב סק"ג) פליג עליה.

ב גמ' ואי בעית אימא אידי ואידי שלא היתה לו עידית וכו'. פירש רש"י בד"ה אידי ואידי, דכולי עלמא בשל עולם הן שמיין. והקשה השיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש, דלא מצינו בגמ' איבעית אימא כהאי גוונא. דבכל מקום בא לקיים מה שנאמר תחילה, והכא בא לסתור דברי רב חסדא דשני לעולם בשלו שמיין, ולקיים דברי המקשה. לכך גרס, אידי ואידי שהיתה לו עידית ומכרה, וסברי בשלו הן שמיין, וכאן שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא. הלכך גבי בעל חוב בינונית, משום דהויא בינונית לעלמא ולדידיה, כאן שהיתה בינונית שלו כעידית דעלמא, הלכך לא גבי בעל חוב מינה, דאף על גב דחל שיעבודיה עליה, כיון דהיתה לו עידית בשעת הלואה, מיהו כיון דהשתא לית ליה אחריית דעדיפא מינה, ובין לגבי דידיה ובין לעלמא עידית היא, בתר השתא אוליןן ולא גבי מינה, משום דאיכא למיחש לשמא יקפוץ וילוונו, ומשום נעילת דלת ליתא למיחש, כיון דאית ליה אחריית דחשיבא כבינונית דעלמא.

ג רש"י ד"ה בדעולא קמיפלגי, בתוה"ד, לית ליה תקנתא דעולא וכו'. הקשה הרשב"א בשם הראב"ד, הא אין בלשון הגמרא "מר אית ליה תקנתא דעולא", אלא מר אית ליה דעולא. ועוד, הא התקנה לא היתה של עולא, אלא מהמשנה כדתנן בגיטין (מח:), ועולא לא בא אלא לפרש דדבר תורה בזיבורית. לכך פירש, דבדעולא קמיפלגי, דמאן דאמר בעל חוב בזיבורית אית ליה דעולא דמדאורייתא בזיבורית, וכיון דנעשית אצלו בינונית כעידית, מוקמינן לה אדאורייתא, אי נמי אתקנתא, דהא זיבורית נעשה אצלו בינונית. ומאן דאמר בעל חוב כבינונית לית ליה דעולא, וסבר כר' שמעון בגיטין (מט:), דמדאורייתא היה ראוי שיהא דינו בעידית, ומפני מה דינו כבינונית, כדי שלא יראה אדם שדה נאה לחבירו ויקפוץ וילוונו, הלכך גובה הכא מבינונית אף דנעשית אצלו עידית, כיון דליכא לחששא שיקפוץ וילוונו, דעידית כזו מצויה הרבה לקנות.

ד תוס' ד"ה להוציא, בתוה"ד, וכשמוציא קרקע נמי דרכו וכו'. והתוס' רי"ד הוסיף לבאר, דהא דוקא גבי נזיקין אמרינן כל מילי מיטב, אבל גבי חוב אי אית ליה מטלטלי אמרינן ליה טרח וזבין והב וזוי, וכדכתבו התוס' לקמן (ט). ד"ה רב הונא], ואם כן הכא שביט דין יורדין לנכסיו, הוי מצו למימר ליה זיל טרח וזבין, אלא דירא דילמא שמיט ואכיל להו, מכל מקום דין היה שיגבוהו המעולה שבכליו, ומדאמר רחמנא "יוציא אליך את העבוט", דהיינו פחות שבכליו, למדנו שגם אם אין לו מטלטלין, ומגבהו

קרקע, דיניה הכי. ובתוספות תלמיד רבינו תם תירץ, דאם אינו ענין למטלטלין דהא כל מילי מיטב הוא, תנהו ענין לקרקעות.

ה גמ', בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון. כתב רש"י בד"ה מן האחרון, דאף לניזקין מרחה לזיבורית. וכתב המאירי, דאף דאמרו בגיטין (ג.), דנזקין גובין מיתומים מעידית הואיל ודינם מהתורה בעידית. שאני יורשים דהוו כרעא דאבוה, וראוים לפרוע חוב אביהם מהדין, ומאחר דהכל ברשותם דין הוא שיפרעו מן העידית, אבל לוקח שלא הלוח לו כלום, אף הניזק אינו נפרע ממנו במקום שיש בני חורין. והבעל המאור (ג.) מדפי הרי"ף) כתב, שהניזק גובה מן העידית אף מן הלוקחות ואף במקום שיש בני חורין, והא דאמרינן הכא דגובין מהאחרון, אתיא כרבי ישמעאל דסבר בדניזק שמעינן, וכגון שעידית דניזק כזיבורית דמוזיק שהיה הדין לשום בשל ניזק, ותקנו לשום בשל מוזיק, ובמקום לקוחות העמידה על דין תורה. והרא"ש (סימן ג') תירץ, דסוגיינתו כרב נחמן ואביי דפליגי התם ארבא, וסברי שגובה מהזיבורית. ובשם הראב"ד והרבינו יונה תירץ, דשאני לקוחות דחששו חכמים טפי לפסידא דידהו. והקצות החושן (סימן קי"ט סק"ב) כתב, דאינה קושיא, דגבי יתומים הוי כאלו קנו כל הנכסים כאחד, ובלקוחות נמי כהאי גוונא גובה כל חד כדינו.

ו תוס' ד"ה כולן נכנסו, ואם תאמר וכו'. והרשב"א תירץ, דנזקין קלא אית ליה טפי ממלוה על פה, וגובים אפילו ממשועבדים למאן דאמר שעבודא דאורייתא. והנמוקי יוסף (ב: מדפי הרי"ף) בשם הרמ"ה תירץ, דמשכחת לה נמי בדכתב ליה מוזיק שטרא בנזקיה, אי נמי בדקנו מיניה. אי נמי דחייבוהו לשלם ולא קיבל הדין עליו דגלי דעתיה שאין רצונו לפרועו.

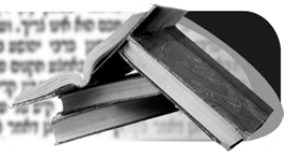
ז גמ', השתא מכר לשלושה וכו' דאיכא למימר דחד מיניהו קדים. הקשה הרשב"א, הניחא לפוסקים כר' אלעזר דעדי מסירה כרתי, בשאר שטרות, משכחת לה בגוונא דמסר לאחד בבוקר ולשני בערב, דכיון דלא בעי שיהא מוכח מתוכו קנה הראשון. אבל לפוסקים כרבי מאיר דעדי חתימה כרתי, כיון דכולהו שטרי נפקי בחד יומא, היאך אפשר לומר דחד מיניהו קדים, הא כולן לא קנו עד סוף היום כדאיתא בכתובות (צד.). ותירץ, דהיינו בשטרי אקנייתא דלכולי עלמא קנו משעת קנין. וכן כתב בעל התרומות (שער ד' ח"ח סו"ס ב), שאם יש בשטר קנין, כל שקדם לו הקנין אפילו שעה אחת זכה תחלה, ונשאל לעדים ויעידו.

ח גמ', דאיכא למימר דחד מיניהו קדים. כתב הטור (סימן קי"ט ס"ג) בשם הרמב"ן, דאם טוען כל לוקח ולוקח לזה שבא לטרוף ממנו, אני לקחתי תחילה והנחתי לך מקום לגבות ממנו, שומעין לו, כיון שהוא ספק, ואינו יכול לגבות ממנו עד שיביא ראיה מי קנה באחרונה. וכתב הבית יוסף בשם בעל התרומות, דצריך לומר דסתמא לא חיישינן להכי. וכתב הרי"ש, דאפשר דאף אי טוענין כן, אין חוששין, אלא אם כן טוענין ברי.

דף ח ע"ב

ט גמ', בדינמי עסקינן. הקשה תלמיד רבינו פרץ, אי הכי כל שכן דיכול לאיים אותם טפי במהדרנא, דהא היה יכול להפסידם לגמרי, דאי מהדר שטרא ליתמי אין יכולים לגבות כלל, דהוי כיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם. נואיירי ביתומים קטנים כדעת הרשב"א באות יא, ויצטרך להמתין עד שיגדלו. לכך פירש, דודאי אם החזירו הלוקחות העידית ליתומים, גבו כולהו מנייהו כאלו היתה ביד הלוקח, לפי שהיא אחרונה. וכן אם החזיר הלוקח הזיבורית, מכל מקום גבו כולהו מעידית, דלא מצי למידחי אצל זיבורית דביד היתומים מטעם בני חורי, דביד היתומים נמי כביד הלוקח

חדר היוזמי

כלל, לא כייפינן ליה. דכל מה שמוטל עליו לפרוע. בין לנוקין בין לבעל חוב בין לכתובת אשה יפרע לפי דעתו, ולא לפי דעת הגובה. וכתב ההגהות אשרי, דדעת האור זרוע והמהרי"ח כתוס'. ונלכאורה כן נראה דעת רש"י לעיל (ז: בד"ה ואי אמר ליה).

טז) גמ', ולא מצוי אמר ליה לאו בעל דברים יודי את. הקשה בדרכי דוד, למה צריך לבקש טעמים אלו, הא פשיטא כיון דבעל חוב בא לגבות מכח ראובן, בעינן תחילה לברר אם הוא באמת חייב לו, ואחר כך גובין הלקוחות, ואם כן הווי בעל דינו. וביאר הקהילות יעקב (כתובות סימן מג אות ה'), דחוינן מהכא, דכל כמה דלית ליה לראובן נפקא מינה מדין זה לא הרווחה, ולא מניעת הפסד, לא מצוי לדון עם הבעל חוב בהאי דינא. והא דאיתא לטעמא "דלא ניחא ליה דליהוי תרעומת עלי", ליכא למימר דהתרעומת עושה אותו בעל דין, דהא תרעומת אינו פוסל אדם לעדות. אלא על כרחך, דראובן בעל דין הוא, משום דהוא בעל המעשה, אלא דבעינן נפקא מינה למעשה, ולענין זה סגי בתרעומת. וכן כתבו בחידושי רבי חיים מטעלו (בבא מציעא עמוד קלח), והמנחת שלמה (בסוגיין).

יז) תוס' ד"ה מצוי אמר ליה, בסוה"ד, דאי משום אי שתקת וכו'. והתוס' שאנץ תירץ, דאיירי ביתמי דלא מצוי למימר אי שתקת, כדאוקימנא לעיל. והקשה הרשב"א, דאין דרכם של אמוראים לסתום אלא לפרש, והיה לו לומר ושכיב ראובן. וכתב, דאפשר דמימרא דרבא בתיא ברייתא אמרה ובתרה גריי.

יח) תוס' ד"ה דינא הוא, בתוה"ד, מאי נפקא מינה וכו'. והתוס' בכתובות (צב:) בד"ה דינא תירצו, דנפקא מינה, היכא דמחל לו שמעון שבועה דהבא ליפרע מנכסי יתומים, דיכול ראובן להשביעו. וכן תירץ תוס' תלמיד רבינו תם.

יט) בא"ד, בסוה"ד, ויש לומר דנפקא מינה לראיה אחרונה וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם רבינו ישעיה, הא הכא אפילו אמר שמעון אין לי עדים, יכול להביאם אם ימצאם. דלוקח דינו כיתום, וגבי יתום אמרינן בסנהדרין (לא.). דכיון דלא ידע במילתיה דאבוא יכול להביאם, ולוקח נמי לא ידע במילי דמוכר. ותירץ בשם הגליון, דמיירי כגון שאמר דמתחילה היה אצל ההלואה והפרעון, ואין לו עדים.

כ) בא"ד, שם. הקשה בחידושי רבי שמעון שקאפ (סימן ח'), לפי מה שפירש רש"י בסנהדרין (לא.). בד"ה הרי זה, טעמא דאין לי ראיה, שאינו יכול עוד להביא עדים. דכיון שהיה יודע בהם ואמר אין לי ודאי שקרנים הם. וכן לפי מה שביאר המרדכי (שם) דאפילו אי לא חיישינן על העדים שיאמרו שקר, מכל מקום פסולים הם לו, מטעם הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. מאי מהני שראובן מביאם, מכל מקום לשמעון פסולים הם. ואין לומר לטעמא קמא, דאיירי דראובן ידע והוא לא ידע אותם, דאם כן, גם אם ראובן לא מיקרי בעל דין מצוי שמעון להביאם, דמצוי למימר דהוא לא ידע אותם, רק ראובן מצא העדים. (כדהובא באות הקודמת בשם השיטה מקובצת). ותירץ, דמכל מקום, כיון דנפטר ראובן בבית דין, וכל עיקר תביעת הבעל חוב על שמעון הוא מחמת ראובן, אי אפשר לחייב את שמעון, וליטול ממנו את הקרקע.

דף ט ע"א

א) תוס' ד"ה משהחזיק בה, בתוה"ד, ובלא נתן בה מעות איירי. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, אם כן מאי קאמר "אחוי טירפך ואשלם לך", הא לא נתן מעות, והווי ליה למימר "אחוי טירפך ותהיה פטור". ותירץ

דמי, כיון דאינו בא לגבות מהיתומים, אלא מכח הלוקח ולא מכח אביהם, משום דהווי כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם.

י) רש"י ד"ה בנזקין נמי, בתוה"ד, ולא פריך מבעל חוב וכו'. תוס' (בעמוד א') ד"ה אי שתקת תירצו אמאי מסיק מעיקרא מכתובת אשה אי שתקת וכו'. אמנם התוס' שאנץ (בעמוד א'), הרשב"א והרא"ש (סימן ג) פירשו משום האי קושיא, דנקט נזקין לרבותא, דיקשה אפילו מנזקין, וכל שכן שיקשה מבעל חוב. אי נמי, נקיט נזקין, משום דבעידית קעסיק, דאוקמה כגון שלקח עידית באחרונה.

יא) תוס' ד"ה בדיתמי, בתוה"ד, הווי להו כיתומים שקנו וכו'. והרשב"א הקשה, אי הכי למה ליה למימר דלאו בני פירעון נינהו, לימא אלא בדשכיב, אי נמי בדיתמי עסקינן, דודאי פשיטא דכל דקנו יתמי מדידהו או דניתן להם במתנה, אין בעל חוב דאביהם גובה מהם. לכך פירש, דמהדרנא להו בפירעון קאמר. אי נמי אבטל המקח, ואיירי ביתומים קטנים דבכהאי גוונא לא אמר רב נחמן דגבי מינייהו.

יב) גמ', פשיטא מכר לוקח בינונית וכו' דאחרונה היא. ובינונית חזיבורית ליתניהו גביה וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש, השתא דלא ידע לטברא דמה מכר ראשון וכו', אמאי לא קאמר להו לא ניחא לי בתקנת חכמים, שקולו כדינייכו. דהא לוקח ראשון שבשבילו תקנו אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, לא ניחא ליה באותה תקנה, מה אנו חוששין להפסיד לוקח שני, דאותה תקנה לא שייכא גביה דכולהו משועבדים נינהו. ותירץ המאירי, דאין יכול לומר אי אפשר בתקנת חכמים במקום שחב לאחרים. והתוס' בכתובות (צב.) בד"ה ראובן כתבו, דמצוי למימר אי אפשר בתקנת חכמים. וכתב הדרישה (סימן קי"ט סק"א), דלדבריהם צריך לומר דהא דקאמר גבו כולן מעידית, אינו רוצה לומר שמוכרחין לגבות מעידית, אלא רצה מזה גובה רצה מזה גובה.

יג) רש"י ד"ה רצה, משמעון גובה מזיבורית. כתב הרא"ש (סימן ד'), דרש"י פירש בדוקא דרצה גובה מזיבורית שביד שמעון, אבל מעידית לא גבי, ואף דהרחיק שעבודו, משום דשמעון נכנס תחת ראובן בכל זכות שהיה לו בשדותיו, וכשהיו ביד ראובן אם מכר בינונית, בעל חוב גובה מזיבורית, והוא הדין שמעון. והקשה התפארת שמואל (אות ד'), דרש"י בכתובות (צב.) בד"ה רצה כתב, דיכול לגבות מעידית דשמעון, ומשמע מלשונו דאיירי אפילו בגוונא דיש לשמעון עידית חזיבורית.

יד) רש"י ד"ה וקמשתעי, בתוה"ד, אם יש לו לראובן וכו' לומר פרעתיק. כתב הפני יהושע, דאין כוונת רש"י ליישב קושיית התוס' בד"ה דינא הוא, ולומר, דבעי לטענת ראובן כדי לחייבו שבועה. דודאי אף בלא טענתו, מחויב לישבע נגד הלוקחות, כדאיתא בכתובות (פז.). אלא עיקר כוונת רש"י ליישב הלשון "משתעי דינא בהדיה", דלא תקשי, הא אין שמעון צריך להשיב לראובן כלום, כיון שהשטר מקויים. לכך פירש, דראובן עצמו נמי מצוי למיטען פרעתיק. עוד פירש, דאפשר דכוונת רש"י אף ליישב קושיית התוס', ונפקא מינה לענין שצריך לישבע בפני ראובן ואולי יתבייש, מה שאין כן אי הווי אמרינן שאין טענת ראובן מוקיקו לשבועה, לא היה צריך לישבע בפניו.

טו) תוס' ד"ה אבל זבן, בתוה"ד, ובעל כרחו של שמעון וכו'. עיין הגהות הגר"א. והרא"ש (סימן ב') כתב, דדוקא היכא דאמר ליה אי בעית למשקל וכו' כדלעיל, יהבינן ליה בעל כרחו. דכיון דגלי דעתיה לתתה לו אם ירצה לקחת כיוקרא דלקמיה, צריך ליתנה לו כזולא דהשתא, כיון שאין בדעתו לעכב לעצמו. אבל אם אמר קרקע זו חביבה עלי ואיני רוצה ליתנה לך

הדרגת הירומי

ו) תוס' ד"ה רב אסי מספקא ליה, בתוה"ד, וקשה מנא ליה וכו'. והשיטה מקובצת בשם הגליון תירץ, דלא בעי למימר דפליג ר' אסי אדרב רביה כוליה האי. והמרומי שדה תירץ, דאי איתא דכלקוחות ודאי הוי, ומה שמשלם הוא מחיר השדה, אמאי מצי לשלם בקרקע, הא המוכר כמלוה דמי וצריך לשלם דוקא במעות. וכן רצה לתרץ המלא הרועים, ודחה, דעד כאן לא אמרינן דצריך ליתן מעות, אלא משום דזוויי הייב ליה. אבל כאן שנתן לו קרקע, צריך להחזיר לו קרקע. ועוד, דוקא לוקח שנמצא מקח טעות, והמעות היו הלואה בידו דאין כאן מכירה כלל, אבל בבא בעל חוב ונטל מלוקח, דעד עכשיו היה מכירה גמורה, פשיטא דיכול לסלקו בקרקע.

דף ט ע"ב

ז) גמ', אילימא שליש ביתו וכו'. כתב היפה עינים, דבירושלמי בפאה (פ"א ה"א), מוכח דסבירא ליה באמת שליש נכסיו, ומבעי ליה התם אם לכולהו מצוות או למצוה אחת, ופשיט ר' אבין דלמצוה אחת, והיינו דאחר כך פטור מלהדר. והמראה הפנים (שם) פירש דברי הירושלמי בענין אחר.

ח) רש"י ד"ה בהידור מצוה, שאם מוצא ב' ספרי תורה לקנות ואחר הדור וכו'. והתוס' בד"ה עד שליש פירשו, שאם מצא אתרוג כאגוז וכו'. וכתב הפני יהושע, וכן כתב הסמ"ג (עשין מ"ד), וכן נראה בתלמוד רבינו פרץ, דלא ניחא להו לפרש כרש"י, דאם כן הדרא קושית הגמרא לדוכתא, דהא כתבו התוס' בד"ה אילו, דהא דקאמר אי אתרמי ליה תלתא מצוה, לאו דוקא, דאיירי כעישוריייתא דרבי, אלא דקשה לש"ס לומר שיבזבו אדם כל כך ממונו. נמצא לפי זה. דלפירוש רש"י לא משני מידי, דאכתי אין לדבר סוף, דכשיזדמן לו כמה ספרי תורה בזה אחר זה, כל אחד נאה מחברתה, יצטרך להוסיף כל פעם שליש, ויכלה כל ממונו, מה שאין כן לפירוש התוס' לא שייך השליש רק פעם אחת. ותירץ המראה הפנים (ירושלמי פאה פ"א ה"א), דלרש"י צריך לומר, דלא הטריחו עליו אלא בפעם ראשונה בלבד, דאם לא כן, ודאי אין לדבר סוף.

ט) רש"י ד"ה מכאן ואילך, מה שיוסיף וכו'. והנימוקי יוסף (ד. מדפי הרי"ף) ביאר, דעד שליש צריך להוסיף מיגיעו, ודחוק את חייו כדי להדר המצוה, מכאן ואילך אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף, ואם לאו חייו קודמין ודיו בתוספת שליש. וכן ביאר רבינו חננאל. וכתב הרמ"ה (הובא בנימוקי יוסף שם), דמסתברא דהוא הדין אם העשיר מיגיעו, ויכול להוסיף שליש ואין חייו נדחקין בכך, יוסיף. והר"ן (סוכה טו. מדפי הרי"ף) כתב, מכאן ואילך משל הקב"ה כלומר לו עלי ואני פורע וכו'.

י) תוס' ד"ה אילימא, בסוה"ד, ובסוכה חשיב ליה רבותא וכו'. והרא"ש (סימן ז) כתב, דהא דרבן גמליאל גוזמא היה. והקשה הב"ח (אורח חיים סימן תרנו), מי הגיד להם דאלף זוז הוי טפי מחומשו דרבן גמליאל, דילמא עשיר גדול הוי. ועוד, דפירוש זוז בכל מקום הוא של מדינה ולא של צורי, ואינו אלא שמיניית שבצורי. ותירץ, דנראה דגוזמא דכתב הרא"ש לאו גוזמא כפשוטו, אלא מלשון רבותא, שבא להכריח מרבן גמליאל שאין אדם מחויב מדינא לבזבו הון רב, אפילו למצוה עוברת. מדחשיב ליה תלמודא רבותא לרבן גמליאל, אלמא דמדינא לא היה חייב לקנותו, משום דהוי יותר מחומש נכסיו. ולא קשיא היאך עבר רבן גמליאל על מה שאמרו אל יבזבו יותר מחומש, דטעם האיסור משום שמא יבוא לידי עוני, ובנשיא ליכא למיחש להכי דכל צרכיו מוטלים על הציבור. מיהו הר"ן בסוכה (טו. מדפי הרי"ף) כתב, דרבן גמליאל היה מחויב לקנות בכך, דעשיר גדול היה.

בשם מהר"י כ"ץ, דהכי פירושו, שאם מעכב הלוקח הדמים משום עוררים, מצי אמר ליה הב לי זוזאי, ואם יטרפוד ממך בחובי אחי טירפך ואשלם לך.

ב) בא"ד, בתוה"ד, ודעתו של אדם וכו'. נראה מתוס' דאף אי החזיק בה קודם שיצאו עליה עסיקין, תו אין יכול לחזור בו. והנימוקי יוסף (ג. מדפי הרי"ף) כתב, שהחזיק בה אחר שיצאו עליה עסיקין, דגילה דעתו שרוצה בה אף ידיע במומו, ולכך לא מצי הדר ביה דאמר ליה ידעת במומו וקבלת.

ג) תוס' ד"ה רב הונא אמר, בתוה"ד, ורבינו תם אין סובר כן וכו'. כתב הרא"ש (סימן ה'), דהטעם דלא פסק רבינו תם כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאינן בתראי. משום דסבר, דלא פליגי אדרב הונא, ולא אתו אלא לשנויי רומיא דקראי אהודי, וכונתם כרב הונא, דאי לית ליה שדה, אפילו הייב ליה סובין מיטב הוא, ואין צריך ליתן לו מיטב מטלטלין. והקשה הרש"ש, אם כן מאי פריך "אי בדלית ליה פשיטא", הא טובא קא משמע לן דאין צריך ליתן לו מיטב מטלטלין. ותירץ, דזה ידעינן מדיוקא ד"מיטב שדהו", דדוקא בקרקעות בעינן מיטב. עוד תירץ, דמ"שייב" לא מרבינן אלא שוה כסף, ואפילו סובין דקאמרה ברייתא הוא מסברא, מטעם דכל מילי מיטב וכרב פפא. מיהו תמה, כיון דאי אית ליה כסף חייב לתתו לו, ולא מצי למיתב ליה מטלטלין, אם כן הסברא נותנת דאי לית ליה כסף, יהא חייב למיתב ליה מטלטלין דקפיצא עליהו זבינא. ובחידושי הגרע"א ביאר, דקושית הגמרא אלישנא ד"לרבות שוה כסף", דפשיטא, ולא הוי ליה למינקט אלא לרבות סובין. עוד כתב הרא"ש, דאפשר לפרש, דסבר רבינו תם דפליגי אהודי, ומדקבע רב אשי שנויא דרב הונא באחרונה אף דאיהו קדים לרב פפא, חשיב ליה עיקר.

ד) גמ', ושמואל אמר ויתר וכו' וכלוקח שלא באחריות. ביאר הרשב"ם בבבא בתרא (קז). ד"ה כלקוחות, דכיון דלקוחות נינהו ודאי כלוקח שלא באחריות דמו, דמסתמא לא מקבלי. דאף דגבי מוכר קרקע לחבירו קיימא לן דאם לא פירש בשטר המכירה, דאחריות טעות סופר. הני מילי היכי דזבין קרקע מחבריה דלא שדי איניש זווי בכדי, אבל לגבי ירושת האחין דכל אחד נוטל חלקו, בההיא הנאה דאיהו לא מקבל אחריות אדחבריה, גמר ומקנה לחבריה חלקו לגמרי, שלא יקבל חבירו אחריות עליו. וכתב הפני יהושע, דלא הוצרך רשב"ם להאי טעמא, דהא איירינן אליבא דשמואל, ושמואל סבירא ליה בהדיא, דלא אמרינן אחריות טעות סופר במקח וממכר. אלא שסברת רשב"ם צריכא אליבא דר' אסי ללשון ראשון, דמספקא ליה אי הוי כלקוחות שלא באחריות, דלא מצינו שסבר דלאו טעות סופר, וקיימא לן דטעות סופר.

ה) תוס' ד"ה פשיטא, בתוה"ד, ויש לומר כשחלקו וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם הרא"ש, הא כתבו התוס' לקמן בד"ה וטרף חלקו, דאיירי בשעשאו אפותיקי. ותירץ, דבשעה שחלקו לא ידעו שעשאו אפותיקי, דאי הוו ידעי לא היו חולקים שדה האפותיקי לצד אחד. וכן תירצו הפורת יוסף והרש"ש. אי נמי, אפילו הוו ידעי, איירי כגון דאינו אפותיקי גמור, ויכול הבעל חוב ליטול קרקע אחרת אם ירצה. ותמה המהר"ם, הא אף דיכול לגבות מאחרת, מכל מקום הא אין שניהם בספק שוה, דמהאפותיקי יכול לגבות כל חובו, ומחברו אין יכול כי אם חלק. ותירץ, דאיירי דעשה שניהם אפותיקי, שיהא לבעל חוב רשות לגבות מכל אחת שירצה. והפני יהושע תירץ, דמכל מקום הוא בספק בשעת החלוקה שמא ימצא איזה בעל חוב אחר, לכך ניחא ליה באחריות.

הדרגת הירומי

(טו) בא"ד, שם. הקשה השיטה מקובצת בשם הגליון, הא באש ליכא מיעוט למעט עבד ונכרי, ואם כן ליתנייה גבי חומר באש מבור. ותיריך, דכיון שגילה גבי בור דפטור, הכי נמי פטור גבי אש, כיון שהשוה לו פטור כופר, ושלושים של עבד.

דף י"א

(א) תוס' ד"ה חומר, הא דלא תני שהשור בעל חי משום דהוי בכלל מסרו לחרש שוטה וקטן וכו'. הקשה המהר"ם, איך אפשר לומר שחיוב מסרו לחרש שוטה וקטן תלי בבעל חי, הא בור אינו חי וחיוב במסרו לחרש שוטה וקטן, ותיריך, דלהכי דייקי התוס' בלישנייהו וכתבו "דבהכי תלי טעמא דפטור באש", ולא כתבו "דבהכי תלי טעמא דחייב בשור". משום, דטעמא לחיוב יש בכמה דרכים, כגון בור דחייב לריש לקיש מטעמא דדרכו לנתורי, ולרבי יוחנן בלא צוותא דחרש הזיקו מצוי ליפול שם. אבל טעמא דפטור באש משום דאינו בעל חי, ואי לאו צוותא דחרש לא היתה הולכת ומזקת, אלא מעמיא עמיא ואולא. והפני יהושע יישב, דבור חייב במסרו לחרש שוטה וקטן, אף שאינו בעל חי. משום שפשע בתחילת עשייתו לנוק, ועליה רמי לסותמו בסתימה מעליא, ולא למוסרו לחרש שוטה וקטן. אבל בשאר מילי דלאו בעלי חיים, אין סברא לחייבו היכא שהנוק בתחילה אינו מוכן, אלא שלאחר מיכן מתרבה, וכבר אינו בידו אלא ביד חרש שוטה וקטן. אבל בשור חייב, כיון שהוא בעל חי ודרכו לנתוקי, ולא סגי במה שמסרו לחרש שוטה וקטן, אלא צריך לשמרו שמירה מעולה כמו בור.

(ב) בא"ד, שם. הקשה המנחת שלמה, הא לריש לקיש לעיל (ט): טעם הפטור בגחלת, משום דעמיא ואולא, ובשור חייב משום דדרכו לנתוקי. ובשלמא לפירוש רש"י (שם) דדרכו לנתק עצמו, שפיר כתבו התוס', דמשום שהוא בעל חי דרכו לנתק עצמו. אבל לתוס' לעיל (שם) ד"ה שור, דכתבו דדרך החרש שוטה וקטן לנתק השור, ואין דרכו ללבות הגחלת. מה אכפת לן בהא שהשור בעל חי וגחלת לא, אלא הטעם משום דגחלת קשה טפי ללבות. ותיריך, דמה שהשור בעל חי ורוצה לנתק עצמו, הוא מה שמביא את החרש שוטה וקטן לנתקו. מה שאין כן באש.

(ג) תוס' ד"ה שייך טמון כו'. ופ"ה כגון שבעט השור שק מלא תבואה וכו' ולא דק דכל מילי וכו'. תירץ הפני יהושע דלא פסיקא דלא ברור למעט כל מילי מ"חמור ולא כלים", אלא כלים דוקא. דמדכתיב "חמור" יתירא, משמע דאתי למעט כלים שעליו, כגון אויב (כדלקמן כח:). חמור וכליו ונתקיעו. ובעלמא נמי דרשינן "חמור", לסימני אויב והיינו משום שדרכו בכך. עוד תירץ, דלא ממעטינן מ"חמור" אלא מידי דכוותיה, דבעלי חיים נמי מיקרי כלי, כדאיתא בתוס' בבא מציעא (מו:). ד"ה ופירי. לפי שראוי להשתמש למלאכה. וכן איכא מאן דאמר בשבת (יח:). דשביתת כלים דאורייתא כמו בעלי חיים, מה שאין כן תבואה ופירות, וממילא דמרבין להו מ"ונפל" כל דבר נפילה. עוד כתב, דלכאורה למאי דבעי למילף לקמן (נד:). מעיקרא בכלל ופרט וכלל, הוה נמי מרבה תבואה ופירות מכעין הפרט דשור וחמור. דדמי להו, דהווי פרי מפרי וגידולי קרקע, ובעלי חיים נמי פרי מפרי וגידולי קרקע נינהו לענין "כלל ופרט וכלל", כדאיתא בעירובין (כח:). וכל שכן למסקנא דלקמן (נד:). דדרשינן ב"ריבוי ומיעוט וריבה", דריבוי ומיעוט מרבה טפי מכלל ופרט וכלל. ואין להשוות להא דפטור מנוקי מים בבור. דיש לומר, דשאני מים דלאו פרי מפרי וגידולי קרקע, כדאיתא בערובין (שם).

(יא) תוס' ד"ה עד שלישי, פירש שאם מצא אתרוג כאגוז וכו'. וכן כתב הרא"ש (סימן ז). וכתב הבית יוסף (אורח חיים סימן תרנ"ו ס"א), דלדעת הרא"ש והתוס', דוקא בהיה שיעור מצומצם צריך להוסיף. וכתב הים של שלמה (סימן כד), דדוקא גבי אתרוג שנאמר בו "הדר" ולא נקרא הדר בשיעור הגרוע, צריך להוסיף. אבל שופר ודכוותיה, אף בשיעור הקטן אין צריך להוסיף שלישי, ומכל מקום טוב להדר אחר נאה. והמגן אברהם (סימן תרנ"ו סק"ב), חלק עליו. עוד כתב הבית יוסף, דאף על גב דקיימא לן כר' יהודה דאמר שיעור אתרוג כביצה, נקט כאגוז לדוגמא בעלמא, דלא נחית הכא לפסוק דין שיעור אתרוג. ואף בכביצה צריך להוסיף לר' יהודה. והמהרי"ק (שורש ס"ב) כתב, דלדעתם אם קנה אתרוג כביצה, אין צריך להוסיף עליו אפילו לר' יהודה, כיון דלר' יהודה דקיימא לן כותיה, לא שייך להוסיף משום הידור. והב"ח הקשה, דמהרא"ש בסוכה (פ"ג סי"ב) משמע, דאף ביותר מכשיעור צריך להוסיף שלישי. לכך ביאר, דכוונת הרא"ש, דכשרוצה לקנות אתרוג והסכים בדעתו לקנותו בסלע, בין קנה ובין לא קנה, [דלא כרש"י בד"ה בהידור מצוה שכתב דוקא לא קנה], ומצא יפה ממנו בדמים שהסכים בדעתו מתחילה, מוסיף שלישי על אותן דמים. ואם כבר הוסיף שלישי על מה שהיה חפץ מתחילה, שוב אין צריך להחליפנו באחר, אפילו מצא נאה ממנו. ומאי דנקט הרא"ש "כאגוז", לדוגמא בעלמא נקטיה, והוא הדין אם היה גדול מכביצה. והא דנקט הכא שיעורא דאתרוג, אינו אלא לומר לן דלא נתנו חז"ל שיעור שלישי, אלא בשקנה אתרוג שראוי לצאת בו או נודמן לפניו לקנותו, אבל אם לא היה האתרוג כשיעור צריך להוסיף אף יותר משלישי.

(יב) גמ', כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד וכו' שמסרן לחרש שוטה וקטן וכו'. הקשה המנחת שלמה (בבא קמא), אמאי צריך לפרש דמיירי בגוונא שמסרו לחרש שוטה וקטן. וביאר, דאתי למימר דאם הכשרתי את נזקו, שיכול להזיק באופן אחד ולבסוף הזיק באופן אחר, חייב לשלם. ואתיא הברייתא למימר, כיצד, וקאי אשור ובור, אבל מה שאמרה באש, אינו כיצד אלא ההיפך. דהתם מצינו, דאף שחבתי בשמירתו לא חבתי בתשלומי נזקו, ובאה הברייתא ללמד גם את דיני שור ובור שחבתי בשמירתו הכשרתי וכו', וגם לאידך גיסא את דין האש.

(יג) תוס' ד"ה שור עבד, בתוה"ד, וקשה דעל כרחק וכו'. תירץ השיטה מקובצת בשם הגליון, דאיירי בלא כסהו כראוי. ואשמועינן רבותא, דאף דהחרש שומר קצת, חייב, כיון דבלא חרש דרכו לנתוקי. וכתב על התוס' בד"ה בשור, דכתבו דאי לא כסהו כראוי לאו כלום, ואפילו בלא מסרו לחרש ליחייב, דיש לומר, דהא דנקט מסרו לחרש, משום סיפא ד"מה שאין כן באש" נקטה, לומר, דאף על פי שמסרו לחרש דגרע בהכי, אפילו הכי פטור באש משום דמעמיא. וכתב, דהתוס' בד"ה ולר' יוחנן, לא ניחא להו בהכי, אלא רצו לפרש בענין שישמיענו חידוש ברישא. ועיין בתורת חיים.

(יד) תוס' ד"ה מה שאין כן בבור, בתוה"ד, ויש לומר דאיצטריך שור ולא אדם לפטור עבד. הקשו בחירושי הגרע"א והרש"ש, אמאי לא כתבו בפשוטו דאיצטריך לפטור מדמי אדם בן חורין, דאף דפטור מכופר, מכל מקום סלקא דעתך דדמים חייב, ועל כרחק צריך לומר, דקושיתם לפי מאי דמיבעי לקמן (מג:), אי באשו שלא בכונה פטור מדמי אדם, כיון דבכונה ליכא כופר. וקושיתם להאי גיסא דפטור, למה לי קרא בבור למיפטריה, ואם כן מה הועילו בתירוצם, הא מבואר שם דלאותו צד, גם בעבד פטור מדמים, היכא דבכונה ליכא שלושים שקלים.

הדרה תלמידי

אפשר לומר כן, דהא השור מלומד לרוב בשדה בור לתקן, ולא בשדה ניר לקלקל. ואדרבה, דרך הילוכו קא עביד ואין כוונתו להזיק, ודמי לתולדה דרגל. ומשום הכי תירצו, דחשיב ליה תולדה דקין משום דמשונה שאין דרכו לרוב בניירו.

ט) גמ', אלא דבלאו איהו נמי מינטר מאי קעביד. פירש רש"י (בעמוד ב') ד"ה **מאי קעביד**, ואינו חייב כלום. והקשו **בתוספות תלמידי רבינו תם**, אמאי יהא פטור, הא פשע שלא רצה לשמרו כמו הנך ארבעה. ופירשו **כתוס' ד"ה מאי**. אבל הרא"ש (סימן ט) כתב, דמיירי כגון שהאחרים לא סילקו עצמם משמירת השור כפשע האחד. וכיון שנשאר בשמירת השור ויכולין לשמרו בלא האחד הן חייבין והוא פטור, שהרי מסר לכל מי שיכול לשמור שורו, ונתרצו לשמרו אפילו בלא חברים. אבל אם אמרו לו אם אינך רוצה לשמור גם אנו מסלקים עצמינו משמירתו, כולן חייבין. [נעיין להלן אות י"].

דף י"ע"ב

י) רש"י ד"ה מאי קעביד, ואינו חייב כלום. והתוס' ד"ה **מאי** כתבו, בכולה שמעתין צריך לומר מאי קעביד טפי מאחריני, וישלם כל אחד חלקו. וכתב **הפני יהושע**, דדווקא גבי מסר שורו פירש רש"י הכי, דכיון דבלאו איהו מינטר, נמצא שלא פשע זה שהלך לו, אלא אותן שהיו שם פשעו בשמירתן, ומשום הכי יפטור האחרון לגמרי. אבל במרבה בחבילה לא שייך לפרש שיפטור לגמרי, אלא כפירוש התוס', דכל אחד ישלם חלקו. והתוס' נמי מודו גבי מסר שורו שפטור לגמרי, ומרבה בחבילה ואילך כתבו שכל אחד ישלם חלקו.

יא) גמ', כגון פפא בר אבא וכו' אילימא דבלאו איהו לא איתבר פשיטא. הקשה **המהדורא בתרא למהרש"א**, לפירוש רשב"ם, **בתוס'** (בעמוד א') ד"ה **כגון**, שפירש, דהשתא סלקא דעתין דכולהו פפא בר אבא הוו, כיון דבלאו איהו לא מיתבר על ידי ה' אנשים דפפא בר אבא, כל שכן דבלאו אינהו נמי לא מיתבר על ידי האחרון חד פפא בר אבא. ואם כן, לימא להו אי לאו אתון בידי לא הוה מיתבר, וכשישבתי היה לכם לעמוד, כדפרכינן להלן. ותירץ, דמיירי דמיד כשישב נשבר הספסל ולא היה להם שהות לעמוד.

יב) תוס' ד"ה כגון, (בעמוד א') מפרש רשב"ם דנקט פפא בר אבא וכו'. **והמאירי** כתב, דלא נאמר כן אלא דרך צחות ומילי דבדיחותא.

יג) בתוה"ד, מדקאמר בסמוך דאמרי ליה אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין. ביאר **המהר"ם שוף**, דאי לא הוי אלא טעמא לחייב האחרון בכלו, דאף דבלאו איהו מיתבר, ואינה סברא לפוטרים. הוה לן למימר, משום דאמר בעל הספסל אי לאו את, הוה יתבי פורתא וקיימי. ומדקאמרי אינהו משמע דבאין לפטור עצמן. וכתב, דאפשר דהוצרך תלמודא לאוקמא בהכי, דאי לא יהיו כולן פפא בר אבא לא הוי מצי בעל הספסל לומר, הוה יתבי וקיימי לחייב האחרון מספיקא, דדילמא לא היו עומדין. אבל כיון דכולהו פפא בר אבא, וודאי היו עומדין כיון דמחייבי אשבירת הספסל.

יד) גמ', דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי והשתא איתבר בחדא שעה וכו'. כתבו **תוספות תלמידי רבינו תם**, דהא דלא מוקי לעיל גבי מרבה בחבילה דבלאו איהו אולא ומדלקא בתרי שעי, והשתא מחמת ריבוי חבילות שהוסיף אולא ומדלקא בחדא שעה, ואמר ליה קמא אי לאו את הוה מדלקא פורתא והוה מכבינא לה, אבל השתא מחמת ריבוי חבילות

ד) רש"י ד"ה מה שאין, בתוה"ד, ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקם ליה בדרכה מיניה. הקשה **בתוס' רבינו פרץ**, התינה למאן דאמר **לקמן** (כב). אשו משום חציו, אלא למאן דאמר אשו משום ממונו, הא לא שייך למיפטור בקם ליה בדרכה מיניה. עוד הקשה, דקם ליה בדרכה מיניה לא שייך אלא לפטור ממון עם מיתה, אבל מדמי הנהרג כגון כופר לא שייך לפטור מטעם קם ליה בדרכה מיניה, כמו שכתבו **התוס' לעיל** (ד). ד"ה **כראי בשם ר"י, והתוס' בכתובות** (ל): ד"ה **נר**. עוד הקשה, למאן דאמר משום חציו נמי ליכא חיוב מיתה בטר דכלו לו חציו, דהתם מודה דחייב משום ממונו, כדאיתא **לקמן** (כג). וכן הקשה **הגליון תוס' בשיטה מקובצת**, והוכיח, דודאי איירינן בכלו לו חציו, דבלא כלו לו חציו לא הוי אש אלא אדם ממש. ותירץ **התוס' רבינו פרץ**, דמשום הכי פטור אש מכופר, דלא אשכחן חיוב בכופר רק בשור, דכתיב "אם כופר יושת עליו", ודרשינן **לקמן** (כו): "עליו" ולא על האדם למעוטי אדם מכופר. והכי נמי דרשינן "עליו" ולא על ניזקין כגון אש ובור, כדמשמע עליו ולא על האחרים, כמו שכתבו **התוס' לעיל** (ט): ד"ה **מה**. והוסיף, דמכל מקום שן ורגל לא ממעטינן מ"עליו", כיון דהוה מגוף השור.

ה) תוס' ד"ה ליחכה, גבי דש בנירו וכו' משמע דהכא נמי רוצה לפרש כן וכו'. ביאר **המהרש"א**, דמשמע, דשייר חומר שור בדש בנירו כעין מאי דאיירי בליחכה נירו גבי חומר באש, דומיא לפי מאי דסברי מעיקרא דשייר כלים בחומר בשור ותני ליה בחומר באש.

ו) בא"ד, בתוה"ד, משמע דהכי נמי רוצה לפרש כן מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היוק ניר ואבנים וקשה וכו'. **והרשב"א** הקשה, הא כל דלא שייך ביה לא מקרי חומרא. וכתב, **דבירושלמי** (פ"א ה"א) איתא, דגבי בור כתיב "והמת יהיה לו", תניא רבי ישמעאל אומר יצאו קרקעות שאין מטלטלין. והקשה, דאם לא שייך למצוא נזקי בור בקרקע שאינו מטלטל, אמאי הוצרך הכתוב למעטו. ותירץ, דמשכחת לה כגון שמחמת בורו נפל כותלו של חבירו, והניח בצריך עיון.

ז) תוס' ד"ה שהשור וכו', בתוה"ד, וא"ת וכו' כדפטרין שור פסולי המוקדשין. הקשה **בחדושי הגר"ש שקאפ**, לפי מה שכתבו **התוס' לעיל** (ו): ד"ה **שור בתוה"ד** (הנמשך לדף ז). דילפינן לפטור נזיקין בהקדש, גם משור פסולי המוקדשין דבור. והיינו הילפותא דמי שהשור שלו. הרי היו יכולים להקשות, היאך אמרה **הגמ' לקמן** (כח): דחייב אנוקי אדם בבור, נילף גבי אדם מהאי טעמא פטור נמי אנוקין. ועיין מה שתירץ. אמנם **הפני יהושע לקמן** (נג): **בר"ה אמר רבא וכו'** כתב, דלכאורה נראה, דהא דפטרין בור מפסולי המוקדשין, היינו ממיתה, אבל לא מנזקין כמו באדם שנפל לבור, דקרא איירי במיתה, וכן נראה מלשון **הרמב"ם** (פי"ב מנזקי ממון הי"ז). אמנם יש לחלק ולומר, דדוקא גבי אדם יש לחלק בין מיתה לנזקין, דהאי חיובא נזקין מקרי, וחיובא דמיתה אדם כופר מקרי. כדמצינן בקרן דשור. וכן נראה מלשון **רש"י** (כח): ד"ה **שור**, שפירש, דקרא **מכופר** ממעטיה. אבל גבי פסולי המוקדשין ליכא סברא לפטור ממיתה ולחייב בנזקין, אלא דפטור לגמרי. והילפותא מקרא ד"מי שהמת שלו", היינו כיון דלא קרינן ביה והמת יהיה לו, לא שייך בהאי עניינא. וכן משמעות הגמ' שם, דרבא נקט בהדדי כלים ופסולי מוקדשין בור פטור, דהיינו כמו כלים פטור היינו מנזקין, הוא הדין פסולי המוקדשין. וכן נראה מלשון **הטור חושן משפט** (סי' תר), וסיים בצריך עיון. ולפי מה שחילק נתישבה הקושיא דלעיל.

ח) רש"י ד"ה דש בנירו, שאם דש השור בנירו ונתכותן לכך שהרי השוורין מלומדין בדישה תולדה דקין היא. הקשו **התוספות תלמידי רבינו תם**, דאי

הדרק היוזמי

תשלומין. ועיין לקמן אות כ.

(כ) גמ', מנא הני מילי וכו'. הקשה הרא"ש בשיטה מקובצת, מנלן דבעלים מטפלים בנבילה בבור. דמכולהו לא אתי, שכן אין תחילת עשייתן לנוק. וכן הקשה גבי שן, שיש הנאה להזיקה, ורגל שהזיקה מצוי. וליכא למימר דכולהו אתו מ"תחת נתינה ישלם כסף" דלעיל (ה.). דאם כן, אמאי איצטריך הני תלת קראי, מחד הוה מצוי למילף בגזירה שוה. [וכן אי אפשר לומר כן לפי מה שכתבו התוס' לעיל (ו): ד"ה שור. דלא נתקבלה האי גזירה שוה אלא לענין תשלומי מיטב]. ותירץ, דאיכא חד מהני קראי דלא צריך משום דמצוי למילף חד מבינייא [כמו שביארו התוס' ד"ה הא], ואם אינו ענין לגופו תנהו ענין לשאר נזיקין דשקולין הן ויבואו כולן, דבכל חד יש חומרא מה שאין בחבירו. [ועיין באות הבאה].

(כא) תוס' ד"ה הא, בסוה"ד, אבל מתרוייהו אתיא במה הצד ולא חש להאריך ולדקדק בזה. ותמה הפני יהושע, דאכתי קראי קשיין. ותירץ, דלא מצו למילף במה הצד, כיון דחד בנזקי אדם המזיק וחד בנזקי ממונו וחד בשומרים וליכא בהו צד השוה.

(כב) גמ', אמר ליה רב כהנא לרב וכו'. הקשה המהר"ם, אמאי לא מקשה רב כהנא לדידיה דיליף נמי מ"אם טרוף יטרף וגו'". ותירץ, דבאשר"י איתא "אמר ליה רב כהנא לרבא", ואם כן, לאו היינו רב כהנא דלעיל אלא תלמידו דרבא. והחשק שלמה תירץ, דכיון דגרסינן "לרבא", יש לומר דמקשינן לשיטתו. דבשלמא לרב כהנא מוקמינן "אם טרוף יטרף" בדאית ליה מיטב, ומשום הכי ליכא למידרש "ישיב" ואפילו סובין כרב הונא דלעיל (ט.). אלא לרבא דאית ליה לעיל (ו:): דכל מילי מיטב הוא ואפילו דאית ליה מיטב, בלאו ילפותא ד"והמת יהיה לו" ישלם לו הנבילה, כיון דכתיב "ישיב" ואפילו סובין.

(כג) גמ', שם. עיין לעיל אות טו. ביאר האפיקי ים (סימן כא אות ג), דרב כהנא סבר, דבעלים מטפלים בנבילה היינו דנוטלים אותה בדמים בתורת תשלומין, ומשום הכי פריך למה לי קרא להכי, הא איכא "ישיב" לרבות שוה כסף ואפילו סובין. ואמר ליה רב, לא נצרכה אלא לפחת נבילה, דלא הוי בתורת תשלומין דנימא דפחת נבילה עד העמדה בדין על המזיק, אלא פחת נבילה עד העמדה בדין על הניזק, משום דנבילה דידיה הוי מעיקרא.

דף יא ע"א

(א) גמ', והכא בטורח נבילה קמיפלגי. הרא"ש (סימן יא) פסק כאבא שאול, דאמר על המזיק מוטל להביא הנבילה. דהיינו, דצריך לפרוע שכו העלאה. והניזק צריך להשתדל להעלותו מן הבור משעה שנודע לו ההיזק. אבל הרמב"ם (פ"ו מנזקי ממון הי"ג) פסק, דעל המזיק לטרוח בנבילה עד שממציא אותה לניזק. כיצד, כגון שנפל השור לבור ומת, מעלה הנבילה מן הבור ונותנה לניזק. והקשה עליו האבן האזל (שם), אמאי הקשו בגמ' "אילימא דאגודא שויא ארבע כי טרח בדנפשיה קא טרח", הא נפקא מינה דהוא מחוייב בטרחת העלאתה מן הבור. ותירץ, דהגמ' רוצה ליישב שיהא נפקא מינה גם בדמים. עוד תירץ, דמעיקרא סברי דדין טורח נבילה הוא על הדמים, ומשום הכי מקשינן "אי בבירא שויא זוזא וכו'". ומשנינן, "דאגודא שויא זוזא כמו בבור", והשתא לא נוכל לומר דהדין הוא על הדמים, כיון שאין לניזק היזק במה שהבהמה בבור יותר ממה שהיתה אגודא. ועל כרחק, דהוי גדר השבה, שמחוייב המזיק להשיב לניזק הנבילה יחד עם דמי פחת ההיזק. ואם לא ישיב הנבילה עצמה יהא מחוייב בכל דמי השור.

שהוספת נעשית דליקה גדולה ולא מצינא לכבות. משום, דאכתי אין זה מקצת נזקו אלא כל נזקו. והכא גבי ספסל דמוקי הכי, משום דלא קאי א"הכשרתי מקצת נזקו", אלא ברייתא הוא דמפרש.

(טו) רש"י ד"ה לא צריכא, לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל וכו'. כתב בהגהות הגר"א (אות ג'), דהטור (ח"ו"מ סימן שפא) פירש, דקושיית הגמרא קאי אגונא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי והשתא בחדא, דאיירינן בסמוך. ובהגהות הגר"א (ח"ו"מ שם סק"א) ביאר, שפירש כן משום דקשיא לטור לפירוש רש"י, היאך מקשינן בריש סוגין "אי דבלאו איהו לא איתבר פשיטא", ובתר הכי מקשינן "דלימא להו וכו'". וכן כתב הנמוקי יוסף (ד: מדפי הרי"ף). וביאר בחידושי רבי אריה לייב מאלין (סימן נט), דהטור סובר, דהיכא דבלאו איהו לא מיתבר מיקרי האחרון עושה מעשה ההיזק כולו, והראשונים לא מיקרו מזיקים, ואפילו בגונא דאינם אנוסים והיו יכולים לעמוד, פטורים. אבל היכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי, מיקרו נמי הראשונים עושים מעשה היזק בישיבתם, ואם היו יכולים לעמוד חייבים. ורש"י סובר, דכשהיו יכולים לעמוד, חשובים כאילו ישבו כולם בבת אחת, ומשום הכי חייבים בין אי בלאו איהו לא הוי מיתבר ובין אי הוי מתבר בתרי שעי. ועיין באות הבאה.

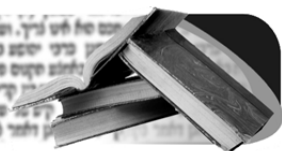
(טז) רש"י ד"ה סמך בהו. נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד. עיין באות הקודמת. כתב הפני יהושע, דלפי מה שפירש רש"י בד"ה לא צריכא, דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל, לא הוצרך רש"י לפרש דלא יכלו לעמוד, דהא אפילו היו יכולים לעמוד לא מחייבי, כיון דלא מסקי אדעתיהו כלל ענין שבירה. אלא, דאין כוונתו בהא דפירש דמיירי דבלאו איהו לא הוי מיתבר, דדווקא בהכי מתקמא הברייתא, דהא לא אמרינן "אלא לא צריכא וכו'", ומשמע דלא הדרין משינויא קמא. והשתא מתקמא הברייתא, בין בלאו איהו לא הוי מיתבר ובין בלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי. ומשום הכי הוצרך לפרש שלא יכלו לעמוד, דאי לאו הכי לא הוי מתקמא בגונא דבלאו איהו הוי מיתבר, אלא בלא הוי מיתבר.

(יז) גמ', הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה ומת כולם פטורין. פירש רש"י ד"ה שקירב מיתתו, דרבנן סברי ד"כי יכה כל נפש אדם" כתיב, וכולה נפש משמע. וכתב תלמיד רבינו פרץ בשיטה מקובצת, דהאי טעמא שייך אגונא דבזה אחר זה, אבל לא אבבת אחת. דאם כן, רבי יהודה דפליג אדרבנן ודריש כל דהו נפש, ליחייב נמי בבת אחת. אלא היינו טעמא בבת אחת, משום דאין ידוע על ידי מי נהרג, כמו שפירש רש"י ד"ה פטורין.

(יח) גמ', בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו. הקשו בתוספות תלמידי רבינו תם, אמאי חייב, הא כמו שהתשעה פטורים אפילו שהכוהו כדי להמית, מפני שהעשירי קירב את מיתתו, עשירי נמי ליפטר משום דאית לן למיחש שמא הרוח בלבלתו, אי נמי דפירכס וקירב בעצמו את מיתתו, כדאיתא ביבמות (קכ:). וכתב, דצריך לומר דמיירי בביתא דשיישא, וחזוין דלא פירכס.

(יט) גמ', מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. חקר האפיקי ים (סימן כא אות א), אי אמרינן דוודאי דשווי הנבילה בכלל הנזק, דהא מעיקרא שור ולאחר הנזק בשר בעלמא, ופנים חדשות באו לכאן. והא דילפינן מקרא, היינו דלא נימא דהמזיק משלם שור תחת השור והנבילה יקח לעצמו, אלא דניזק הוויא. או דילמא, דגלי קרא דכדי הנבילה לא נכנס בכלל הנזק, דהנזק לא הוי אלא מה שנפחת מחמת המיתה, ונבילה דניזק הוי ולא מדין

הדרגת היוזמי

לא ילפינן מסוטה. והשב שמעתתא (ש"א פי"ב) ביאר תירוץ התוס', דסוטה אסורה לבעלה משום טומאה, כדכתיב "ונטמאה" "ונטמאה" אחד לבעל ואחד לבועל, וכיון דאיסור שבה משום טומאה ספק ברשות היחיד טמא אפילו בספק ספיקא, וברשות הרבים טהור. אבל נדה לבעלה אינה משום איסור טמאה, אלא כשאר איסורי עריות, ובהא ליכא חילוק רשויות, ומשום הכי ספק אסור וספק ספיקא מותר.

דף יא ע"ב

(ט) גמ', בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו. ופירשו התוס' ד"ה בכור, דהיינו שנעשה טריפה. וכתב הרא"ש (סימן יב), דאפילו למאן דאמר טריפה חיה אין פודין, משום דגזירת הכתוב הוא דאין צריך לפדות טריפה. וכן כתב הים של שלמה (סימן ל).

(י) גמ', מתוך שנאמר פדה תפדה יכול אפילו נטרף בתוך ל' יום. ביאר בהגהות מגלה עמוקות על הנמוקי יוסף (ה. מדפי הרי"ף), דמדכתיב כפל לשון "פדה תפדה" משמע דאתי לרבווי, דאם לא כן הוה בעי למימר "אך תפדה את בכור האדם". [ועיין באות הבאה].

(יא) גמ', מתוך שנאמר פדה תפדה וכו' תלמוד לומר אך חלק. כתב הנמוקי יוסף (ה. מדפי הרי"ף), דלמסקנא אנהי "פדה תפדה" לרבווי גוסס ויוצא ליהרג, דלא נילף מערכין דתנן (בערכין פ"א מ"ג) הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך. וכן כתב הים של שלמה (סימן ל) בשם הרי"ף. והקשה עליו, דפשיטא שצריך לפדותו כשאר חי, בסוף שלושים אפילו שוודאי ימיתוהו. וכשהוא לפנינו לא חיישינן שמת אפילו שרוב גוססין למיתה ויש חיסרון בגופו. והא דממעטינן לענין ערכין, היינו מגזירת הכתוב, ומשום שאין לו דמים. וכן הביאו התוס' בקידושין (ע"ז): ד"ה לא, ממסכת שמחות (פ"א ה"א), דהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו.

(יב) תוס' ד"ה בכור, בתוה"ד, ועוד דאסיק גמרא אך חלק הא כיון שנהרג תוך ל' יום מופדויו מבן חדש נפקא. הקשה המהדורא בתרא למהרש"א, דלכאורה רש"י בד"ה אין פודין הרגיש בזה, דכתב דמ"ופדויו מבן חדש תפדה" נפקא לן, דאין צריך לפדות הנפל שאינו ראוי לחיות שלושים, אבל הנהרג איצטריך קרא אחרניא, כי היכי דלא נימא דאי לא איקטיל הוה חי, ולא היה נפל ויהא חייב לפדותו. וכתב, דתוס' סמכו על דבריהם דהקשו על רש"י דמ"ופדויו מבן חדש תפדה" נפקא, דבקים לן דכלו לו חדשיו צריך שלשים יום. והקשה, דאם כן, היינו קושייתם דלעיל. וסיים, דישי ליישב.

(יג) רש"י ד"ה במסירה תנן, בסוה"ד, אף על פי שלא משכה מרשות מוכר. משמע דמסירה מהניא ברשות מוכר. והרש"ש ציין לתוס' בקידושין (כה): ד"ה בהמה (השני), בסוה"ד. ולתוס' בבבא בתרא (ע"ז): ד"ה הכי קאמר, דסברי, דלא מהני מסירה ברשות מוכר. וברש"י (מכתב יד) הגירסא "ואף על פי שלא משכה ברשות לוקח", ואתי שפיר כתוס'.

(יד) גמ', האחין שחלקו מה שעליהן שמיין. כתב הנמוקי יוסף (ה. מדפי הרי"ף), דמה שעדיין לא בלה, שמיין כמו ששנה עתה, דהכי משמע לישנא ד"מה שעליהן". וכתב, דהא דשתקי עד השתא, לאו משום דקא מחלי, אלא אדעתא דהוי כשאלה, דסברי הא קאי אכתפיה למחר תפיסנא ליה ושיימינן ליה. אבל בשתקו עד שנאבדו או פלו אין מנכין להם מחלקם, משום דלא מצו למימר דשתקי אדעתא למיתפס, דהא שתקו עד דפלו, ובודאי מחלו.

(טו) תוס' ד"ה בגדול, אם מוחין הרשות בידם וכו'. כתב הנמוקי יוסף (ה.

ב) רש"י ד"ה אמר שמואל, בתוה"ד, אין שמיין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת וכו'. והתוס' ד"ה אין, העירו, דהא קיימא לן "ישיב" לרבות שוה כסף כסף. וכתב הפני יהושע, דמשמע שהבינו, דרש"י פירש לענין תשלומי הגניבה על ידי השברים. אבל מלשון רש"י בד"ה אלא לנזקין לא משמע כן, דכתב שמיין כדכתיב והמת יהיה לו, והאי קרא מייתנין לעיל (י): לענין פחת נבילה דניזק. ועל כרחק דסובר, דאיירינן לענין פחת נבילה ופחת החפץ, אי הוי דניזק או דמוזיק. וכן פירשו התוס' בבבא מציעא (צ"ז): ד"ה זיל בשם הרשב"ם.

(ג) גמ', לא לגנב. פסק הרמב"ם (פ"א מגניבה הט"ו), מי שגנב כלי ושברו או פחתו או נשבר או נפחת מאליו אין שמיין לו הפחת, אלא רואין כמה היה שוה הכלי ומשלם לבעלים שנים בדמיו והכלי השבור יהיה לגנב. אבל הראב"ד (שם) כתב, דהני מילי בקרנא אבל בכפילא שמיין, משום דגנב דומיא דגולן, היינו בקרנא. והקשה עליו המגיד משנה (שם), דבסוגיין איתא גנב סתם, ובכל גנב יש תשלומי כפל אלא אם כן הודה, ואם כן היה לגמ' לחלק בין כפל לקרן. עוד הקשה, דאין לדמות גנב לגולן, דהא כדאיתא והא כדאיתא, ואין דנין אפשר משאי אפשר דהא אין בגולן כפל. ואדרבה, אם היינו דנין מדמיון לגולן היה לנו להוכיח דכי היכי דלגולן אין שמיין כלל הכי נמי אין שמיין לגנב. ועוד, דכפל צריך להשתלם כעין הקרן. ועוד, דכן מוכח מהירושלמי (פ"א ה"א) דמפיק ליה מקרא "חיים שנים ישלם" ולא מתים.

(ד) גמ', ולא לגולן. כתב הרמב"ם (פ"ב מגולה ואבדה הט"ו), דאם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור נוטלין ומשלם הפחת, שזו תקנה היא לבעלים, ואם לא רצו בה הרשות בידן. והקשה המגיד משנה (שם), למה לא קנה הגולן בשינוי מעשה. וכתב, דאולי מיירי בגוונא דשמו עליו, ומשום הכי לא קנה בשינוי. והקשה עליו הים של שלמה (סימן כט), אמאי תלוי בשם, הרי עשה שינוי דלא הדר שהיה שלם ועכשיו חסר דהוי שינוי דאורייתא. וסיים, דנראה דעל כרחק לא דק. והאור שמח (פ"ב מגולה ואבדה הט"ו) תירץ, דהא דלא קנה בשינוי מעשה, משום דכיון דנשבר אינו רוצה לקנותו בהך שינוי, והוי כמו גול חמץ ועבר עליו הפסח דאיתא לקמן (ס"ז): דלא קנה ביאוש למאן דאמר יאוש כדי קני, משום דאינו רוצה לקנותו. והלחם משנה (פ"א מגניבה הט"ו) תירץ, דלא חשיב שינוי מעשה גמור, אלא שינוי מעשה זוטא דבעי שיהא עמו שינוי השם, כמו שכתבו התוס' לקמן (ס"ז): ד"ה שינוי.

(ה) תוס' ד"ה דקא, בתוה"ד, ואם תאמר ואמאי לא יהיו טהורים וכו'. הקשה השיטה מקובצת, כיון שמנתה י"ד של טומאה הרי היא בחזקת טמאה, ואיך נוכל לטהר יום ט"ו מכח ספק ספיקא. ותירץ, דחזקת טומאה במקום דאיכא ספק ספיקא אינו כלום.

(ו) בא"ד, בתוה"ד, שאם תראה יום מ"א תשתרי נמי מספק ספיקא. הקשה הגליון בשיטה מקובצת, מאי טעמא בעינן לטעמא דספק ספיקא, נימא דכיון שמנתה ל"ג ימי טוהר נעמידנה בחזקת טהרה. ותירץ, דכיון דאיכא ריעותא מגופה שראתה ביום מ"א, תו ליכא חזקת טהרה.

(ז) תוס' ד"ה דאין, ואם תאמר וכו'. והתוס' רבינו פרץ תירץ, דשפיר מיירי לענין טומאה, ומסוטה ילפינן רק ספק מגע, אבל הכא מיירי בטומאה הבאה מגוף האשה.

(ח) בא"ד, בסוה"ד, ויש לומר דשמעתין איירי לענין לאוסרה לבעלה. והקשה המהר"ם שיש, הא ספק טומאה מסוטה גמרינן שהוא לענין לאוסרה לבעלה. והניח בצריך עיון. אבל התוס' רבינו פרץ כתב, דאיסורא

הדרגת היוזמי

(ד) **רש"י ד"ה חל על**, דכיון דלא מחוסרי גוביינא וכו' קיימי ברשותיה דמלוה. **והרשב"א ותוס' הרא"ש בשיטה מקובצת** כתבו, משום דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא, ולא שכיח שילוח למי שאין לו קרקע. (ה) **תוס' ד"ה מבר**, בקנין אגב איירי דאי מטעם חצר וכו'. **כתב הרש"ש**, דבלאו הכי אי אפשר לפרש מטעם חצר, משום דאי אפשר שקרקע תהא נקנית על ידי חצר כמטלטלי ועבדי.

(ו) **בתוה"ד**, דאי מטעם חצר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרווייהו קני. הקשה **המהרש"א**, הא כתבו **התוס' להלן ד"ה למה**, דסתם קרקעות אין עבדים משתמרים בהם לדעת הבעלים. וסיים, **דיש ליישב בדוחק**. וכתב **הפני יהושע**, דכוונתו להקשות, דלפי התוס' להלן מצינו למימר דהיינו מטעם חצר, ושאני מטלטלין מעבדים, שאלו משתמרים ואלו אין משתמרים. ותירץ, דכוונת התוס' כאן, דאי מדין חצר, תקשי, כיון דהשתא לא ידעינן טעמא דברייתא שפיר, אמאי חילק בין עבדים למטלטלין, לפלוג במטלטלין גופיהו. במה דברים אמורים במשתמרת לדעתו, אבל אינה משתמרת לא קנה. אי נמי, במה דברים אמורים דלא קנה עבדים, בניעורים שאינם משתמרים, אבל בישינים דמשתמרים קנה. אלא וודאי דמיירי מדין אגב. **והמהר"ם שיף** כתב, דהתוס' מיירי, שהעבד ישן והוי משתמר לדעתו. **והרש"ש** (על התוס' להלן) כתב, דהתוס' דהכא מיירי בכפות.

(ז) **תוס' ד"ה בעינן**, בסוה"ד, דאין קרקע נקנית באגב. וכן כתבו **התוס' ד"ה למה**. וביאר **הרשב"א**, דמשום דקנין אגב אסמכיה אקרא ד"ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב עם ערי מצורות" כדאיתא **בקיודשין** (כו.), מה התם כסף וזהב עם ערים דהיינו מטלטלין אגב ארעא, ולא ארעא אגב ארעא.

(ח) **רש"י ד"ה חצר מהלכת**, אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת. **ורש"י בגיטין** (כא). **ד"ה וחצר מהלכת הוסיף**, משום דשאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי, [כדאיתא בסוגיין **להלן** (בעמוד ב')]. וכן כתב **רש"י בבבא מציעא** (ט): **ד"ה מי קני**, והוסיף, דכי אתרבאי מ"אם המצא תמצא בידו" גגו חצירו וקרפיפו אתרבאי דלא ניידי והוי משתמר. אבל חצר מהלכת, הוי ניידי ואינו משתמר. וכן כתב **השיטה מקובצת** (בסוגיין) בשם **המאירי**. אבל **הרא"ש** (גיטין פ"ח סימן ה) כתב, דמדאפקיה רחמנא בלשון יד דכתביב "המצא תמצא בידו", למימרא דבעינן דומיא דיד דמינח נייחא, וגברא הוא דקא ממטי לה.

דף יב ע"ב

(ט) **תוס' ד"ה שאני מקרקעי**, בסוה"ד, ויש לומר דעבד וקרקע חשיב חד תשמיש לפי שהעבד ראוי לעבודת קרקע. ביאר **הברכת אברהם** (בעמוד א'), דכיון שאפשר להשתמש בעבד לתשמיש הקרקע דהיינו להשיג פירות הקרקע, מצורף העבד לקרקע ומהני קנין באחד מהם לקנות לאידך. אבל בחולסית ומצולה אין השתמשות של חולסית כשל מצולה, דזו תשמישה בחול וזו תשמישה בכסף וזהב שבה, ומשום הכי אין צירוף ביניהם.

(י) **בא"ד**, שם. כתב **המנחת שלמה** (בבא קמא), דאף דעבד וקרקע חשיבי חד תשמיש. מכל מקום, החזיק בעבדים לא קנה קרקעות, כדמשמע **לעיל** (בעמוד א'), משום, שהעבד נטפל לקרקע ואין הקרקע נטפלת לו.

(יא) **גמ', כי אמר רבי יוסי הגלילי מחויים**. כתבו **התוס' ד"ה ומחויים**, דכן הוא מסקנת הסוגיא **בקיודשין** (נב.). והקשה **החושן** (סימן תו סק"א), הא איכא בהו איסור הנאה מן התורה כמו שפירש **רש"י בפסחים**

מדפי הרי"ף), דהיינו שמיחו תחילה בשעה דלביש ומכסי, דמגלו דעתייהו דלא ניחא להו, ואפילו יאבדו או ייבלו ינכו לו. אבל אם לא מיחו מתחילה כלל, מחלי, ומכאן ואילך אפילו מה שעליו ולא בלה אין שמיין, דמסתמא ניחא להו. דאי נימא דכל זמן שירצו למחות מוחין עד שייבלו, מאי איכא בין גדול אחי לשאר אחי, דבשאר אחי נמי מוחין עד שייבלו, כמו שהבאנו באות הקודמת.

(טז) **גמ', שומר שומר לשומר פטור ולא מבעיא שומר חנם שומר לשומר שכו**. כתב **מהר"י כ"ץ בשיטה מקובצת**, דבעלים לא משלמי לשומר חנם השכר שנתן לשומר שכו, אף דעילויי עלייה לשמירתו. משום דלא דמי ליורד לתוך שדה חבירו דנותן לו היציאה, דתקנתו דבעל שדה עביד, אבל הכא לא עלייה לשמירה בעבור הבעלים כי אם בשביל עצמו, שהיה לו טירחה לשמרו. אבל ה"ר **מאיר מסרקסטה בשיטה מקובצת** כתב, דהבעלים משלמים, כיון דעלייה שומר חנם לשמירת בהמותיו, וחימנין דארוח בהכי שאם ידוע שגנבו או אבדו, משלם השומר שכו לבעל הבית, שאין הלה עושה סחורה בבהמותיו של חבירו, ואפילו אם הוכר הגנב ושילם כפל קודם ששילם הוא דמיהם לבעל הבהמה, הרי הכפל לבעל הבהמה, וכמאן דשכו לשומר שכו ברשות בעל הבית דמי.

(יז) **רש"י ד"ה חייב**, אפילו באונסין. כתב **הפני יהושע**, דהיינו **כשטען** נאנסו, אבל אם ידעינן דודאי נאנסו, פטור, דלא שייך לומר האיך לא מהימן לי בשבועה. ואין לחייבו משום דתחילתו בפשיעה, כיון דאין זה פשיעה, דהא מסרו לבן דעת. דאם לא כן, למה לרבא טעמא ד"את מהימנת לי וכו'", תיפוק ליה דהוי תחילתו בפשיעה. וכן פסק **הרמב"ם** (פ"א משכירות ה"ד). אבל **המאירי** כתב, דשומר שכו שומר לשומר חנם גרועי גרע ופשע, וכיון דתחילתו בפשיעה חייב אף על האונסין אפילו כשיש עדים.

דף יב ע"א

(א) **גמ', אמר רב נחמן אשתמטין עולא**. פירש **רש"י ד"ה אשתמטין עולא**, בתוה"ד, דסבר רב נחמן עבדא כמטלטלי דמי. והקשה **בחידושי הגרע"א**, כיון דסובר רב נחמן דעבדי כמטלטלי, הוו נכסים שאין להם אחריות, אם כן איך כללה המשנה **בקיודשין** (כת). דנכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה. הא עבדים נקנים בכסף ושטר וחזקה, והניח בצריך עיון.

(ב) **גמ', אמר ליה רבא לרב נחמן הא עולא וכו'**. הקשה **הפני יהושע**, דרבא גופיה אמר **לעיל** (יא:), עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו, משמע, דבלא אפותיקי אינו גובה, והיינו כרב נחמן דאמר עבדא כמטלטלי. ותירץ, דאיכא למימר דרבא אמר הכי לבתר דשמע מרב נחמן דאמר "אנא מתניתא ידענא". והא דאיתא **לעיל** (יא:) כדרבא וכו', אינו מדברי עולא לרב נחמן, דהא רבא תלמידו הוה, אלא סוגיית הש"ס הוא דמסיק הכי. **והתורת חיים** תירץ, דלעולם אית ליה לרבא דעבדא כמקרקעי, וקא משמע לן, דאפילו במלוה על פה דלא גבי ממשעבדי, אם עשה עבדו אפותיקי, גובה הימנו. משום שהעבד מגיד לכל שעשאו רבו אפותיקי, והיה ללקוחות לזוהר. והיינו דקאמר רבא, משום דאית ליה קלא. אבל ממקרקעי לא גבי אפילו עשאה אפותיקי, משום דלא שייך האי טעמא.

(ג) **תוס' ד"ה אנא**, בתוה"ד, דהכא לא איירי אלא במילי דרבנן. עיין מה שהבאנו לקמן דף יד: אות טז לענין נזיקין.

הדרך היוזמי

(יג.) דמעשר אינו נמכר לא תם ולא בעל מום, מכלל דבכור נמכר תם ובעל מום. ועוד, דלהדיא פירש רש"י לקמן (יג.) ד"ה בבכור, בסוה"ד, דנמכר חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו, חזינן דאף בזמן הבית נמכר. ונשאר בצריך עיון.

(יז) בא"ד, בסוה"ד, מוכרין אותו לכהן. הקשה הרא"ש בשיטה מקובצת, אמאי לא ימכרנו אף לישראל וכשיומם יאכלנו. ותירץ, משום דישראל אינו בקי בהלכות קדשים, ודילמא אתי לידי גיזה ועבודה. והמהרש"ל כתב, דרש"י פירש אליבא דכולי עלמא, דהא בתמורה (ח:) איכא פלוגתא דאמוראי אי שרי למוכרו לישראל. וטעמא דמאן דאסר איתא (שם), משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, ופירש רש"י (שם) ד"ה היינו טעמא, דסתם בכור תם בזמן הזה נמכר בזול משום דבעי לוקח לשהויי עד שיומם, והאי כהן נראה דמוחיל גבי ישראל כי היכי דליתבי ליה בכורות שיוולדו לו בעדרו. עוד כתב המהרש"ל, דכיון דסלקא דעתין השתא דמיירי אף בזמן הבית, דלכולי עלמא אין מוכרין אלא לכהנים.

(יח) גמ', ואליבא דרבי שמעון דאמר אם באו תמימים יקרבו אם באו אין לכתחילה לא. פירשו התוס' ד"ה לכתחילה, דהטעם דחלוק דין בכור ומעשר משאר קרבנות, משום שיש להם דין פרנסה במקומם. והקשו התוס' בתמורה (כא:): ד"ה ממקום, לרבי ישמעאל [דסבר כרבי שמעון]. אי סבירא ליה היקשא דמעשר דגן [דדריש רבי עקיבא כמו שהביאו התוס' (כאן) ד"ה ואליבא], אפילו דיעבד נמי לא. ואי לא סבר לה, אפילו לכתחילה נמי. ותירצו, דמפיק מדרשא ד"רק קדשין אשר יהיו לך ונדרין תשא ובאת", מכאן שמביאים קדשים מחוצה לארץ לארץ, יכול אף בכור ומעשר כן, תלמוד לומר "רק". ודווקא לכתחילה הוא דאימעוט, דבהא איירי קרא, דכתיב "תשא ובאת" והיינו לכתחילה.

(יט) תוס' ד"ה ואם, בתוה"ד, דממה נפשך לא הוי כרבי יוסי הגלילי. ביאר המהר"ם, דכוונתם, דלא תימא דניחא לאוקמי תרוייהו כרבי יוסי הגלילי כאן בבכור בחוצה לארץ וכאן בבכור בארץ, מלאוקמי הא כרבי יוסי הגלילי הא כרבנן. משום, דממה נפשך לא הוי כרבי יוסי הגלילי, דכיון דאית ליה דמחיים אפילו במתנות כהונה דחזו להקרבה הוי ממון בעלים, לא אתי ההיא דרב נחמן כוותיה, דאוקים בבכור בזמן הזה דלא חזי להקרבה, ולרבי יוסי הגלילי אפילו בחזי להקרבה הוי ממון בעלים, ועל כרחק דרב נחמן כרבנן. ומשום הכי הקשו, דלא בעינן לאוקמי ההיא דרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ, אלא לישני בקצרה, הא כרבי יוסי הגלילי הא כרבנן.

דף יג ע"א

(א) גמ', שאני מתנות כהונה. הקשה השיטה מקובצת בשם מהר"י כ"ץ, דהשתא לא אתי שפיר מתניתין אליבא דרבי יוסי הגלילי, דקתני בסתמא "נכסים שאין בהם מעילה", והא איכא בכור דלית ביה מעילה והוי ממון גבוה בזמן דחזי להקרבה אפילו לרבי יוסי הגלילי. ובמעשר בהמה נמי מודה, כדאיתא להלן. ותירץ, דמתניתין הכי קאמר, נכסים שאין בהם מעילה יש מהן דהוי ממון בעלים, אבל נכסים שיש בהם מעילה הוי ממון גבוה לעולם.

(ב) גמ', אילימא למעוטי בכור השתא וכו'. פירש רש"י ד"ה בכור מבעיא, ובבכור בחוצה לארץ קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי לא זכו ליה משולחן גבוה. והקשה הרש"ש, דהוה ליה להכניס בקל וחומר דשלמים קיימי להקרבה דלא כבכור. ונשאר בצריך עיון. אמנם בשיטה מקובצת תירץ

(כו:): ד"ה בעצי שלמים, ואמאי יכול לקדש בו את האשה. ואין לומר דמתקדשת בהנאה שיש בהם לאחר שחיטה ודי' עבודות. דהא כתבו התוס' בעבודה זרה (סב.) ד"ה בדמיהן, דדבר דאית ליה הנאה מיניה ואינו ראוי לקנין לא מהני בקידושין, משום דקידושי כסף ילפינן בקידושין (ב.) משדה עפרון. ונשאר בצריך עיון. ותירץ הקהילות יעקב (סימן יג אות ג), דשאני איסורי הנאה דרחמנא דחייה מהנאה לגמרי, אבל גבי הקדש יש לומר דלא נאסרה הנאה אלא היכא דגזל (וכמו שכתבו התוס' בכתובות ל:). ואף אי נימא דנאסר משום הנאה, מכל מקום היינו דוקא כשיש בה נטילה מהקדש. אבל כשמוכר זכויות שיש לו בקרבנו לאכול לאחר זריקת דמים דאין נטילה מהקדש לא נאסר. והוסיף, דכל איסורי הנאה אינם שלו משום דאבודים ממנו לגמרי, והווי כעפרא. אבל קדשים קלים אינם אבודים ממנו, דהא כשזרק הדם הבשר, יאכל לבעלים.

(יב) רש"י ד"ה מחיים, שאחריות הוא עליו. הקשה הרש"ש, דאחריותו עליהם היינו דווקא באומר "הרי עלי", ולא אישתמיט בשום מקום לאשמועינן חידוש גדול כזה. עוד הקשה, דלפי זה לא מתורץ הא דדייקינן "מעילה הוא דלית בהו הא מקדש קדש", דהא באמר "הרי זו" נמי ליכא מעילה וקדושים, ואפילו הכי אינם ממון בעלים, כיון דאין אחריותו עליו. וכתב, דאולי כוונת רש"י לאחריות הבאתם לעזרה והטיפול בהם עד שיקרבו.

(יג) גמ', אבל לאחר שחיטה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו. אמנם, בתוספתא (שקלים פ"ג ה"י) איתא, דהאוכלם משלם את הקרן. וביאר בחידושי רבי שמואל (סימן יג אות ג), דזכות האכילה הוי זכות ממון, וחייב משום שהזיקו במה שהפסיד לו הך זכות ממון. והא דהמקדש בחלקו אינה מקודשת, ואינו יכול נמי למוכרו ולתתו במתנה, היינו משום דזכות האכילה יש לה דינים של ממון גבוה, שניתן רק לאכילה ולא לשאר צרכים, כיון דזכו משלחן גבוה, ומכל מקום האכילה עצמה הוי זכות ממון בבשר. וכן צידד הקהילות יעקב (סימן יג אות ד).

(יד) תוס' ד"ה ומחיים, תימא מאי וכו' ויש לומר דהכי פירושו וכו'. אמנם לפירוש רש"י ד"ה אבל לאחר, דסוגיין איירא אף בחלק בעלים, קשה קושיית התוס'. ותירץ בחידושי מרן רי"ז הלוי (ריש הלכות בכורות), דסבר, דמחיים הוא דין נפרד מלאחר שחיטה, ואף דמחיים הוי ממון גבוה, אינו מוכרח דלאחר שחיטה נמי. והיא גופא קושיית הגמרא, איך אמרינן דלאחר שחיטה אף לרבי יוסי הגלילי לאו ממון בעלים הן, הא דברי רבי יוסי הגלילי לא משכחת להו אלא לאחר שחיטה, דהא מחיים לית לבעלים זכיה בהו כיון דקיימי להקרבה. ובהא פליגי רבנן, דאף לאחר שחיטה אינם ממונו.

(טו) בא"ד, בסוה"ד, לא הוי לפי המסקנא דהכא אלא לפי מה דסלקא דעתיה מעיקרא דלפי המסקנא וכו' הוי ממון גבוה. הרמב"ן (קידושין נב:) העיר, דהא דבסוגיין דייקנן בדברי רבי יוסי הגלילי, ופרכינן אההיא אוקימתא ודחינן לה. ובקידושין (נב:) מפרשינן ליה באוקימתא דלא קיימא. היינו משום דהשקלא וטריא בדברי רבי יוסי הגלילי בסוגיין הוא עיקר, דכולה הלכתא בידיה קיימא. אבל בקידושין (שם) אגב גררא דמתניתין דקתני המקדש בחלקו אינה מקודשת מייתי לה, ומשום הכי לא ארווחינן שם כבסוגיין.

(טז) רש"י ד"ה בכור מוכרין, בזמן הזה. הקשה הרא"ש בשיטה מקובצת, אמאי הוצרך לפרש כן, הא אפילו בזמן הבית נמכר חי, דהא איתא לקמן

הדרק היוזמי

דף יג ע"ב

(ח) **תוס' ד"ה אמר**, אף על גב דרבא הכא איירי לרבי יוסי הגלילי. כתב **הלחם משנה** (פ"ח מנזקי ממון ה"ב) בדעת הרמב"ם (שם), דכיון דרבא אמר דינא דתודה שהזיקה בסתמא, וודאי כרבי יוסי הגלילי סבירא ליה. אלא **דלעיל** (בעמוד א') בעי לאוקמי סתם מתניתין, נמי כרבנן.

(ט) **גמ', קא משמע לן דלחם חיובא דבעלים הוא**. ביאר המאירי, דחובתו הוא משום דהוי לכפרתו וקרב לשמו.

(י) **גמ', למעוטי זה אומר שורב הזיק וכו'**. הקשה הרשב"א, אמאי תפסינן לשון "שורב", הא ליכא פלוגתא בין שני בעלי השוורים המזיקים, אלא בין שני בעלי השוורים המזיקים לניזק, והוה ליה למימר "שורב הזיק" דכל חד וחד מדחי לניזק אצל חבירו המזיק. עוד הקשה, למה ליה לתנא לאשמועינן הכי, פשיטא דכל חד וחד מדחי ליה. ונשאר בצריך עיון.

(יא) **גמ', אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר מאן תבע ליה**. הקשה **הפורת יוסף**, דהוה מצי לאוקי בגוונא שהפקיר ואחר כך חזר בו מן ההפקר שמועיל כדאיתא **בנדרים** (מג:), ואשמועינן דאף דחזר בו ותובע נזק, כיון דבשעת ההיזק היה המזיק יכול לזכות בו, פטור. וכן הקשה בשו"ת **מהרש"ם** (חלק ו סימן רמב). אמנם **הרדב"ז** (פ"ב מנדרים הי"ד) כתב, דהיינו דוקא לענין שדה. והיינו משום דהא דמועיל חזרה בהפקר, מתקנת חכמים מפני הרמאין שהיו מפקירין שדותיהן כדי להפטר מן המעשרות, שהיה בדעתן לחזור ולזכות בהן, כדאיתא **בנדרים** (מד). ובפירושו הר"ן **בנדרים** (מג:) **ד"ה תניא המפקיר**. אבל גבי שור דליכא לההיא טעמא ליתא להאי תקנתא, ואין יכול לחזור מן ההפקר, ולא קשיא. אבל **הדרישה** (ח"מ סימן רעג סק"ג) כתב, דאחר שתקנו כן במעשר תקנו נמי בכל מקום שיכול לחזור מן ההפקר כל ג' ימים.

(יב) **גמ', רבינא אמר למעוטי נגח ואחר כך הקדיש וכו'**. הקשה **הפלפולא חריפתא** (אות מ), אם כן, לא משכחת מועד שמשלם מן העליה, דפשיטא דיקדיש או יפקיר השור. ונשאר בצריך עיון.

(יג) **גמ', שם**. הקשה **המהר"י כ"ץ בשיטה מקובצת**, לרבי ישמעאל דאמר **לקמן** (לג.) יוחלט השור בבית דין, ואם מכרו אינו מכור דאינו יכול להפקיעו, הוא הדין לענין הפקר והקדש. ותירץ, דרבינא איירי במועד שנסקל דלא שייך ביה החלטה בבית דין. וכדמוכח, מדשקלינן וטרינן בשינויא דרבינא, ואמרין, דבעינן מיתה והעמדה בדין וכו' והא השור יסקל וכו' אלא אימא עד שתהא מיתה וכו', משמע דמיירי במועד שנסקל. (יד) **גמ', תניא נמי הכי יתר על כן אמר רבי יהודה וכו'**. כתב **הרא"ש** (סימן טז), דאף דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה, מוקי רבינא מתניתין כיהידאה. משום, דרבנן לא פליגי עליה אלא בשור שהמית אדם, אבל בשור שהמית שור לא פליגי.

(טז) **גמ', יתר על כן אמר רבי יהודה אפילו וכו'**. ביאר **המהדורא בתרא למהרש"א**, דרבנותא אשמועינן, דאף דהיה לו בעלים בשעת נגיחה ואית ליה נמי בעלים השתא, שקדם אחר וזכה בו, פטור. דכיון שהוא מופקר קודם גמר דין, מאן דזכה זכה.

(טז) **גמ', עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד**. פסק **הטור** (ח"מ סימן תו), דפטור דוקא אם זכה בו אחר, אבל אם הוא עצמו חזר וזכה בו, חייב. וביאר **הפרישה** (שם סק"ב), דסגי במה שהיו לו בעלים בשעת מיתה וגמר דין, אף דביני ביני לא היה שלו. וכן פסק **בשולחן ערוך** (שם ס"ג). אמנם **בביאור הגר"א** (שם סק"א) דייק **מרש"י ד"ה למעוטי וכו', ומרש"י ד"ה והועד וכו'**. דאף ביני ביני צריך להיות של אדם אחד. וכן

מהגליון, דבכור דקדושתו מרחם ולא חזי להקרבה, שקול כשלמים שראויין להקרבה, ואין קדושתם מרחם. והשתא עבדינן קל וחומר מסמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק.

(ג) **גמ', ומה שלמים שטעונים סמיכה וכו' רבינא מתני וכו'**. כתב **בשיטה מקובצת** בשם **הרא"ש**, דאיכא למיפרך להאי קל וחומר, מה לשלמים שאין קדושתן מרחם. אלא דהכי קאמר, כיון דקרא סתמא כתיב, מיבעי לאוקמי במסתבר, וסברינן השתא דשלמים חשיבי טפי. ורבינא סבר, דבכור אפילו בחוצה לארץ חשיב טפי משלמים משום דקדושתו מרחם. עוד כתב בשם **תלמידי ה"ר ישראל**, דלא חיישינן לפירכא דקדושת הבכור מרחם, משום דהיינו מכניסים אותה בקל וחומר, דסברא היא. אבל לרבינא לית לפירכא זו, כיון דעביד קל וחומר שלמים מבכור.

(ד) **גמ', רבינא מתני לה וכו' ממונו הוא שלמים מבעיא**. הקשה **הרא"ש בשיטה מקובצת**, **לרש"י ד"ה בכור מבעיא** דאוקי בבכור בחוצה לארץ כיון דלאו להקרבה קאי, הא איכא מעלה בשלמים דקאי להקרבה ובכור לא. [וכן הקשה **הרש"ש**]. ועוד, דבכור דארץ ישראל נמי גריע טפי משלמים, דאינו טעון סמיכה ותנופת חזה ושוק. ופירש, דהוא הדין אפילו בכור בארץ ישראל נמי הוי ממונו מהאי טעמא, ורבינא דאוקמה **לעיל** (יב:) בבכור בחוצה לארץ, אזיל לשיטתו (הכא) דבכור חשיב טפי משלמים, ורק בכור בחוצה לארץ הוי ממונו. [והשיטה **מקובצת** (המובא לעיל באות ב), דכתב, דשקולים הם, איירי ללישנא קמא]. **והתוס' רבינו פרץ** תירץ, דתרי רבינא ניהו. ועיין **אבי עזרי** (פ"ח מנזקי ממון ה"א).

(ה) **גמ', ואינו גובה מאימוריהן**. הקשה **בשו"ת אחיעזר** (חלק ג סוף סימן סב בשם **הגר"ח**), אמאי אינו גובה מאימורין דאין בהם מעילה לפני זריקה, הא איתא **לקמן** (מו). דפרה שהזיקה גובה מוולדה דחד גופא הוא. ותירץ, דרבי אבא סובר דאימורין הוו ממון גובה מחיים אף שאין בהם מעילה, ולא נתחייב חלק האימורין מדין רעהו. אבל פרה שהזיקה גובה מוולדה, משום שנתחייבו שניהם.

(ו) **רש"י ד"ה אי אליבא, בתוה"ד**, בתם בעל השור משלם רביע וכו' ובמועד בעל השור משלם חצי. **ורש"י לקמן** (נג.) **ד"ה מאי דאית כתב**, דתם משלם מחצה ומועד נזק שלם. וכתבו **המהר"ם והפני יהושע**, דדברי **רש"י** (הכא) אינם מפירושו אלא תלמיד כתבו.

(ז) **תוס' ד"ה אי, בתוה"ד**, וקשה לר"י וכו' דהתם משום שהבור לא עשה ההיזק כלל וכו'. **הפני יהושע** תירץ אליבא דרש"י, דלרבנן גבי שור ובור אף דהאי כוליה הזיקא עביד, והאי כוליה הזיקא עביד. בעל הבור פטור, משום שיכול לדחותו אצל בעל השור, שעיקר הנזק נעשה מכחו. ויקשה, תינח שור מועד דוחהו, לפי שגובה כל הנזק מבעל השור. אבל בתם אמאי יפסיד הניזק החצי, ולא יתן בעל הבור כלום, הא איהו נמי עביד כל הנזק. אלא ודאי, היינו משום שעיקר הנזק נעשה מבעל השור שהוא התחיל בנזק, אלא דגזירת הכתוב הוא שפטור מחצי. אומר בעל הבור לניזק, מזלך גרם שאינך נוטל כל הנזק מבעל השור. ולפי שנראה פשוט דעיקר רבותא דר' אבא שאינו גובה מבשר נגד אימורים, כיון דסבר דהבשר והאימורים כאחד כוליה הזיקא עביד, דאי סבר דהבשר לבדו לא היה עושה כל הנזק, מהיכי תיתי שיגבה מבשר נגד אימורים. ועיקר הרבותא דאף דהבשר כוליה הזיקא עביד, יכול לדחותו מהחצי אצל אימורים, על ידי שיאמר הרי האימורים נמי עבדי הנזק, ומה שאינך גובה מגזירת הכתוב מזלך גרם. והוא מה שהקשה פשיטא, דשמעינן לה מרבנן.

הדרק היוזמי

ה) גמ', על הכל לא קטני אלא חייב בכל וכו' מני רבי טרפון וכו'. פירש רש"י ד"ה חייב על, בתוה"ד, אלא חייב בכל דמשמע על הקרן. וביאר הנימוקי יוסף (ה: מדפי הרי"ף), דמדקאמר "כל שהוא רשות לניזוק חייב בכל" משמע, טעמא דרשות הניזוק, הא לאו הכי אינו חייב בכל אלא במקצת. והא לא משכחת אלא בקרן ואליבא דרבי טרפון דאמר ברשות הרבים חצי נזק, וברשות הניזוק נזק שלם. דאי שן ורגל, לא מחייב כלל אלא ברשות הניזוק. ואי אש ובור, אפילו ברשות הרבים חייב בכל.

ו) גמ', אלא פשיטא לא לזה ולא לזה אלא דחד. רש"י ד"ה אלא דחד מינייהו, פירש כלומר דניזוק. [דהיינו דלא היה למזיק כלל רשות בהאי חצר]. ותמה הרשב"א, אם כן, מאי לא לזה ולא לזה, ליתני לא לזה ולזה. וכתב מדוחק, דהכי קאמר לא לזה ולא לזה לשוורים אלא דחד מינייהו לפירות. [ולכאורה צריך עיון, אם כן מאי קשיא לגמ' דלא הווי כרבי טרפון, דהווי ליה לחייב לענין קרן נזק שלם. בשלמא לפירוש רש"י הווי רשות הניזוק. אבל לפירוש הרשב"א כיון דלשוורים הווי רשות לשניהם, לא הווי לענין קרן רשות הניזוק. (ח.ו.) ויש ליישב, דכיון דרבי טרפון יליף לה משן, כיון דהתם מה שחשיב רשות הניזוק, היינו מה שיש רשות לניזוק לפירות. הכי נמי לענין קרן, אף דאין רשות לזה ולזה לשוורים, מכל מקום כיון שיש רשות לחד מינייהו לפירות, חשיב רשות הניזוק גם לענין קרן.]

ז) תוס' ד"ה לא, בתוה"ד, כיון שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו כדמוכח לעיל. וכתב התוס' הרא"ש, דיש לחלק, דלעיל נדקתני דחצר השותפים פטור על השן ועל הרגל מייירי במיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים, אבל הכא דמיוחדת לחד מינייהו לפירות, אף על פי דמיוחדת לשניהם לשוורים, חשיב חצר הניזוק.

ח) גמ', אי הכי ארבעה שלשה הוו. הקשה המהרש"א (על תוס' ד"ה מי), לתוס' ד"ה לא בשם רבינו תם, דגרס "לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד ולא לזה ולא לזה לשוורים", הא לא שמעינן מרישא דינא דקרן, דהתם מייירי בחצר השותפין דמיוחדת לזה ולזה לשוורים ובהא קתני דחייב. ותירץ, דהשוו חצר שאינה מיוחדת לשניהם לשוורים, לחצר המיוחדת לשניהם לשוורים, דתרווייהו דמו לרשות הרבים. וכתב, דכן משמע מהא דאמרינן לעיל דההיא דרב יוסף אינה מיוחדת לשוורים והווי חצר הניזוק לגבי שן, משמע, דלגבי קרן מיקרי רשות הרבים כמו חצר המיוחדת לשניהם לשוורים.

דף יד ע"ב

ט) רש"י ד"ה פרה שהזיקה, בתוה"ד, בטלית שהזיקה פרה כגון שנתקלה בהמה בטלית ונשבר רגל פרה. כתב המהר"ם, דאין לגרוס "או טלית", דהא פירש רש"י שהזיקו זה את זה. וכן משמע מרש"י ד"ה אלא שמיין שכתב, ומי שהזיק את חברו ינתב ישלם. [וכן גרסו התוס' ד"ה פרה בדברי רש"י. ולפי זה, אין לגרוס ברש"י ד"ה אלא שמיין "ולפי מה שהזיק את חברו ישלם"]. וכתב, דהא דפירש רש"י בד"ה אין אומריין, יטול את הפרה שהזיקה טליתו וכו', הוא הדין דבעל הפרה יטול הטלית, אלא חדא מינייהו נקט. ובהגהות הב"ח (אות א) בשם ספרים אחרים ובהגהות חות יאיר (ו). מדפי הרי"ף אות ג) גרסו, "או טלית". וביאר בהגהות מגלה עמוקות על הנימוקי יוסף (ו). מדפי הרי"ף, דהוה אמינא דיכול המזיק ליקח הפרה בלא שומא, משום שהלכה לרשות חברו בלא רשותו, ואת הטלית משום דהווי בור דתחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו.

כתב הנימוקי יוסף (ד). מדפי הרי"ף לפי גרסת המהר"ם. (ועיין מבאות הבאה) ובביאור הגר"א (שם) דייק ממה שאמרה הגמ' עד שתהא וכו', דהיינו דוקא לאותן הזמנים ולא ביני ביני.

יז) רש"י ד"ה והועד בבעליו, בתוה"ד, שיהא לו בעל אחד. וכן כתב ברש"י ד"ה שוין כאחד, בבעל אחד. וכתב הרש"ש, דלפירושו, אפילו מכרו לאחר פטור. והביא לשון הנימוקי יוסף (ד). מדפי הרי"ף, דבעינן שוין כאחד בבעלים החייבים. (ועיין באות הקודמת)

יח) תוס' ד"ה כשהזיק, בסוה"ד, אך קשה דלשמואל תיקשי הברייתא. ביאר המהר"ם, דסתרי אהדדי, דלשמואל אתי "כשהזיק חב המזיק" לאתווי קרן, ולברייתא אתי לאתווי כל הני. אבל השיטה מקובצת בשם ה"ר ישראל תירץ, דאיכא ייתורא דהווי ליה למימר "כשהזיק חייב" ולא יותר. [משום דטובר דקושית התוס' דלשמואל תקשי הברייתא כיון דליכא ייתורא במתניתין לכל הני].

יט) גמ', היכי דמי וכו'. תמה התוספות רבינו פרץ, אמאי לא אוקי כגון דאזיק תורא דמשאיל לתורא דעלמא, ושואל חייב בגוונא שקיבל עליו שמירת נזקיו. ותירץ, דמדקתני "שהזיקה בהמה ברשות" משמע, ברשות השומרים, והיינו שהזיק שורו של שומר את שורו של בעל הבית או איפכא. ואי בעי לאוקמי שהזיק לתורא דעלמא, הוה ליה למימר בהדיא לאתווי שומר חנם והשואל שנכנסו תחת הבעלים, כדאיתא לקמן (מה.). עוד תירץ, דכיון דקתני לה בהדיא לקמן (מה.) גבי ארבעה שומרים שנכנסו תחת הבעלים, לא איצטריך למיתני "כשהזיק חב המזיק" לאתווי כהאי גוונא. ואף דמצי לשנויי תני והדר מפרש כדלעיל, מכל מקום עדיפא מינה מתרץ.

כ) גמ', אילימא דאזיקה תורא דמשאיל לתורא דשואל. כתב התוספות רבינו פרץ, דנקט משאיל ושואל ולא שאר שומרים, משום דפרכינן שפיר טפי מהנך שומרים, כיון דאפילו הזיק באונס חייב השואל.

דף יד ע"א

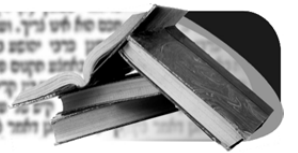
א) גמ', הא ביום חייב הא לא קיבל עליו שמירת נזקיו וכו'. הקשה הרשב"א, מאי קושיא, אימא דחייב היינו המשאיל. ותירץ, דעל כרחק אשואל קאי, דהא סיפא דמחייב בנפרצה ביום לא קאי אמשאיל, דאם כן, היה פטור עד שיודיעהו, דמנא ידע והא לאו קאי גביה. וכן כתבו בתוספות תלמידי רבינו תם, ותוס' הרא"ש. אמנם בחידושי הראב"ד כתב, דלא קאי אמשאיל, דאם כן, אפילו נפרצה בלילה או שפרצה ליסטים נמי חייב, כיון דשואל לא קיבל עליה שמירת נזקיו, והווי כאילו הניחו בלילה בלא שומר בפשיעה.

ב) גמ', אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב. ביאר המהר"ם בתרא למהרש"א, דהוה אמינא דקיבל עליו שמירת נזקין אתורא דשואל, אבל אתורא דאחרים לא קיבל ויפטר השואל, קא משמע לן.

ג) גמ', איני והא תני רב יוסף חצר השותפים והפונדק חייב בהן על השן ועל הרגל. הקשה המלוא הרועים, לישני דמייירי בשור של אחר שהזיק לאחד מן השותפין, דוודאי חייב. ונשאר בצריך עיון.

ד) תוס' ד"ה מי, הוי מצי וכו' לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד. כתב המהרש"א, דמכל מקום קרי ליה חצר השותפין להניח בהן דברים אחרים, או שיש לכל אחד ואחד בית בחצר ויש בה דריסת הרגל לשניהם. וכן כתב המהר"ם.

הדרגת היוזמי

כמטלטלי בכל גוונא. ועיין שם ב**בתיבות המשפט** (סק"ב).
יוז תוס' ד"ה **עבדים**, ולא גרסינן שטרות דאין נקנין בכסף. והמאירי כתב, דיש ספרים שגורסים "שטרות", משום דבמוכר שדה לחבירו וכתב לו שטר, כיון שנתן לו כסף הקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא.

יח גמ', והני כולוהו כסף נינהו. הקשה בחידושי הגרע"א, לעולא דאית ליה לעיל (יב). דגובין מעבדים דיתמי, איך יפרש מתניתין דקתני "שדה כסף", אי שדה כסף ולא כסף ממש הרי נתמעטו עבדים, ואי שדה כסף היינו אונאה או נקנה בכסף, קשה משטרות דאין להם אונאה ונקנין בכסף. אמנם לפי מה שכתבו התוס' ד"ה **עבדים** דלא גרסינן "שטרות", יש לומר דסבר דשדה כסף היינו נקנה בכסף ועבדים בכלל.

יט גמ', רמי ליה רב יהודה בר חנינא לרב הונא בריה דרב יהושע וכו' אימא סיפא אם קדם ותפס וכו'. השיטה מקובצת הקשה בשם הרא"ש, ליקשי איהו לנפשיה, כיון דאין נוקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות, הוי תפיסה שלא כדין ומפקינן מיניה. ותיירץ, דפריך לרב הונא בריה דרב יהושע לשיטתו לעיל (ו:), דבשלמא לדידי דאית לי כדרב הונא דלעיל (ט). דאמר כסף או מיטב, ואי לית למזיק כסף אלא קרקע ומטלטלין, ורוצה לשלם מטלטלין אין בית דין נוקקין אלא לקרקעות, משום הכי אם קדם ניזק ותפס מטלטלין וחוזר ורוצה שיגבוהו קרקעות אין שומעין לו, כיון שגילה דעתו שחפץ במטלטלי ואינו יכול לחזור בו. אלא לדידך לית לך לפרושי הכי דהא אית לך דכל מילי מיטב הוא.

כ תוס' ד"ה **אלא**, למודה בקנס ולא באו עדים כלל לא איצטריך וכו'. והתוספות תלמידי רבינו תם בשם התוס' תירצו, דמילתא דפשיטא היא דכתיב "אשר ירשיעו"ן פרט למרשיע את עצמו. ודחו תירוצם, דהרבה דברים שנו במתני' שהם כתובים בקרא, וכל שכן מה שאינו מפורש להדיא בקרא אלא אנן דרשינן הכי. ומשום הכי פירשו כתוס' דידן.

דף טו ע"א

א גמ', בני חורין ובני ברית וכו'. פסק הרמב"ם (פ"ח מנזקי ממון הי"ג), אין הניזקין משתלמין וכו' אלא בראיה ברורה ובעדים הכשרים להעיד. ולא אמרינן כיון דאין מצויין באורות וברפתות אלא העבדים וכיוצא בהן נאמנים, אלא לעולם אין מחייבין ממון אלא על פי עדים כשרים. וביאר הלחם משנה (שם), דכתב כן לבאר מאי אשמעינן הכא, "על פי עדים בני חורין בני ברית", דמהיכי תיתי תהא עדות זו קלה משאר עדויות שבתורה. והרא"ש (סימן יט) כתב, דסלקא אדעתין, דבנקין כל אדם נאמן כדי שישתלם לניזק דמי נזקו. אי נמי, אשמעינן דשור נכרי שנגח לשור ישראל, אין דנין אלא בעדים כשרים. וכן כתב הטור (ח"מ סימן תח) בשם ר"י.

ב תוס' ד"ה **אשר**, בתוה"ד, ומדכתיב והיא שפטה את ישראל בדבורה אין להביא ראיה וכו'. עוד דחו התוס' בגיטין (פח:) ד"ה **ולא**, והר"ן (גיטין מט: מדפי הרי"ף), דשמא לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים.

ג בא"ד, ואם תאמר בגיטין דרשינן לפנייהם למעוטי הדייטות והכא וכו'. והר"ן (גיטין מט: מדפי הרי"ף) תירץ, דנהי ד"לפניהם" קאי אמומחין, אפילו הכי כיון שלא פירש הכתוב מי יהיו הנידונין, ולא כתב "דבר אל בני ישראל" וכיוצא בו כמו שכתוב בשאר מצוות, ממילא השווה אשה לאיש.

ד בא"ד, ויש לומר דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אאלהים דכתיב בפרשה. דקדק המהר"ם, מה משני התוס' בזה, הא אכתי איכא לאקשווי

(י) תוס' ד"ה **פרה**, פירש הקונטרס שהזיקו זה את זה ושמין הנוק בכסף וכו' וקשה וכו'. והתוס' הרא"ש הקשה, דהוה ליה למימר "שמין אונן בדמים". והתוס' רבינו פרץ הקשה, דהוה ליה למימר "וטלית הניקה פרה" [בלא שייך], אי נמי, "פרה וטלית שהזיקו זה את זה", ומדקאמרינן "טלית שהזיקה פרה ופרה שהזיקה טלית" משמע דמילתא אחריתי היא.

יא בא"ד, פירש הקונטרס וכו' ולא בא לאשמעינן וכו' דהא טלית בור הוא ולא משלם מגופו. כתב המהרש"א, דאין לדחות מטעם זה פירוש הקונטרס, משום דאיכא למימר, כיון שהזיקו זה את זה, כמו שמשתלם בעל הטלית מגוף הפרה, כך ישתלם בעל הפרה מגוף הטלית. והמהר"ם ש"ף כתב, דהוה אמינא דתצא פרה בטלית וטלית בפרה, וכל אחד יעמוד בשלו. ואף דלא הוי כמו שפירש ברש"י ד"ה אין אומרינן דיטול את הפרה וכו', מכל מקום בהכי יתיישב פירושו.

יב בא"ד, דעל כרחק פרה שהזיקה טלית היינו בחצר הניזק וכו' היינו ברשות הרבים. הרא"ש (סימן יח) והנמוקי יוסף (ו: מדפי הרי"ף) והתוס' רי"ד פירשו, דמיירי בחצר המיוחדת לתרווייהו לשוורים, אבל למטלטלין רק אחד. וכגון שהיתה פרה מהלכת ונסתבכה רגלה בטלית ונקרעה הטלית ונשברה רגל הפרה, דטלית חייבת מדין בור כיון דלא מצי למימר תורך ברשותי מאי בעי, ופרה חייבת מדין רגל משום דהוי חצר הניזק דהא אין מיוחדת למטלטלין אלא אחד. וכן כתב המהרש"א. והוסיף דרבינו תם שלא העמיד למתניתין בהכי, אזיל לשיטתו לעיל (בעמוד א') בתוס' ד"ה **לא**, דגריס "לא לזה ולא לזה לשוורים", וליכא לאוקמי בלזה ולזה לשוורים.

יג בא"ד, דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. ביאר המהר"ם, דהכא נמי שינה בעל הטלית דהא אין דרך להניח טלית ברשות הרבים, [כדאיתא לקמן (כ:)], וכמו שביאר רש"י (שם) ד"ה **כל המשנה**.

יד בא"ד, אכתי מתניתין היא לקמן וכו' שמעינן הא ממתניתין דהמניח. אמנם הרשב"א כתב דאינה קושיה, דלא שייך להקשות אברייא "פשיטא", משום דתני לה במתניתין. דהא כל הברייא כן, והא גופא אמרינן (בסוגיין) תנינא להא דתנו רבנן וכו'. אבל התוס' רבינו פרץ הקשה, דהוה לאתויי הברייא אמתניתין דהמניח, דהתם מפורש טפי מהכא. [ושמא כוונת התוס' נמי להקשות כן. (א.ר.)].

טו בא"ד, בתוה"ד, בא לאשמעינן דלא כרבי עקיבא וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם גליון, דלפי זה אתיא סתם מתניתין דלא כרבי עקיבא, ולקמן (ג.) אתיא סתם מתניתין כרבי עקיבא. ותיירץ, דהכא מוקמינן לברייא דלא כרבי עקיבא. והקשה, דמכל מקום מתניתין דשום כסף, אתא לאשמעינן דלא כרבי עקיבא. ותיירץ, דמתניתין אתי לאשמעינן דלא גובה מיתמי, כמו שפירשו התוס'.

טז גמ', אלא לנכסים שיש להן אחריות וכו' עבדים ושטרות נמי אין להן אונאה. הקשה המהדורא בתרא למהרש"א, אמאי סבירא ליה דאין עבדים בכלל נכסים שיש להן אחריות, הא במילי דאורייתא לכולי עלמא עבדא כמקרקעי, כמו שכתבו התוס' לעיל (יב). ד"ה **אנא**. ועוד, דלהלן במסקנא דאיירינן ביתמי, קשה נמי לעולא דאית ליה לעיל (שם) דאף במילי דרבנן עבדא כמקרקעי. ותיירץ, דלענין נזקין לא הוי עבדא כמקרקעי, משום דמקרקע גופא לא גבי אלא מעידית, ולא שייך כן בעבד. [וקשה, הא עבד מטלטל הוא, ואיתא לעיל (ו:)] דכל מילי דמטלטלין מיטב נינהו דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי. וצריך עיון. (א.ר.)]. ועיין להלן אות יח. ועיין בקצות החושן (סימן לט סק"א) דפליג אמהדורא בתרא, ונקט דעבדי

הדרה היוזמי

משלם יותר ממה שהזיק משלם על פי עצמו, [דהוי קתני בהדיא דפלגא נוקא ממונא].

(יב) גמ', כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא. פירש רש"י ד"ה **משום דלא**, בסוה"ד דהלכתא גמירי לה דממונא הוא. דהיינו דלמד "דהלכתא גמירי לה" קאי א"חצי נזק צרורות" ואהא "דממונא הוא". וכן פירש לעיל (ג): ד"ה **בחצי נזק**, אמנם הרשב"א, הביא גם פירוש אחר, "דהלכתא גמירי לה" אזיל א"חצי נזק צרורות" בלבד, והא דממונא הוא, לאו מהלכתא גמירינן לה אלא משום דהוי אורחיה כרגל. וכן כתב הרא"ש (סימן א). והפלפולא חריפתא (שם אות ה) ביאר, דוודאי לא בעי הלכתא לומר דהוי ממונא, דהא הלכתא לגרועי אתא.

(יג) תוס' ד"ה והשתא, בתוה"ד, אבל למאן דאמר פלגא דנוקא ממונא לא מיחייב כלל וכו'. אבל השיטה מקובצת בשם ריב"א וה"ר ישעיה כתב, דאפילו למאן דאמר פלגא נוקא ממונא, מיקרי קרן משונה, אלא דאינו משונה כל כך שיהו נחשבין התשלומין לקנס. ומשום הכי, אף למאן דאמר פלגא נוקא ממונא מיחייב, דילפינן מקרן דתרווייהו משונים. וכתב, דלפי זה צריך עיון, אמאי נקטינן האי כלבא דאכיל אמרי ושונרא דאכיל תרנגולא טפי מקרן דעלמא. ועיין באות הבאה.

(יד) בא"ד, דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא וכו'. כתב השיטה מקובצת בשם גליון תוספות, דמדקרי רבי טרפון להלן לקרן "משונה", ותנן נמי לקמן (יט): אבלה כסות או כלים משלם חצי נזק, וודאי דקרן לאו אורחיה הוא. אלא דלמאן דאמר קנסא לא הוי אורחיה כלל, והוי כשונרא דאכל תרנגולי ברבבי. ולמאן דאמר ממונא הוי אורחיה קצת, ומשום הכי חס רחמנא עליה טפי משן ורגל דהוי אורחיה לגמרי. והא דכלבא דאכל אמרי ושונרא דאכל תרנגולי פטור, כיון דהני לאו אורחיה כלל וליכא למילף מקרן.

(טו) גמ', האי כלבא וכו' ולא מגבינן בבבל. כתב הרשב"א, דמכל מקום משלמין כמה שנהנו, כשן ברשות הרבים דאיתא לקמן (יט): דפטור על ההיזק ומשלם מה שנהנית.

(טז) גמ', והני מילי ברברבי אבל בזוטרי אורחיה הוא. פירש רש"י ד"ה **ברברבי**, תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן. אבל המאירי בשם יש אומרים, והרמב"ם (פ"ג מנזקי ממון ה"ז) פירשו, דהנפקא מינה בין גדולים לקטנים קאי דוקא אתרנגולים, אבל כבשים, לעולם אין דרך הכלבים לאכלם.

(יז) תוס' ד"ה ואי, בתוה"ד, אם לקחו בשעת ההיזק. הקשה הב"ח (חור"מ סימן א סק"ו), אמאי לא תועיל תפיסה בדבר המזיק אף לאחר שבא ליד הבעלים, דהא ליכא תקלה לתפוס הרבה משלו. ותירץ, דדבר המזיק לאחר שבא ליד הבעלים הוי כמידי אחרוני דידיה, דלא מהני ביה תפיסה. **(יח) בא"ד**, אבל מידי אחרניא לא דאי בכל דבר וכו' ולא נוציא ממנו וכו'. הקשה הרשב"ש (כתובות מא:), אם כן, אף בתפס המזיק עצמו ניחוש שמא יהא שוה יותר מחצי נזק ולא נוציא ממנו. ונשאר בצריך עיון.

(יט) בא"ד, אומר רבינו תם וכו' שיוכל להחזיק בו אם לקחו בשעת ההיזק וכו' דהיום או למחר וכו'. אבל השיטה מקובצת בשם מורו דהמהרי"ר כ"ץ כתב, דאפילו אי תפס מידי אחרניא לא מפקינן, כיון דרוחק הוא להעמיד דמיירי בתפס כלב או תרנגול. וכתב, דלא קשיא קושיית התוס' שמא יגזול כל אשר לו ולא נוציא מידו, דהא דאין דנין דיני קנסות בבבל הני מילי בלא תפס, אבל תפס יותר מחובו הוי גזלן, ודיני גזילות דנין בבבל. וכן כתבו הרא"ש (סימן כ), והרדב"ז (פ"ה מסנהדרין הי"ז) בדעת הרמב"ם

אימא כולה קרא ד"לפניהם" למומחים הוא דאתא, ומנא לן לרבוויי אשה. ותירץ, דאם כן הוה ליה לקרא למכתביה גבי אלהים.

(ה) גמ', ואי אשמעינן הני תרתי הכא משום כפרה והכא משום חיותא וכו'. ביאר המצפה איתן, דכוונת הגמ' דמחד מינייהו לא אתיא, אבל מתרווייהו אתיא במה הצד, אלא דלא חש להאריך ולדקדק בזה. וכן כתבו התוס' לעיל (י): ד"ה הא, גבי בעלים מטפלים בנבילה. וכתב, דאין לומר מה להצד השהו שבהן שכן יש בהן צד חמור. משום, דדווקא היכא דהלמד קל ביותר שאין בו שום צד חמור איכא למיפרך, אבל היכא דבלמד אשכחן צד חמור דליתא בחד מהנך דגמירינן מינייהו, לא פרכינן.

(ו) תוס' ד"ה והמית, תימה וכו'. ותירץ השיטה מקובצת בשם ה"ר ישעיה, דעיקר דרשא מ"כי יגח", ונקט "והמית" דקאי אכופר והויא צריכותא פשיטא יותר.

(ז) תוס' ד"ה לכל, בסוה"ד, ולא איירי באשה שהמיתה שתתחייב כמו איש. כתב הרשב"א, דאפשר, דהא נפקא לן מדכתיב "מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז), וכל היכא דלא כתיב "איש", אחד האיש ואחד האשה במשמע. [וכמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה השוה].

(ח) גמ', איתמר פלגא נוקא רב פפא אמר ממונא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא וכו'. ביאר הנחלת דוד (ב:), דלרש"י לעיל (ה): ד"ה ולמאן דאמר, לאחר דחזינן דהתורה לא חייבה נזק שלם, פליגי מאי טעמא דקרא. דלרב הונא בריה דרב יהושע, סברת התורה דבחזקת שימור קיימי, וקנסא הוא דקניס ליה כי היכי דלינטרי לתוריה, ולא סבירא ליה סברא דחס רחמנא עליה. ורב פפא סבר, דסברת התורה דלאו בחזקת שימור קיימי, וסברא דקנסא לית ליה כלל. אבל אי לא נכתב בתורה, כולי עלמא מודו דאית לן למימר מסברא לכאן ולכאן. אבל תוס' לעיל (ה): ד"ה שכן בשם רבינו תם נקטו, דפליגי מסברא דנפשייהו אילו לא נכתב בתורה.

(ט) רש"י ד"ה ממונא, בסוה"ד, ונפקא מינה דאי מודו מקמי דאתו סהדי לא מיפטר. כתב הפני יהושע, דמשמע, דלמאן דאמר קנסא, פטור בכי האי גוונא, והיינו כמאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור. ותמה, מי דחק לרש"י להכניס עצמו בפלוגתא, הא הוה ליה לפרש במודה מפי עצמו לגמרי. ותירץ, דאפשר דכוונתו דלא תקשי למאן דאמר ממונא, מלישנא דמתניתין לעיל (יד): דקתני "על פי עדים", ומשמע דדווקא על ידי עדים חייב. דבשלמא למאן דאמר קנסא, יש לומר, דאף דבכל נזקין חייב אף במודה מפי עצמו, כיון דבקרן תמה לא שייכא, ניחא למינקט על פי עדים דשייך בכלה. אלא למאן דאמר ממונא קשיא. ומשום הכי פירש, דבפני עדים לאו לדיוקא, דאדרבה היא גופא קא משמע לן כמאן דאמר ממונא, דכל שהזיק בפני עדים בני חורין, לעולם חייב לשלם הנזק, ואינו מיפטר אפילו הודה תחילה.

דף טו ע"ב

(ו) גמ', לפלוג ולתני בדידיה פירש רש"י ד"ה לפלוג וליתני, בקמייתא וכו' דהמית שורי שורו של פלוני וכו'. וכן כתב הרשב"א. אמנם תוס' ד"ה לפלוג קשיא להו, כיון דלא משמע להו דאיירי אהאי גוונא בלבד, אלא אהמית אדם נמי.

(יא) גמ', אין טעמא מאי וכו' לא פסיקא ליה כו'. ביאר השיטה מקובצת בשם ה"ר ישעיה, דמשום הכי פסיק ליה כמאן דאמר פלגא נוקא קנסא, דהשתא קשה למאן דאמר פלגא נוקא ממונא, אמאי לא תני כל שאינו

הדרגת היוזמי

נחש מיד לאחר מיתה, משום דתחילת יצירת הנחש נעשה מיד, אבל אין הולדת הנחש יכולה להיות קודם שבע שנים, כדאיתא בבכורות (ח.).

(ו) גמ', שם. הטור (או"ח סימן קכא) גרס, שבעים שנה.

(ז) תוס' ד"ה והנחש, לאו בכל עניני היזק חשיבי מועדין אלא כל חד במידי דאורחיה וכו' אבל במידי וכו'. השיטה מקובצת הקשה בשם הרא"ש, אם כן מה חילוק יש ביניהם לשאר בהמות, דבמידי דאורחיהו הוי שן ורגל, ובמידי דלאו אורחיהו הוי קרן, ומאי קמשמע לן מתניתין. ותירץ, דאשמועינן שהן מועדין להרוג כל בהמות, ואפילו גדולות מהם ולא ככלל דאכל אמרי רב רבי. והדרכי דוד כתב, דנפקא מינה בנשיכה, דבשאר בהמות הוא משונה כקרן, ובהני הוי כשן.

(ח) בא"ד, בתוה"ד, ואפילו נחש שאין נהנה מנשיכתו וכו' כיון דאורחיה בהכי הוי כמו רגל. הקשה בשיעורי רבי דוד פוברסקי, מאי טעמא הוי רגל, סוף סוף כוונתו להזיק. ותירץ, דחלוק קרן מועדת שצריך התעוררות מחשבה וכוונה להזיק, משן ורגל דדרך הבהמה והרגלה שאוכלת והולכת ואין צריכה מחשבה לכך. ולפי זה, אף דנחש כוונתו להזיק, מכל מקום זהו מציאותו שמתכוין להזיק, ואינו צריך מחשבה לכך, וכשן ורגל.

דף מז ע"ב

(ט) תוס' ד"ה והוא, לפי שמצוה לכרוע וכו'. ביאר התורת חיים, כיון דמצוה לכרוע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה, לכך נענש בשדרתו מדה כנגד מדה.

(י) גמ', רבי אלעזר אומר אף הנחש והא אגן תנן וכו'. הקשו תוספות תלמידי רבינו תם, תיקשי ליה מגופא דברייתא מאי מוסיף, והא נחש תנא ליה במתניתין. וכתב, דשמא בתוספתא לא קתני נחש.

(יא) תוס' ד"ה והתניא, בתוה"ד, ולא הוה מצי לשנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר משונה קרן וכו'. עוד כתב הרשב"א, דמדקתני רישא דברייתא, בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויין לה וכו', דהוי לכולי עלמא, והדר תני וכן חיה שנכנסה וכו', משמע, דלכולי עלמא היא.

(יב) גמ', לצדדין קתני. הקשה התורת חיים, דברייתא מיירי בין בארי בין בזאב, מדקתני חיה סתם כמו שכתבו התוס' ד"ה כי. והיאך מצינן לאוקמי לצדדין בזאב, הא זאב שדרס ואכל אינו משלם נזק שלם כיון דלאו אורחיה. ובטרף ואכל משלם נזק שלם, דאורחיה בהכי. ונשאר בצריך עיון. ותירץ הפני יהושע, ד"טריפה" הוי בין לאכול בין להניח, ולצדדין היינו מאי דקתני טרפה, דזאב טרף לאכול וארי טרף להניח. ומשום דקאי אכל החיות, נקטינן בברייתא נמי "ואכלה", וקאי אארי שדרס ואכל דדרכו בכך.

(יג) תוס' ד"ה כי, בסוה"ד, ויש לומר משום זאב נקט דכיון דאייעד חוור לקדמותו והוי שן דפטור ברשות הרבים. דקדק המהרש"א, אם כן, מה הקשו דגבי תולדה דקרן הוי למיתני, הא משום זאב דחזר לקדמותו נקטינן גבי שן. ותירץ, דהכי פרכינן, דלא הוה למיתני סתם חיה דמשמע נמי ארי, אלא הוה ליה למתני זאב בהדיא גבי תולדה דשן, וארי בהדיא גבי תולדה דקרן.

(יד) תוס' ד"ה שחשדוהו, דירמיה כהן הוה חונה אסורה לכהן. כתב הקובץ ביאורים (אות יב), דמשמע, דלישראל לא משכחת איסור זונה כיון דפנויה מותרת מדאורייתא, וכדעת הראב"ד (פ"א מאישות ה"ד), ומשום הכי כתבו התוס' שהיה כהן. והקשה, הא מדרבנן איכא איסור פנויה לישראל

(שם).

(כ) גמ', מנין שלא יגדל כלב רע וכו' ושלא יעמיד סולם רעוע וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דהחידוש, דהא דהזויר הכתוב על המעקה הוא מפני דרי בני ביתו שלא יפלו מן הגג, אבל לגדל כלב רע דודאי לא יגיע ההיזק לבני ביתו שהורגל כלב הרע עמהם, אלא מגדלו לשמירתו מן הגגנים בלילה, וכן בסולם רעוע ידעו בו בני ביתו, מכל מקום "לא תשים דמים".

(א) גמ', שם. תוס' קדושין (לד). ד"ה מעקה כתבו (בתוה"ד), דמגדל כלב רע וסולם רעוע וכו' ועשית זו מצות עשה לא תשים דמים זו מצות לא תעשה. מבואר, דמגדל כלב רע וסולם רעוע אינו עובר בעשה ד"ועשית מעקה" אלא בלא תעשה ד"לא תשים דמים בביתך", וכן כתב הסמ"ק (מצוה קנב). וכן פסק החיי אדם (כלל טו, כד) דאין מברכין על הסרת המכשולות. וכן כתב נמי בהעמק שאלה (קמז, יז) ועיין בביאור הגרי"פ לספר המצוות לרס"ג (עשה עז) שהאריך בזה. אמנם הרמב"ם בספר המצוות (עשה קפד) כתב, היא שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבינו. וזה שנבנה כותל סביב הגג וסביב הבורות והשיחין והדומה להם כדי שלא יפול המסתכן בהם או מהם וכן המקומות המסוכנים והרעועים כולם יבנו ויתוקנו עד שיסור הרעוע והסכנה. והוא אמרו יתברך ועשית מעקה לגגך. וכן כתב בספר החינוך (מצוה תקמו).

(כא) רש"י ד"ה והאדם, בתוה"ד, ובבעלי חיים קמייירי. והביא התוס' יו"ט, הא דביארו התוס' לעיל (ד). ד"ה למחשביה, דבבור ואש כך לי פעם ראשונה כמו פעם שלישיית ורביעית, ומשום הכי לא תני להו גבי מועדים דבעלי חיים.

דף מז ע"א

(א) רש"י ד"ה ואי רבי, הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא. ביארו המהרש"א והבית מאיר, דאף על גב דלגבי שוורים כרשות הרבים דמיא, והכא הוי מדין קרן. מכל מקום איכא למיפלג בין קרן דלגביה הוי רשות הרבים, ובין אכילת דבר שאין ראוי לה ככסות וכלים דמיוחדת לניזק בלבד, דומיא דאכילת דבר הראוי דמיוחדת לניזק לבד לפירות.

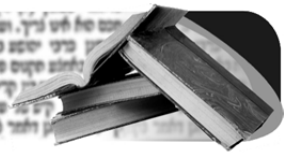
(ב) גמ', אלא אמר רבינא וכו' ויש מועדים אחרים וכו'. דקדק הפני יהושע, למה הוסיף רבינא "ויש מועדים אחרים". אדרבה, להוה אמינא דשן ורגל ושור המועד וכו' הם המועדים, ראוי להקשות אמאי חילק התנא הזאב הארי וכו' ממועדים הנוכרים לעיל. אבל למאי דמשנינן, דחמשה מועדין היינו הקרן ותולדותיה, ומשן ואילך לאו ממניינא דמועדים, מאי קשיא ליה גבי זאב וארי וכו', עד שהוצרך לכתוב "ויש מועדין אחרים". ותירץ, דלהוה אמינא לא קשה, כמו שפירש רש"י ד"ה ויש מועדים, דלא מנו אלא הנך דכתיבן בהדיא. ולמסקנא דחמשה מועדין לא קאי אשן ורגל וסליק התנא ממניינא, קשה, דליתני שן ורגל וכו' בהדי זאב וארי וכו', ומדקתני "הזאב" ללא וי"ו יש לדייק דלא תני להו בהדיא.

(ג) רש"י ד"ה ויש מועדים, בתוה"ד, והא דלא מנו להו בהדי הני וכו'. והמאירי כתב, משום שאינם מצויים.

(ד) גמ', צבוע זכר לאחר שבע שנים וכו'. ביאר הבן יהודע, דשבע שנים אחר שימות, נהיה מעפרו תולעת כצורת עטלף, ומאדם נהיה מעפר שדרתו תולעת כצורת נחש.

(ה) גמ', לאחר שבע שנים נעשה נחש. כתב התורת חיים, דהא דלא נעשה

הדרך היומית

לכולי עלמא, כדאיתא בסנהדרין (כא:), ושפיר שייך לאוקמי אף בישראל. ונשאר בצריך עיון.

(טז) גמ', רבי שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), דירמיה היה מוכן לנבואה לזמן רב כמשה רבינו, ועליו אמר הקדוש ברוך הוא למשה "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" (דברים יח, יח), ושניהם הוכיחו את ישראל מ' שנה, כמו שפירש רש"י (ירמיה א, ה). ומשום שהוצרכו לפרוש מנשותיהם, היו נחשדים בעיני ליצני הדור שאמרו אי אפשר לילוד אשה לפרוש מן האשה זמן רב כל כך.

(יז) גמ', בעת אפך וכו' אפילו בשעה שעושים צדקה וכו'. ביאר השיטה מקובצת בשם ה"ר ישעיה, דבשעה שירצו לכפות אפך עשה בהם. והיינו כשעושים צדקה דכתיב "מתן בסתר יכפה אף" (משלי כא, יד).

(יח) תוס' ד"ה שהושיבו, בסוה"ד, ולא קברו ממש אלא בריחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש. והנימוקי יוסף (ו: מדפי הרי"ף) בשם הרמ"ה כתב, דלועג לרש איכא היכא דעביד לנפשיה, אבל היכא דעביד ליקרא דשכבא כגון בני ישיבה לכבוד רבן ליכא משום לועג לרש. והמהרש"א (בחיידושי אגדות) כתב, דמשום דהושיבו לספר בכבודו ולהספידו שרי.

דף יז ע"א

(א) תוס' ד"ה אלא, בסוה"ד, דשאני חזקיה דהוה גדול בתורה ובמעשים טובים ביותר. ובמאירי כתב, שהספר תורה היה גבוה כל שהוא מעל

המטה.

(ב) תוס' ד"ה והאמר מר, וקשה לר"ת וכו'. וכתב בתוס' רבינו פרץ, דיש ליישב, דהא דפשטינן הכא דמעשה גדול, משום דקטן נתלה בגדול. והא דפשטינן בקידושין (מ:), דתלמוד גדול, מיירי באדם שלא למד לפי הצורך, ובא לישראל באיזה דבר יעסוק קודם, או בתלמוד או במעשה, דאמרינן ליה עסוק בתורה קודם, דמעשה לא אפשר בלא תלמוד. והכא פריך שפיר, משום דמיירי באדם שלמד הרבה ויכול לעשות מעשה.

(ג) בא"ד, בתוה"ד, דלימוד ודאי לא אמרינן דהא ודאי עדיף וכו'. הקשה השיטה מקובצת בשם מהר"י כ"ץ, אם כן, אמאי לא פשיט להן עד דמנח תפילין ברישא. ותירץ, דעל ההקדמה אין להקפיד דאיזה מהם יקדים.

(ד) בא"ד, בתוה"ד, ובשאלתות דרב אחאי גאון וכו' אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך הוה מניח תפילין תחילה. הקשה העמק שאלה (פרשת לך לך סימן ז'), הא בשעה שלומד לאחרים לומד גם לעצמו, וכדאמרינן בתענית (ו:), הרבה למדתי מרבותי וכו' ומתלמידי יותר מכולם. ועוד הקשה, מאי ראייה מייתי מר' יוחנן שהיה מניח תפילין קודם, והרי אם היה לומד לעצמו, על כרחך היה מניח תפילין, שהוא מצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים, ובהא לא שייך תלמוד גדול, וכדאיתא במועד קטן (ט). ותירץ, דלכך לא גרס בשאלתות, "הא למיגמר הא לאגמורי", אלא גרס "הא ידידיה הא דאחרים", והיינו תלמוד תורה דאחרים שלומדים בפני עצמם. והנידון בגוונא דעל ידי מעשה ידידיה יתבטלו אחרים מלימודם, אי תלמוד דאחרים עדיף או מעשה ידידיה עדיף.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>

הופיע ויצא לאור
ספר

"עמק הפשט"
על מסכת בבא קמא

מראי מקומות והערות לברר עומק הפשט
על סדר הדרה מתלמוד בבלי
והם קיבוץ העלונים הידועים בשם
"מראי מקומות לעיון בדרה היומאי"
אשר נתבררו בדיבוק חברים בסייעתא דשמיא
על ידי חברי "כולל הדרה היומאי" בקרית ספר
מודיעין עלית

הפצה: אחים גיטלר 035792612